

Inglise keele

ÕPETAMISE
KÜSIMUSI

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS

Inglise keele

ÕPETAMISE
KÜSIMUSI

Eesti Riiklik Kirjastus

Tallinn 1960

ÕPPEMATERJALI JOOKSVAST KONTROLLIMISEST VÕORKEELE TUNDIDES

E. VOOL.

Õpilaste teadmiste ja kogu nende töö kontrollimine on õppeprotsessi lahutamatu lüli ja niisama vajalik nagu selle teisedki lülid. Juba 1932. a. 25. augusti otsuses märkis ÜK(b)P Keskkomitee, et koolitöö arvestuse aluseks tuleb võtta õpilaste teadmiste jooksev individuaalne, süstemaatiliselt läbiviidav hindamine. See toimub igas tunnis. Peale jooksva, igas tunnis toimuva arvestuse eksisteerivad muidugi kontrollkatsed ja eksamid.

Uued teadmised toetuvad varem käsitletud materjalile. Õpetaja võib ainult siis uue aine käsitlemisele asuda, kui õpilased varem läbivõetud aine kindlalt on omandanud. Õppematerjali jooksev kontroll ongi abinõuks, et selles veenduda. Kontrollimine peab ühtlasi olema vahend, mis kasvatab harjumust täita õppeülesandeid õigeaegselt, hoolikalt ja korralikult.

Õpilaste teadmiste kontrollimine ei ole sugugi lihtne. Õpetaja peab sealjuures suutma jääda täiesti objektiivseks ning hoiduma liberalismist. Õppematerjali kontrollimisel tuleb silmas pidada nii õpilase teadmiste mahtu kui ka kvaliteeti. Õpetajal tuleb jõuda selgusele, kas õpilane on õppematerjali omandanud teadlikult ja kas tema teadmistes ei esine mitte lünki. Õppematerjali kontrollimine on seda raskem, mida rohkem õpilasi on klassis. Ainult siis saavutab õpetaja õpilaste teadmiste kontrollimisel vajaliku edu, kui ta kasutab võimalikult mitmekülgseid küsitlemisvõtteid ja kontrollimise meetodeid.

Õppematerjali jooksev kontrollimine, peamiselt suulise küsitlemise, kuid mõnikord ka kirjalike ülesannete täitmise näol, on õpilaste teadmiste kontrollimise kõige levinenum viis. Võõrkeelte tundides on õppematerjali jooksev suuline

kontrollimine domineeriv küsitlemismoodus. Kirjalikult toimub õpilaste teadmiste kontrollimine ainult umbes 10% ulatuses. See on ka täiesti normaalne ja arusaadav, sest keelt kui suhtlemisvahendit kasutatakse peamiselt lugemisel ja rääkimisel.

Õpilaste teadmiste jooksva kontrollimisel kasutatakse peamiselt kolme võtet.

Need on: frontaalne küsitlemine, individuaalne küsitlemine ja tihendatud küsitlemine.

Nagu igas tunnis nii ka võõrkeele tunnis peab õpetaja hoolitsema selle eest, et küsitlemise ajal kogu klass töötaks. Frontaalse küsitlemise korral on kerge kogu klassi töötama panna. Individuaalse küsitluse puhul tuleb aga õpetajal nii kaugele jõuda, et iga õpilane jälgiks küsitleva vastust ja alati valmis oleks selles esinevaid vigu parandama, lünki täitma või oma klassikaaslase vastust jätkama.

Õppematerjali jooksva kontrollimise alustamine frontaalselt on kõige loomulikum, kõige otstarbekam ja kõige edukam kontrollimisvõtte üldse. Kasutades seda töövõtet avaneb õpetajail võimalus luua tihe kontakt klassiga. Kogu klassikollektiivi tähelepanu on pingul; kellelgi pole võimalust muuga tegelda, naabriga juttu ajada ega igavust tunda. Kerge on õpetajal saada ülevaadet sellest, kuidas klass tunniks on valmistunud. Õpilaste seisukohalt vaadatuna on frontaalne küsitlemine meeldivamaid tunnilõike. Õpilane saab vastata just seda, mida ta hästi teab. Nõrgemalt edasijõudjaile on see asjaolu suureks stiimuliks. Vastused ei ole kuigi pikad, nendes esinenud vigu ei arvestata nii rangelt kui individuaalsel vastamisel. Frontaalsel vastamisel ei teki säärast närvepinget kui individuaalsel. On huvitav kuulda paljusid kaasõpilasi; üldse on selles tunnilõigus rohkesti hoogu ja elavust. Kogu õpitud materjali frontaalne läbitöötamine on nagu kordamine, meeldetuletamine ja süstematiseerimine enne individuaalse küsitlemise juurde asumist. Õpilastele annab see julgust ning enesekindlust individuaalseks vastamiseks.

Võõrkeelte õpetajad Eesti NSV keskkoolides teevad enamasti kõik õppematerjali jooksva kontrollimisel frontaalselt tööd. Kahjuks on nende tööväli sel alal siiski liiga piiratud. Ollakse arvamusel, et frontaalselt saab peamiselt

küsimustele vastata, sõnavara kontrollida ja harjutusi lugeda. Jah, isegi viimast ei pea paljud õpetajad võimalikuks. Kuid teksti lugemine, tõlkimine ja jutustamine toimub peaaegu sajabrotsendiliselt individuaalselt. Seejuures on just võõrkeele lugemis- ja jutustamisoskus meie keskkoolide õpilaste nõrgemaid külgi. Põhjus on väga lihtne ja kõigile hästi teada: õpilastel on liiga vähe võimalusi lugemiseks ja jutustamiseks.

Tekstide frontaalsel lugemisel ja jutustamisel saavad ühe tunni jooksul kümnekond õpilast oma sellealaseid oskusi arendada, individuaalse küsitluse teel on aga võimalik ainult paari-kolme õpilast kuulata. Pealegi järgneb ju frontaalsele küsitlusele individuaalne ning nii avaneb juba 10—15 õpilasel võimalus ühes tunnis lugeda või jutustada.

Sageli vabandavad õpetajad frontaalse töö vähesust asjaoluga, et selleks ei jätkuvat aega. Mõned leiavad isegi, et frontaalne küsitlemine, eriti lugemine ja jutustamine, on asjata mängimine ning aja raiskamine. Kahjuks ei lähene niisugusel arvamisel olevad õpetajad frontaalsele küsitlemisele õige mõõdupuuga. Mitte aja raiskamisega ei ole siin tegemist, vaid vastupidi, aja kokkuhoiuga. Paari-kolme õpilase asemel töötab kogu klass, õpib, areneb terve kollektiiv.

Paljud Eesti NSV keskkoolide võõrkeelte õpetajad on siiski aru saanud frontaalse töö tähtsusest õpilaste lugemisoskuse arendamisel tunni kontrollivas osas. Sellist tööviisi harrastati mõned aastad tagasi Antsla Keskkoolis. Õpetaja oli stiimulina kasutusele võtnud ka veel võistlusmomendi pingiridade vahel. Selle meetodi järgi töötati katseliselt X klassis. Peamiseks eesmärgiks oli saavutada lugemisel vajalikku kiirust ja voolavust ning õiget hääldust. Tehniliselt toimus töö nii, et neli õpilaste rühma (neli pinkiderida võrdse õpilaste arvuga) luges üht ja sama teksti, iga õpilane 2 lauset. Kaasõpilased märkisid üles esinenud vead ning lugemiskiiruse kella järgi. Kui üks õpilaste rühm oli lugemise lõpetanud, märgiti lugemiseks kulunud aeg ja arutati läbi esinenud vead. Pärast kõigi rühmade lugemist võrreldi tulemusi — võeti arvesse nii lugemiskiirus kui ka vigade arv ning otsustati, missugune rühm kõige paremini oli lugenud. Mis puutub üksikute õpilaste hindamisse, siis ei toimunud seda tundides üldse, vaid õpetaja tegi endale pikema perioodi, nimelt kahe nädala vältel märkmeid õpi-

laste saavutuste kohta ning teatas need siis kaks korda kuus õpilastele, kandes hinded ka klassipäevikusse. Sellisest hindamismoodusest oli teadlik ka kooli direksioon ja haridusosakond.

Peab ütleva, et sel viisil oli õpetaja mõne kuuga saavutanud üsna häid tagajärgi: õpilased lugesid paraja kiirusega ja voolavalt. Hakitud, üksiksõnadeks eraldatud lauseid ei esinenud, raskemate sõnade ees ei tekkinud pause. Puudujääke esines küll veel rõhutamises ja intonatsioonis ning häälduses, kuid õppeaasta lõpuks lootis õpetaja ka need likvideerida.

On muidugi vaieldav, kas see meetod on hea kõigis oma aspektides või mitte. Tulemusi on siiski saavutatud ning katsetamine kestab.

Väga vähe leidub neid võõrkeele õpetajaid, kes harrastavad õpitud teksti lugemisel frontaalset kontrolli. Veelgi harvem võib kuulda õpitud teksti frontaalset jutustamist. Näib, et õpetajad ei ole ikka veel veendumusele jõudnud frontaalse töö vajalikkusest ka selles võõrkeele tunni lõigus.

Frontaalset meetodit rakendavad õpetajad õppematerjali kontrollitavas tunniosas kõige sagedamini küsimuste esitamisel. Seda tehakse peamiselt siis, kui tekst on antud jutustada, sageli aga ka lugemiseks antud tekstide läbitöötamisel. Säärase töövõtte juures on oluline, et klassile esitatud küsimused oleksid hästi läbi mõeldud, õpilastele jõukohased ning küllalt kiiretempolised. Kahjuks on meil rohkesti niisuguseid õpetajaid, kes frontaalset küsimuste esitamist klassile enne teksti jutustamist ülearuseks peavad ning kohe individuaalse jutustamisoskuse kontrollimise juurde asuvad. Tavaliselt jutustavad õpilased üsna halvasti: nad teevad grammatilisi ning hääldusvigu, ei arvesta rõhu ega intonatsioonireegleid jne. Kui jutustatav tekst on enne individuaalset küsitlust küsimustega läbitöötatud, siis on kindlasti nii mõnigi komistuskivi jutustaja teelt kõrvaldatud. Samuti on lugu ka loetavate tekstidega. Frontaalne töö küsimuste-vastuste näol aitab vältida vigu ning arendab suurel määral õpilaste väljendusoskust.

Mõnedel õpetajatel on harjumus alustada tundi kohe frontaalse küsimuste esitamisega. Loomulikult omandavad õpilased niisuguse tööviisi juures vilumuse kuuldu mõista ja küsimustele kiirelt reageerida. Nii näitasid õpilaste tõe-

liselt tugevad teadmised Kiviõli Keskkooli XI klassis 1957. a., et õpetaja säärast töövõtet mitte ainult harukordselt ei kasutanud, vaid peaaegu iga tund. Vaadeldud tunnis käsitleti üht lõiku romaanist "Martin Eden". Kohe tunni algul esitas õpetaja klassile järgmised küsimused:

1. Why did Martin Eden go to sea?
2. Where did his ship sail?
3. What do you know about the captain?
4. What was his native country?
5. What did the captain possess?
6. Was he interested in it?
7. Why is it difficult to read Shakespeare?
8. When did Shakespeare live?
9. How did it come about that Martin read these books?
10. What did Martin think about the men of literature?

Küsimuste esitamise tempo oli kiire, samuti õpilaste vastused. Pärast säärast frontaalset tööd järgnes pala jutustamine. See toimus juba teadmiste individuaalse kontrolli korras klassi ees. Õpilaste esinemine oli kindel ja vaba, keel veatu ning sorav.

Ka Antsla Keskkooli lõpuklassis töötati analoogiliselt. Pala kohta "A Service of Love" esitas õpetaja klassile frontaalselt rea küsimusi:

1. Who came home first one Saturday evening?
2. What did he do in the parlour?
3. Who came home next?
4. What had happened to her hand?
5. How did she explain it?
6. Why did Joe not believe her?
7. Was it nice of her to tell such a lie?
(Õpetaja selgitab: "It was a white lie — hädavale").
8. What about Joe himself?
9. What had he told his wife?
10. What do you think about this couple?
11. Compare Delia to Ruth!

Frontaalsele küsimustele vastamisele järgnes frontaalne teksti lugemine, mille eesmärgiks oli õige häälduse ja intonatsiooni harjutamine. Koduseks ülesandeks anti õpilastele pala kokkuvõtlikult tervikuna jutustada ja iseloomustada selle tegelasi.

Paljudel juhtudel töötavad õpetajad lugemispala küsi-

muste abil frontaalselt läbi alles pärast individuaalset küsitlust, s. o. pärast lugemist, tõlkimist või jutustamist. Ka niisugune tööviis on kasulik — kogu klass töötab, õpilastel on võimalus kuulda ja kõnelda võõrkeelt. Kuid siiski tuleb eelistada frontaalse töö eelnemist individuaalsele. Frontaalne, kollektiivne töö kohe tunni algul mobiliseerib klassi paremini ja on heaks treeninguks individuaalsele tööle. Kui aga õpilased ise üksteisele küsimusi esitavad, siis võib-olla on õigem pala enne lugeda ja alles siis küsimuste-vastuste juurde asuda. Oleks hea, kui lugemine toimuks frontaalselt, on aga mõeldav ka individuaalne lugemine.

Hea võimalus klassi frontaalselt tööle rakendada avaneb koduste harjutuste lugemisel klassis. Eriti on see mõeldav vanemates klassides, kuna nooremates klassides on soovitatav harjutusi rohkem tahvlile kirjutada ja selle järgi vihikutes vead parandada lasta. Harjutuse frontaalse kontrolli korral loeb iga õpilane ühe lause, kaasõpilased jälgivad harjutuse õigsust oma vihikuist ning esinenud vead parandatakse. Lause korratakse veel kord veatult ning lõpuks loetakse kogu harjutus vigadeta ette.

Seda töövõtet kasutavad paljud õpetajad, kuid veelgi suurem hulk kontrollib harjutusi individuaalse küsitluse korras. Võib-olla on kõige õigem kasutada kord üht, kord teist võtet. Õpilastele on aga vaieldamatult suuremaks kasuks frontaalne töö. Pärast üksikute lausete kaupa lugemist ja vigade parandamist ei tohi unustada harjutust ühel õpilasel tervikuna veel kord ette lugeda lasta. Sama õpilane võib põhjendada ja seletada harjutuses esinevaid keelendeid ja ortogramme ning saada selle eest ka hinde. Nii seostuvad tihedalt frontaalne ja individuaalne töö.

Vähe töötavad võõrkeele õpetajad sõnavaraga tunni õppematerjali kontrollivas osas. Peamine, mis sel alal tehakse, on sõnade kirjalik vastamine tahvli juures tihendatud kontrolli korras või mõne üksiku sõna küsimine õpilastelt, kes teksti lugesid. Mõnikord esineb selles osas siiski ka frontaalset tööd, ning õpetajad, kes seda harrastavad, on õpilaste sõnavara ning sellega seoses ka väljendusoskuse palju kõrgemale tasemele tõstnud kui need pedagoogid, kes seda töövormi ei kasuta. Enamasti küsitakse klassilt üksiksõnu ja väljendeid, mõnikord ka tõlkelauseid. Mõned õpetajad organiseerivad frontaalse töö sõnavaraga nii, et küsivad üksiksõnu või väljendeid ning

rakendavad samu sõnu ja väljendeid ka lauseisse. Lauseid moodustavad õpilased kas ise või tõlgivad õpetaja antud emakeelsed laused võõrkeelde. Alati ei ole küsitlejaks mitte õpetaja, vaid õpilased teevad seda ka vastamisi, esitades üksteisele sõnu ja lauseid tõlkimiseks.

Niisugust töövõtet, kus õpilased sõnu, väljendeid ja lauseid frontaalse töö korras ka tahvlile kirjutavad, tuleks palju laialdasemalt kasutada kui seda senini on tehtud. Üsna sageli kulgeb võõrkeele tund nii, et õpilased kogu tunni kestel mitte midagi tahvlile ei kirjuta, õpetajal seevastu aga on kogu aeg kriit käes. Pigemini laskem õpilastel rohkem tahvlit kasutada!

Laialdasemat kasutamist võiks leida ka töövõte, mida varem siin-seal võis kohata. See on järgmine: kohe pärast tunni rakendamist annab õpetaja korralduse sulgeda raamatud ja vihikud ning küsib õpilastelt, missuguseid uusi sõnu nad selleks tunniks on õppinud. Õpilane, kes mõnd sõna mäletab, tõstab käe. Õpetaja nimetab õpilase nime; õpilane ütleb sõna ning läheb ja kirjutab selle tahvlile. Sel viisil töötatakse, kuni kõik sõnad on tahvilil. Kui õpilased säärase töövõttega harjuvad, võib korraga mitu õpilast tahvli juurde saata, kes siis kirjutavad sõnu eri veergudesse. Hiljem loetakse sõnad veel kord üle ja moodustatakse näidis- või tõkelauseid.

Mõni aeg tagasi külastasin inglise keele tunde Kohtla-Järve Keskkoolis. X klassis algas tund teemal "Live Wire" sõnavara frontaalse kontrollimisega. Sõnu ja väljendeid küsis klassilt õpetaja, seejärel aga esitasid õpilased üksteisele lauseid tõlkimiseks. Õpetaja küsis järgmisi sõnu ja väljendeid, mis ka tahvlile kirjutati:

parandama — to repair

üle andma — to hand over

kahurimürin — the thundering of guns

kuuseoksad — branches of fir-tree

raske — difficult

väriseema, rappuma — shake, shook, shaken

Seejärel kustutati sõnad tahvlilt ning tõlgiti suuliselt järgmised laused:

1. See juhtus talvel — It happened in winter.

2. Õhk rappus kahurimürinast — The air shook with the thundering of guns.

3. Kuuseoksad olid kaetud lumega — The branches of the fir-trees were covered with snow.

4. Traati oli raske parandada — It was difficult to repair the wire.

Säärast frontaalset tööd sõnavaraga tehakse selles koolis ka pärast teksti lugemist, vahel koguni tunni lõpul, kui mõni minut aega üle on jäänud.

Veelgi harvem kui vestlust tekstides esineva sõnavara ning lugemispalades esineva temaatika baasil võib võõrkeele tundides kuulda vestlust vabal teemal ning piltide põhjal.

Ka võõrkeele tunnis organiseeritud mängud on üks frontaalse töö vorme. Kahjuks ei esine aga seda meeldivat töövõtet meie koolides mitte kuigi sageli. Mitme õppeaasta jooksul olen näinud ainult kaht inglise keele tundi, kus toimus mäng, mille eesmärgiks oli sõnavara kinnistamine ja ka kontrollimine. Nägin neid tunde Tallinna 6. (vene õppekeele) Keskkoolis, VI klassis.

Mäng toimus järgmiselt:

Õpetaja pöördus umbes 5—6 minutit enne tunni lõppu õpilaste poole küsimusega, "Do you want to play a game now?"

"Yes, we do!" hüüdsid õpilased kooris.

"Who wants to be the leader of the game?" küsis õpetaja. "I do!" hüüdsid mitmed õpilased ja tõstsid käe. Õpetaja kutsus ühe nendest välja klassitahvli juurde, kuhu oli riputatud maastikupilt kahe matkava pioneeriga esiplaanil. Mängujuht valis nüüd mõttes ühe eseme või isiku pildilt, teatas sellest sosinal õpetajale ning hakkas seejärel klassi küsimustele vastama. Õpilane, kes soovis küsida, tõstis käe, õpetaja nimetas tema nime ning nimetatu võis esitada oma küsimuse. Õigesti tabatud sõna puhul, s. o., kui tuli anda jaatav vastus, pidi mängujuht kohalt lahkuma ning tema asemele asus õige sõna kohta küsimuse esitanud õpilane.

Is it a house?	No, it isn't.
Is it a window?	—, —
Is it a door?	—, —
Is it a girl?	—, —
Is it a boy?	—, —
Is it a tree?	—, —
Is it a flower?	Yes, it is.

Mängujuhi kohale asus nüüd uus õpilane ning küsimusterida jätkus:

Is it a map?	No, it isn't.
Is it a book?	—,,—
Is it a yard?	—,,—
Is it a garden?	—,,—
Is it a bench?	—,,—
Is it a cap?	—,,—
Is it a hand?	—,,—
Is it a foot?	—,,—
Is it an eye?	—,,—
Is it a face?	—,,—
Is it a mouth?	—,,—
Is it a ball?	—,,—
Is it a stone?	—,,—
Is it grass?	No, it isn't.
Is it the sky?	Yes, it is.

Opetaja juhtis tähelepanu mõningatele keelenditele, milles õpilased eksisid — sõna "grass" kasutamisele ilma artiklita ja sõna "sky" kasutamisele määrava artikliga. Samuti tuli mõnel juhul parandada intonatsiooni. Enamik õpilasi kasutas seda aga õigesti, s. o. küsimustes tõusvat ja vastustes langevat intonatsiooni.

Nii korrati ja kinnistati mängu näol frontaalselt umbes 30 sõna. Õpilased olid aktiivsed ja töö mänguna valmistas neile rõõmu. Mängu lõpul hindas õpetaja üht mängujuhti hindega «4», teist hindega «5» ja kolme õpilast klassi hulgast hindega «5», ühele aga tehti laitev märkus halva häälduse pärast.

Taolisi mängu sobib väga hästi mängida ka vanemates klassides, kuid kahjuks ei tee õpetajad seda mitte.

Kui õpetajailt küsida, miks nad frontaalset küsitlust suhteliselt nii vähe kasutavad, siis vastatakse tavaliselt, et see töövorm ei võimalda üksikute õpilaste teadmiste hindamist. Hinded on aga vajalikud. Ka võtvat frontaalne küsitlemine suurema osa tunnist ning selle all kannatavat individuaalne küsitlemine. Need väited ei pea täiel määral paika. Individuaalne küsitlus ei esine igas tunnis kõigis oma vormides ning õige organiseerimise juures ei kulu selleks rohkem kui 5—6 minutit. Peale selle hindavad paljud õpetajad frontaalse tööviisi juures õpilaste teadmisi ka

individuaalselt. Eespool oli juttu frontaalse töö kasutamise Antsla Keskkooli X klassis, kus õpilasi hinnatakse ainult frontaalse töö järgi ning kus individuaalne suuline küsitlus, välja arvatud grammatika, täiesti puudub. Säärane tööviis on alles katsetamisjärgus, kuid on fakt, et õpilasi saab ka nii õiglaselt hinnata.

Enamik võõrkeele õpetajaid, kes frontaalset küsitlust harrastavad, hindavad õpilasi nii selle põhjal kui ka individuaalse teadmiste kontrolli järgi. On õpetajaid, kes kasutavad enam või vähem keerulist plusside ja miinuste süsteemi frontaalsete vastuste hindamisel pikema perioodi lõikes. Õigem on vahest siiski õpilaste teadmisi hinnata ühe tunni lõikes, frontaalsel küsitlemisel ühele õpilasele mitmel korral vastamiseks võimalust andes.

Valdav enamik meie koolide võõrkeele õpetajatest kasutavad siiski individuaalset küsitlust. Mõned võõrkeele õpetajad on teadmiste individuaalsel kontrollimisel küsitlemise nii põhjalikuks, keerukaks ja pikaks venitanud, et see tundub lausa eksamina. Suur osa võõrkeele tunde Eesti NSV keskkoolides kulgevad õppematerjali kontrollivas osas ühe ja sama šabloni järgi. Õpetaja kutsub ühe õpilase klassi ette. Õpilane loeb õppetükki, tõlgib loetu, vastab õpetaja küsimustele, tõlgib sõnu emakeelest võõrkeelde ning vastupidi, ja kirjutab nendest mõned ka tahvlile. Mõnikord arvab õpetaja heaks samalt õpilaselt ka veel grammatikat küsida. Nii kulub ühe õpilase teadmiste kontrollimiseks ka parimal juhul vähemalt 10 minutit. Väga harva saadakse hakkama 5—6 minutiga. Ühes tunnis tahetakse aga 3—4 õpilase teadmisi kontrollida. Sellest siis ka see kohutav «ajahäda» võõrkeele tundides. Olles lõpetanud küsitlemise, märkab õpetaja ahastusega, et tunni lõpuni on jäänud vaevalt 10 minutit. Ülepeakaela toimub uue aine käsitlemine, pole aega kinnistamiseks ega süvendamiseks.

Õpilaste teadmiste individuaalne kontroll võõrkeele tunnis täidab hästi oma otstarbe, kui seda töövõtet ratsionaalselt kasutada. On loomulik, et tund, mis algas õppematerjali frontaalse kontrolliga, läheks hiljem üle individuaalsele kontrollile. Kuid ka siin, nagu kõigis teisteski meetodilistes küsimustes, ei tule kramplikult kinni hoida šabloonist. On mõeldav, et aeg-ajalt esineb tunde,

kus õpilaste teadmisi kontrollitakse ainult frontaalselt või ainult individuaalselt.

Õppematerjali individuaalse kontrolli organiseerimine ratsionaalselt, õige ajalise jaotuse ning kogu klassi aktiveerimisega nõuab õpetajalt üsna suurt oskust ja palju energiat. Paljud õpetajad on aga muretud ja lähevad kergema vastupanu teed: nad ei näe üldse vaeva klassi aktiveerimisega, vaid piirduvad «duetiga». Nii toimuvad inglise keele tunnid veel paljudes koolides. Kord, külastasin inglise keele tundi ühes keskkoolis, kus õppematerjali kontrolliv osa toimus järgmiselt (tund oli X klassis, teema «Photography»). Kohe tunni algul kutsutakse üks õpilane klassi ette, kes hakkab pala jutustama. Jutustamine on katkendlik, esineb rohkesti grammatilisi ning hääldusvigu. Õpetaja ise parandab vead väga vaikselt, vaevukuuldavalt, õige vormi kordamist nõudmata. Klass, enam kui 30 õpilast, istub täiesti passiivselt ja apaatselt. Õpetaja ei häiri mitte kedagi nendest. Teine õpilane jätkab jutustamist — esineb üsna jämedaid vigu, kuid keegi ei satu sellepärast ärevusse: õpetaja ise parandab need vead vaevukuuldavalt! Kolmas õpilane jutustab sama teksti veel kord algusest peale. Ilmselt ei ole ta kuigi hoolega õppinud: ta takerdub sageli, tekivad pikad pausid. Õpetaja abistab jutustajat vahetevahel ise, klass istub aga passiivselt. . . . Küsitlemise lõppedes oli tunni algusest möödunud 28 minutit, vastata olid saanud ainult 3 õpilast, teised õpilased ei saanud mitte suudki lahti teha. Peab ütleva, et niisugune küsitlus oli küll täiel määral «individuaalne»!

Samasugust meetodit kasutatakse tihti ka lugemis- ja tõlkemisoskuse kontrollimisel. Näiteks kontrolliti ühe keskkooli X klassi õpilaste lugemisoskust järgmiselt: esimene väljakutsutud õpilane luges klassi ees pala «Owen's Birthday» ja tõlkis selle lausete kaupa. Seejärel esitas õpetaja samale õpilasele paar küsimust. Lugemine oli hakitud, täis hääldusvigu; vastused küsimustele grammatiliselt vigased. Õpilase teadmisi hinnati aga hindega «4». Teine õpilane jätkas lugemist-tõlkimist samal viisil, vastas ka küsimustele. Samaaegselt töötasid 2 õpilast tihendatud kontrolli korras esimestes pinkides ja 1 õpilane tahvli juures. Pärast pala lugemist ja tõlkimist küsitleti suuliselt veel kaht õpilast grammatikast ning lasti neil lugeda kodust kirjalikku harjutust. Kokku said nii siis tunni jooksul vastata 7 õpilast, mis ei ole iseenesest halb tulemus.

Aga klassi enamik, rohkem kui 20 õpilast, jäi täiel määral passiivseks. Nende õpilaste kaastööd ei oodatudki, näis, et oli kujunenud säärane tööruut, kus klassi ees toimub «duett», millega teistel midagi asja ei ole; räägivad ainult õpetaja ja see õpilane, kes välja on kutsutud.

Lugemise või jutustamise individuaalsele kontrollile liitub enamasti ka sõnavara ja väljendusoskuse kontroll — õpilane, kes luges või jutustas, tõlgib ka sõnu ja lauseid emakeelest võõrkeelde. Siin avaneb hea võimalus klassi aktiivselt tööle rakendada: klass esitab vastajale sõnu ning lauseid tõlkimiseks või mõned pala sisu kohta käivad küsimused. Muidugi tuleb õpetajal olla tähelepanelik ning valvas, et küsitlemine oleks otstarbekas ja jõukohane; sageli on õpetajal endal veel vaja midagi lisaks küsida. On õpetajaid, kes mugavusest lasevad klassi passiivseks jääda ja pigemini ise kõik ära teevad, sest nii on lihtsam.

Suurepäraselt toimub lugemispala ning sõnavara individuaalse kontrolli sidumine frontaalse tööga Paide Keskkooli inglise keele tundides. Jälgisin lugemispala «A Good Skater» kontrollimist IX klassis. Esimene klassi ette vastama kutsutud õpilane sai ülesande tõlkida eestikeelseid lauseid suuliselt inglise keelde. Laused esitas klass ja need olid nii valitud, et igas lauses esines mõni äsjaõpitud sõna või väljend, mille vastaja tahvlile kirjutas.

Näiteks: Nad järgnesid poisile igale poole, kuhu ta läks.

They followed the boy wherever he went.

Sõna wherever kirjutas õpilane tahvlile. Õpilasel lasti tõlkida kuus lauset. Õpilane tõlkis ja kirjutas vajalikud sõnad veatult ning sai hinde «5».

Teisele õpilasele esitas klass tõlkimiseks kaheksa küsimust.

Näiteks: Kes avastas Ameerika?

Kas Ameerikas elas palju indiaanlasi? jne.

Õpilane, olles tõlkinud küsimuse, esitas selle mõnele õpilasele klassist, kes inglise keeles vastas.

Õpilane tõlkis kõik küsimused õigesti, kuid tegi mõned hääldusvead ning sai hinde «4».

Kolmas klassi ette kutsutud õpilane vastas klassi poolt esitatud kaheksale ingliskeelsele küsimusele. Vastustes esines paar eksimust sõnade järjestuses ning hinne oli seetõttu «4».

Neljas õpilane jutustas õpitud teksti esimese poole ning viies õpilane — teise poole. Mõlema õpilase jutustuses esines üksikuid keelelisi komistusi, kuid üldiselt oli nende kõne voolav ja vaba. Tekst oli küllalt pikk, pähe ei oleks õpilased seda jõudnud õppida — nad jutustasid sisu oma sõnadega. Lisaks vastasid nad klassi küsitlusel reeglipäratuid tegusõnu.

Klassi kõikide õpilaste raamatud ja vihikud olid vastamise ajal loomulikult suletud. Kogu klass võttis tööst väga aktiivselt osa; tõkelauseste andmine ning küsimuste esitamine ja neile vastamine toimus väga sujuvalt ja kiiresti. Ka vigu ei tarvitsenud õpetajal endal parandada — niipea kui esines eksimusi häälduses või tarvitati mõnd vale keelendit, tõusid paljude õpilaste käed. Niiviisi kontrolliti õpitud lugemispala kogu klassi aktiivsel kaasa-töötamisel, ühtlasi harjutades küsimuste moodustamist ja vastamist. Küsitlemiseks kulus umbes 20 minutit; enamik klassi õpilastest sai selle aja jooksul vähemalt 2 korda rääkida, viie õpilase vastuseid hinnati. Üldiselt olid vastused head, kiired, voolavad. Muidugi esines ka vigu, kuid need parandati kõik kaasõpilaste poolt.

On selge, et õpetaja oli teinud palju tööd, õpetades ja harjutades klassi õppematerjali kontrollimise ajal aktiivselt kaasa töötama. Nüüd on see kõik juba harjumuseks saanud; tööviis on mitmekesine ja huvitav ning võib kindlasti ütelda, et kogu materjali omandavad õpilased tõesti aktiivselt. Suurt tähelepanu pööratakse just sõnavarale ning kõneoskusele, kuid ka grammatika, peamiselt selle praktiline rakendamine kõnelemisel, ei jää unarusse.

Koduste kirjalike harjutuste individuaalne kontroll toob vähe kasu, kui klass kaasa ei tööta. Seepärast rakendatakse koduste kirjalike harjutuste kontrollimisel kogu klassi, aktiveeritakse kõiki õpilasi, vahest rohkemgi kui lugemise või jutustamise puhul. Vähemalt pööratakse küsimusega klassi poole, kellel õpilastest loetud lause teisiti on, kuidas seda veel võiks ütelda jne. Kirjaliku harjutuse individuaalse kontrolli puhul kutsutakse küsitletav õpilane tavaliselt klassi ette, õpilane annab oma vihiku õpetaja kätte ning loeb ise harjutust raamatust. Iga lause järel teeb klass parandusi. Mõned õpetajad teevad parandusi ise, kuid seda esineb siiski harva. Õpilasele võib panna hinde ainult harjutuse põhjal, kuid tavaliselt lastakse tal

midagi vastata ka grammatikast, selgitada ja põhjendada harjutuses esinevaid keelendeid jne.

Õppematerjali individuaalne jooksev kontroll toimub mõnikord ka kirjalikult. Õpetaja annab tavaliselt tunni algul igale õpilasele paberilehe ning õpilased kirjutavad sinna selleks tunniks õpitud materjalist kas sõnu, tõlkelauseid, mõne grammatilise harjutuse jne., mida õpetaja soovib kontrollida. Niisuguse töö kestus ei või olla pikem kui 5—10 minutit. Niisugune õppematerjali kirjalik individuaalne kontroll jooksva tunni ulatuses toimus näiteks Ahja Keskkooli VIII klassis. Õpetaja jaotas klassi kahte rühma ning dikteeris kummalegi 7 eestikeelset sõna, mis tulid tõlkida inglise keelde ning 1 ingliskeelse lause, mis tuli tõlkida eesti keelde.

Säärane kontrollimismoodus stimuleerib õpilasi õppematerjali kirjalikult paremini omandama ning selle tarvitamine aeg-ajalt on mõeldav.

Õpilaste teadmiste individuaalne kontroll kirjalikult, nn. tihendatud kontrolli näol esineb võõrkeele tundides sageli, igatahes palju sagedamini kui äsjakirjeldatud võte.

Tihendatud küsitlemise üle on palju vaieldud, poolt ning vastu väiteid esitatud. Võõrkeele tunnis on teadmiste tihendatud kontroll mõeldav ainult sel ajal, mil see vastajat klassi kollektiivsest tööst ega õpetaja seletustest ei isoleeri. Seega on selleks ainukeseks sobivaks momendiks aeg, mis on määratud teadmiste individuaalsele kontrollile. Samal ajal, kui väljakutsutud õpilased suuliselt klassi ees vastavad, võivad 1—2 õpilast tihendatud kontrolli korras kirjalikult klassitahvilil vastata. Nende töö ei või kesta kauem kui teadmiste suuline individuaalne kontroll ning tahvilil antud vastused tuleb kogu klassiga läbi arutada ja parandada. Ainult sel viisil saab klass tööst kasu ja vastaja ei ole eraldatud kollektiivist.

Tihendatud kontrolli korras saadetaksegi õpilasi enamasti paberilehtedel antud kirjalike ülesannetega tahvli juurde või pannakse mõnikord ka esimestesse pinkidesse vastama. Esimene moodus on vastuvõetavam, sest kui ülesanne on täidetud, kontrollitakse seda kogu klassi ees ning kaasõpilased saavad sellest ka kasu. Teine viis on aga vähe viljakas — õpilased on klassist eraldatud, kaasõpilased ei tea, mis ülesande nad said või kuidas nad selle täitsid. Õpetaja võtab nende kirjutatud tööd enda kätte ning parandab

ja hindab neid alles pärast tundi. Mõnikord unustab õpetaja tihendatud kontrolli korras vastajad hoopis ära — ei lõpeta nende tööd õigeaegselt, vaid laseb neil kirjutada isegi tunni lõpuni. Nii juhtus näiteks ühes keskkoolis. Õpetaja saatis ühe õpilase tahvli juurde tihendatud kontrolli korras harjutust kirjutama ning pani kaks õpilast esimesesse pinkidesse kirjalikult sõnu ja väljendeid tõlkima. Tahvlilt loeti ja parandati harjutus kohe, kui see valmis sai. Teised kaks õpilast aga unustati kuni tunni lõpuni. Ka õpilased ise ei teatanud, et nad oma töö on lõpetanud, vaid istusid rahulikult oma paberilehtede juures. On selge, et nende tööd ei saa objektiivsena arvestada — neil oli terve tund aega teiste suulisi vastuseid ja uue aine käsitlemist kuulata ning sealt kõik vajalik leida. Uut materjali ei saanud nad korralikult läbi töötada, kuna neil puudusid raamatud ja sõnade vihikud. Sel viisil organiseeritud tihendatud kontroll toob rohkem kahju kui kasu.

Teadmiste tihendatud kontrollimise võtteid tuleb kasutada mõõdukalt. Suure õpilaste arvuga klassides on õpetajal sel viisil võimalik rohkem õpilasi küsitleda. Peale selle loob säärane küsitlemisviis õpilastes ka teatud elevuse ja nõuab nendelt õppematerjali igakülgset omandamist, kuna suulise küsitlemise korral kirjaoskus paratamatult tagaplaanile jääb. Sellepärast on võõrkeele tundides tihendatud küsitlemise rakendamine küll mõeldav, kuid ainult aeg-ajalt ja mõõdukalt. Täiesti lubamatu on tervet rida õpilasi klassist esimestesse pinkidesse eraldada ning neile seal kirjalikke ülesandeid anda. Vastajad on isoleeritud klassikollektiivi tööst, klass ei saa osa nende vastustest ega teagi, kuidas nad oma ülesande täitsid.

Õppematerjali jooksval kontrollimisel on palju erivorme. Oleks liiga julge mõnda nendest ainuõigeks pidada ning teisi jälle täiesti taunida. Küll aga on soovitatav, et õpetajad valiksid need küsitlemisvormid, mis antud olukorras osutuvad kõige otstarbekamaks. On koole ja klasse, kus esineb raskusi distsipliiniga. Niisugustes tingimustes on soovitatav töötada rohkesti frontaalselt, kiire tempoga ning individuaalse küsitluse juures piirduda võrdlemisi lühikeste lõikudega tekstist või ka grammatikast. Õpilasi endid ei saa rahutus klassis enne küsitlejaiks rakendada, kui klass on harjunud õpetaja nõudmistega. Kiire töötempo, jõukohased ülesanded ja paras jagu huumorit aitavad distsipliiniraskustest üle saada. Suurtes klassides, kus õpilaste arv on nelja-

kümne ümber, on näiteks teadmiste kontrollimine tihendatud kontrolli korras sageli vajalik, väikestes klassides, kus õpilasi on kaks või isegi kolm korda vähem, ei ole see otsustarbikas. Seda ei tule aga nii mõista, nagu peaks suure õpilaste arvuga klassis ikka ja alati ainult tihendatud kontrolli võtteid kasutama, väikestes klassides aga ei või seda üldse teha.

On vajalik, et õppematerjali jooksva kontrollimisel valitseks kindel tööviis — et õpilased teaksid, mida nendelt tahetakse ja kuidas nad peavad vastama. Hea tööruut ei tohi aga muutuda halvaks šablooniks. Kahjuks on šablooni võõrkeele tunnis üldse ning küsitlevas osas eriti rohkesti: ühe õpilase teadmisi kontrollitakse täpselt samade võtetega nagu teise omi. Võimalusi varieerimiseks on aga ometi küllaldaselt.

Õppematerjali jooksev kontrollimine võõrkeele tunnis on õpilastele huvitav ja toob neile suurt kasu ainult siis, kui õpetajad selles tunnilõigus rakendavad kogu oma meisterlikkuse ning töötavad loovalt, kaldumata kivilinenud šabloonile. Peamine on kogu klassi aktiivne tööle rakendamine ning mitmekesiste küsitlemisvõtete kasutamine.

ARTIKLITE TARVITAMISE PÕHIREEGLID KAASAEGSES INGLISE KEELES

M. RAUK.

Et artikkel kui sõnaliik eesti keeles puudub, valmistab selle mõistmine ja tarvitamine inglise keele õppijaile teatavaid raskusi. Artiklite omandamist raskendab veel asjaolu, et kaasaegses inglise keeles on kummalgi artiklil mitu erinevat tähendust või tähenduslikku varjundit. Nii näiteks võib a s t o n e, olenevalt kontekstist, tähendada kas «üks mingisugune kivi», «iga kivi» või muud taolist. Samuti võib sõna the s t o n e s ühes kontekstis mõista kui «need kivid», teises aga «kõik kivid antud olukorras».

Grammatika õpikutes leiame artiklite tarvitamise skeeme järgmisel kujul:

Umbmäärane artikkel	a book	☐ books	☐ water
Määrav artikkel	the book	the books	the water

Niisugusest lihtsustatud skeemist võib välja lugeda näiteks seda, et umbmäärast artiklit ei tarvitata ainenimetusega, ja ka seda, et määravat artiklit seevastu võib kasutada kõigi kolme ülaltoodud nimisõna liigiga (ese, esemed, aine) jm. Kuid artiklite tähendust ei valgusta niisugune skeem üldse. Tabeli puuduseks on ka veel asjaolu, et selles ei peegeldu umbmääraste asesõnade ja artiklite vahekord.

Keele õpetamise praktika on näidanud, et artikleid tuleb vaadelda koos umbmääraste asesõnadega s o m e, a n y, n o, mis teatavasti sageli asendavad artikleid. Järelikult moodustavad artiklid ja umbmäärased asesõnad ühtse korrapärase süsteemi. Sellest põhimõttest lähtudes on võima-

lik koostada artiklite tarvitamise skeem, milles peegelduvad kõik artiklite tarvitamise põhireeglid.

Artiklid ja umbmäärased asesõnad on nimisõna tähtsamad determinatiivid; s. o. sõnad ja sõnakased, mis determineerivad nimisõna. Eesti ja vene keeles aitavad nimisõnu lauses ära tunda käändelõpud. Kuna aga inglise keeles on nimisõnal peaaegu kõik morfoloogilised tunnused kadunud, on determinatiivide tundmine keele õppijaile väga oluline. Kõige tarvitavamad nimisõna determinatiivid on: a (n), all, another, any, both, certain, each, enough, every, few, half, last, least, less, little, many, more, most, much, next, no, other, my (his, her etc.), own, plenty, same, several, some, such, that, the, these, this, those, whole.

Peale nende on ka arvsõnad nimisõnadele determinatiivideks.

Kuna artiklite selgitamisel pahatihti ei tõsteta esile nende tihedat seost umbmääraste asesõnadega, teevad õpilased vale järelduse, nagu peaks umbmäärane artikkel alati «ära kaduma», kui nimisõna on mitmuses, mille tagajärjel esinevad mitte-inglisepäraseid laused, näit. I have books pro I have some books. Samuti ei ole õige tõlgendada määravat artiklit igal pool ja alati tähenduses «teatud», nagu see on kombeks saanud paljudes meie koolides.

Artiklite koondtabeli* eesmärgiks on näidata:

1) missugune vahekord eksisteerib kaasaegses inglise keeles artiklite ja umbmääraste asesõnade some, any, no vahel;

2) missuguste nimisõnade liikide või klassidega neid tarvitatakse;

3) missuguse tähendusliku varjundi annavad nimisõnale artiklid ja asesõnad.

Metoodikas on ammu õigeks tunnustatud seisukoht, et artiklite paremaks mõistmiseks on otstarbekohane liigitada nimisõnu kolme rühma ja seda järgmiselt: 1) nimisõnad ainsuses, mis tähistavad esemeid, mida võib loendada (countables in the singular), 2) nimisõnad mitmuses, mis tähistavad esemeid, mida võib loendada (countables in the

---

* Sama tabel lihtsamal kujul on antud A. Ehini ja M. Rauk'i koostatud inglise keele õpikus X klassile.

ARTIKLID JA UMBMÄÄRASED ASESONAD *SOME, ANY, NO*

		Nimisõna liigid	Eset tähistav nimisõna (ains.) (Countables in the Singular)	Eset tähistav nimisõna (mitm.) (Countables in the Plural)	Ainenimetus (ainsus) (Uncountables)
			Olukord, aspekt või vaatepunkt		
Antud olukorras	Vaadeldakse kvantitatiivselt	Uks teiste hulgast Osa sellest, mis on (Partsiaalsus)	1. Uks mingisugune; üks niisugune, kes (mis) . . . . a stone	2. Mingisugused, mõned . . (mitmuse osastav) (+) some stones (?) any stones (-) no stones not . . any	3. Mingisugune . . . (ainsuse osastav) (+) some sand (?) any sand (-) no sand not . . . any
		Unikaalsus	4. Ainuke oma liigist the stone		
		Totaalsus		5. Kõik the stones	6. Kõik the sand
		Äsja mainitud või kirjeldusega piiratud	7. See, eespool mainitud; See, kes (mis) . . . . the stone	8. Need, eespool mainitud; nees, kes (mis) . . . . the stones	9. See, eespool mainitud; see, mis . . . the sand
Üldse		Ese või aine «kui niisugune»	10. Iga (igasugune) . . . . a stone	11. Igasugused . . . . — stones	12. Igasugune . . . — sand
		Liigi esindaja, kont-rasteeritud, eriti rõhutatud	13. Kivi, mitte laud jne. a stone	14. Kivid, mitte lauad jne. — stones	15. Liiv, mitte lubi jne. — sand

plural) ja 3) nimisõnad (ainsuses), mis tähistavad ainet — ainenimetused (material nouns). Vastavalt sellele jaotusele on nimisõnad paigutatud tabelisse kolme vertikaalsesse tulpa.

Teiseks on artiklite mõistmiseks tähtis aspekt, milles esemeid või ainet vaadeldakse, sest olenevalt aspektist vormistatakse nimisõnu, mis neid tähistavad, ühe või teise determinatiiviga. Sellest on tingitud tabeli horisontaalne poolitamine: 1) antud olukorras ja 2) üldse. Arusaadav, et esemete all tuleb mõista nii asju, inimesi, loomi kui ka nähtusi — üldse kõike, mida saab loendada (book, books, girl, girls, horse, horses, lesson, lessons jne.). Artiklite ja asesõnade tarvitamine abstraktsete nimisõnadega on üldjoontes samasugune kui ainenimetustegagi.

Edasi võib esemeid ja ainet «antud olukorras» lähemalt vaadelda neljast erinevast seisukohast:

- a) üks teiste hulgast või osa sellest, mis on;
- b) ainuke oma liigis;
- c) kõik seda liiki esemed või aine antud olukorras;
- d) juba tuntud esemed ja aine või kirjeldusega piiratud esemed ja aine.

Esemeid ja ainet «üldse» võib lähemalt vaadelda kahest aspektist: esemed või aine 1) «kui niisugused» ja 2) kui liigi esindaja.

Tähtis on märkida, et artiklite ja asesõnade abil väljendatakse ka kvantitatiivsust, s. o. hulga ja arvu kategooriat nagu: üks, osa, kõik.

Kvantitatiivne faktor peitub artiklite ja umbmääraste asesõnade tähenduses järgmistel juhtudel:

- 1) I'll give you a book to read (ühe mingisuguse raamatu);
- 2) I'll give you some books to read (raamatuid — s. o. osa);
- 3) Give me some tea (teed, s. o. osa);
- 4) Put the books on that shelf (kõik raamatud);
- 5) Put the tea on the table (tee, s. o. kogu tee);
- 6) Let me have the rubber (kumm, s. o. ainuke, mis siin on).

Kui kõneldakse asjadest, olenditest, nähtustest või ainst, millega kuulaja on äsja tutvunud («eespool mainitud ese või aine»), siis artiklis «the», mida sel puhul tarvitatakse,

ei tõuse esile kvantitatiivne külg. Samuti ei esine kvantitatiivne faktor, kui esemeid või ainet vaadeldakse olukorras, mis tabelis on märgitud sõnaga «üldse».

Lähtudes kõikidest nendest põhimõtetest, tuli skeemi koostamisel nimisõnad koos artiklite ja asesõnadega some, any, no paigutada viieteistkümnesse lahtrisse, mis on vastavalt numereeritud (1—15). Igas lahtris on antud eestikeelne «valem», mis aitab õppijal ligikaudu määrata determinatiivi tähenduse ja mõista tähenduslikku varjundit, mille determinatiiv annab nimisõnale.

Umbmäärane artikkel a(n)

Kui analüüsida järgmisi näitelauseid ja tõlkida neid koondtabelis antud valemite abil, võib teha mõningaid järeldusi, mis soodustavad umbmäärase artikli mõistmist ja kergendavad selle õiget tarvitamist.

A. «Üks teiste hulgast» (No 1).

I have a stone in my hand. There is a stone in that box. He showed me a nice white stone. I saw a stone there. A big stone covered with moss lay beside the road. I sat down on a stone. She was looking for a stone with which to crack the nut.

Neis tüüplausetes esineb nimisõna stone ainsuses umbmäärase artikliga tähenduses «üks mingisugune kivi» nii aluse ja sihitise funktsioonis kui ka määruse ja kaudsihitise koosseisus. Nagu näeme, on see tähendus lähedane arvsõna «üks» tähendusele. Sellega seoses mainime, et ka eesti keeles esineb arvsõna «üks» sageli rõhuta asendis, näit.: Mul õnnestus osta üks raamat, mida ammu olen otsinud. Niisugune rõhuta «üks» on väga sarnane inglise keele umbmäärasele artiklile, kuna rõhuline arvsõna «üks» seevastu vastab inglise keele arvsõnale «one». Edasi võib tähele panna, et nimisõnal võib olla nii ees- kui tagatäiendeid, mis artikli tähendusele ei avalda mingisugust mõju, sest ese, millest räägitakse, on «üks teiste hulgast». Eriti tuleb tähelepanu pöörata viimase lause tõlkele: «Ta otsis (üht niisugust) kivi, millega pähklit purustada». Nagu teisteski ülaltoodud näitelausetes, tähendab a stone ka selles lauses «üht mingisugust kivi teiste hulgast».

B. «Mitmuse osastav» (No 2)

Umbmäärane asesõna *some + nimisõna* mitmuses vastab eesti osastavale ja kujutab endast mitmuse vormi umbmäärase artikliga tarvitavale nimisõnale ainsuses (täendusel «üks mingisugune»): *I have some stones in my hand. There are some stones in that box. He showed me some white stones. Did you see any stones there? Some big stones covered with moss lay near the road. We found no stones there. She didn't find any stones there. She was looking at some stones. The shepherd found the sheep behind some big stones.*

Eesti keeles väljendatakse partsiaalsuse kategooriat osastava käände abil, inglise keeles aga asesõna *some* ja selle erivormide *any* ning *no* abil*. Vahe seisab veel selles, et eesti keeles esinevad nimisõnad osastavas käändes niihästi ainsuses kui mitmuses, inglise keeles aga esineb *some* partsiaalsuse kategooria väljendajana ainult nimisõnaga mitmuses ja ainenimetustega.

C. «Ainsuse osastav» (No 3)

Umbmäärane asesõna *some + ainenimetus* vastab eesti osastavale: *I have some sand in my hand. There is some dry sand in that box. He gave me some fine sand. Did you find any sand there? Some dry sand was sprinkled on the floor. I found no sand there. I didn't find any sand there.*

Välja arvatud mõned harvad erandid, on ühendeid *some + nimisõna* mitmuses ja *some + ainenimetus* ainsuses võimalik tõlkida osastava käändega. Pealegi on õigem tõlkida *some water* osastava käändega («vett») kui et tarvitada selleks mõistet «natuke e. veidi vett». Asesõna *some* inglise keeles ja osastav kääne eesti keeles väljendavad «osa millestki», kusjuures on teadmata, kas see osa on suur või väike. Sellepärast on soovitatav tõlkida lauseid *Give me some water* ja *There were some books and newspapers on the table* järgmiselt: *Anna*

---

* A. S. Hornby oma õpikus "Composition Exercises in Elementary English" nimetab *some, any* «partitiivi artikliteks» (the partitive articles *some, any*).

mulle vett (mitte «veidi või natuke vett») ja *Laul oli raamatuid ja ajalehti* (mitte «mõned raamatud ja ajalehed»).

Erandi sellele üldreeglile moodustab juhtum, kus *some + nimisõna* esinevad transitiivse verbi alusena, näit.: *Some students are waiting for you*. Tõlke vasteks ei sobi siin osastav kääne, kuna eesti keeles ei saa sihilisel verbil olla osaalust. Niisuguse lause tõlkimiseks eesti keelde tuleb otsida teisi tõlkevasteid, nagu *mõned, osa jt*. Raskusi võib tekitada ka tõlkevaste leidmine ühendile *some + nimisõna*, kui see esineb kaudsihitise või määruse koosseisus, kus eesti keeles ei saa esineda osastav kääne, näit.: *The shepherd found the sheep behind some rocks* — («ühtede mingisuguste») kaljude taga.

Asesõna *some* tõlkimisele tuleb pöörata tõsist tähelepanu, seda enam, et kooli õpikutes on seni seda küsimust vähe ja sageli vääralt valgustatud. Asi seisab selles, et *some* ja *any* nimisõnaga mitmuses ja ainenimetusega ainsuses väljendavad osa, mida võib, olukorrast sõltuvalt olla kas «vähe» või «palju». Kui näiteks inimene palub juua — *some water* — siis võib mõiste «some water» väljendada siin klaasitäit või poolt klaasi; kui aga kästakse tuua vett ehituse juures vajaliku tsemendi segamiseks, siis tähistab mõiste «some water» siin kümneid või sadu liitreid. Niisiis pole millegagi õigustatud selliste kombinatsioonide alatine tõlkimine mõistetega «vähe», «natuke».

Tähtis on ka märkida, et eitav asesõna *no* on lauses alati rõhuline, näit.: *There is no ink in your fountain-pen*. *There were no mistakes in his exercise*. Kuid asesõnu *some* ja *any* kui osastava käände ekvivalente loetakse alati rõhuta. *Any [eni]* ei redutseeru, aga *some* loetakse [səm] või [sm], sõltuvalt lugemise tempost, näit.: *There were some [səm] books on the table*. *She gave the children some [sm] milk to drink* (kiirem tempo). Kuid ei saa mainimata jätta, et *some, any* on grammatilised abi- ehk vormisõnad («osa» näitajad) ainult tingimusel:

a) kui *some* esineb jaatavas lauses nimisõnaga mitmuses või ainenimetusega; *

---

* *Some* võib esineda küsivas lauses ainult siis, kui oodatakse jaatavat vastust, näit.: *Would you like some salad?* *Aren't there some books here that you wanted to read?*

b) kui a n y esineb küsivas, eitavas ja tingivas lauses samade nimisõna liikidega.*

Teistes asendites on some, a n y tavaliselt rõhulised sõnad ja tõlgitakse leksikaalsete ühikutena järgmiselt:

1. Some + nimisõna ainsuses, mis tähistab loendatavat eset, näit.: I'll come to see you some day next week (ühel päeval, kunagi). Some boy has lost his penknife (keegi poiss).

2. Some of ... näit.: Some of this paper is for you (osa sellest ...) Some of these books are from the library (osa nendest ...)

3. Any + nimisõna ainsuses, mis tähistab loendatavat eset, näit.: Any child can lift this box (iga laps). Any child on rõhulisem kui a child (No 10), mida võib samuti tõlkida «iga laps». You may choose any book you like (ükskõik millise raamatu).

4. No, kui see asub esimesel kohal lauses (aluse juures), tõlgitakse järgmiselt: No child could lift that stone — (ükski laps ei ...). No water was found that day (emotsionaalselt rõhuline lause — mingisugust vett ei ...) No words could express my feelings (emotsionaalselt rõhuline lause — ei ole sõnu, mis ...)

5. No + nimisõna predikaatiivi funktsioonis — He is no actor — Ta pole kellegi näitleja.

D. Ese või aine üldises tähenduses («Kui niisugune») (No 10).

Peale tähenduse, mis tabelis on märgitud mõistega «üks mingisugune», on umbmäärasel artiklil a (n) veel teisi tähendusi (Vt. tabelis No 10 ja No 13). Võrdleme lauseid:

1. He gave me a pencil (No 1)

2. A pencil must be sharpened very carefully (No 10).

Esimeses lauses võime tõlkida a pencil — «ühe mingisuguse pliiatsi». Teises lauses aga oleks see tõlgendus väär. A pencil tuleb siin mõista kui «iga või igasugune pliiats». Edasi võib tähele panna, et esimeses lauses vaadeldakse pliiatsit konkreetse olukorras, teises aga abstraktselt või «üldse», s. o. pliiatsit «kui niisugust».

---

* Määrsõnad *never, hardly, scarcely, seldom* ja eessõna *without* annavad lausele negatiivse tähenduse, järelikult ka siin tarvitatakse a n y, näit.: She never has any mistakes in her dictation. She hardly makes any mistakes now. She seldom makes any mistakes. She wrote that without making any mistakes.

Näitelauseid: A stone sinks in water. A boy cannot lift 50 kilograms. A teacher teaches. I have a wrist-watch. A pail holds about 10 liters.

E. Liigi esindaja (No 13).

Peale nende kahe tähenduse (No 1 ja No 10) on umbmäärasel artiklil veel kolmas tõlgendus (No 13), mille järgi asja, olendit või nähtust vaadeldakse kui liigi esindajat, näit.: This is a pencil — see on pliiats (või lihtsalt ese, mis omaduste ja tunnuste poolest kuulub pliiatsite liiki). Teiste sõnadega — see on pliiats, mitte sulg, joonlaud, kumm jne. Lihtsuse mõttes on tabelis antud valem «kivi, mitte laud» (No 13). Nimisõna umbmäärase artikliga tähenduses «liigi esindaja» (No 13) on lauses tunduvalt rõhulisem kui tähenduses «üks mingisugune» (No 1).

Näitelauseid: This is a 'stone (and not a brick). My sister is a 'teacher (and not a doctor). You should send for a 'doctor (but not for a nurse). This is a 'book on history.

Erilist tähelepanu tuleb pöörata nimisõnadele mitmuses, mis tähistavad loendatavaid esemeid vaadeldud «üldse» mõlemas aspektis:

Ainsus	Mitmus
No 10 A pencil must be sharpened very carefully. A singer sings and a swimmer swims. That girl has a wrist-watch. An apple a day keeps the doctor away.	No 11 Pencils must be sharpened very carefully. Singers sing and swimmers swim. Those girls have wrist-watches. Apples are an important part of my diet.
No 13 This is a pencil. My sister is a teacher. This is an interesting book. What kind of flower did she give you? She gave me a rose.	No 14 These are pencils. Both girls are teachers. These are interesting books. What kind of flowers did she give you? She gave me roses.

Tõlkides neid lauseid eesti keelde leiame, et *u m b m ä ä - r a n e a r t i k k e l + n i m i s õ n a a i n s u s e s* (No 10 ja No 13) vastab kas täisaluselale või täissihitisele. Ülejäänud lauseid tõlkides näeme, et nimisõnad mitmuses, mis inglise keeles esinevad alusena, vastavad eesti keeles täisaluselale, aga nimisõnad mitmuses, mis inglise keeles esinevad sihitisena, vastavad eesti keeles osasihitisele (Ta andis mulle roose). Tekib küsimus: miks puudub nende nimisõnade ees asesõna *some*, mis tavaliselt eesti keeles vastab osastavale?

Asi seisab selles, et eesti keeles tarvitatakse osasihitist väga laialdaselt, inglise keeles aga esineb *some* ainult siis, kui tahetakse esile tõsta kvantitatiivset külge. Võrdleme lauseid: *S h e g a v e m e s o m e r o s e s* (No 2) — Ta andis mulle roose (ebamäärase hulga).

S h e g a v e m e r o s e s (n o t t u l i p s) (No 14) — Ta andis mulle roose (mitte tulpe).

S h e g a v e m e t h e r o s e s (No 5) — Tema andis mulle roosid

S h e g a v e t h e r o s e s t o m e (No 5) — Ta andis roosid minule.

Ka lauses: *T h o s e g i r l s h a v e w r i s t - w a t c h e s* (Nendel tütarlastel on käekellad) tahetakse öelda, et neil lihtsalt on «käekellad kui niisugused» või «käekellad üldse», kusjuures kvantitatiivne faktor pole oluline. Järelikult ei esine selles lauses *some wrist-watches*, vaid ainult *wrist-watches*.

Võrdleme lauseid:

No 2. *T h e y h a d s o m e w r i s t - w a t c h e s f o r s a l e* (ebamäärane hulk).

No 11. *A l l m y f r i e n d s h a d w r i s t - w a t c h e s* (esemed kui niisugused).

F. «Aine üldse» (No 12 ja No 15).

Nimisõnu, mis tähistavad ainet üldse, tarvitatakse ilma determinatiivita. Ka siin võib eraldada kaht aspekti:

a) *'S a n d i s a n i m p o r t a n t b u i l d i n g m a t e r i a l* (No 12).

Liiv (igasugune liiv, liiv «kui niisugune», liiv üldises tähenduses) on tähtis ehitusmaterjal.

b) What is this? It is 's a n d (and not clay) (No 15). See on liiv (mitte savi).

Näitelaused:

No 12. Water freezes at 0° C. Ice is a form of water. This mill produces paper and celluloid.

No 15. I asked for milk but she gave me coffee.

This house is made of wood. Ice is a form of water. She likes cream in her tea (not milk).

Kirjeldustes esineb väga sageli lauseid niinimetatud *there is*-konstruktsioonis. Vaatleme lähemalt, missugused determinatiivid esinevad niisuguse lause alusega ja kuidas nad lause tähendusele mõjuvad:

Oluline on kvantitatiivne faktor: ainet või esemeid on ebamäärane hulk. (Laused lugeda rahuliku intonatsiooniga.)

Oluline on aine või esemed ise, mitte nende hulk. (Laused lugeda emotsionaalse rõhuga.)

1. There was some milk in the jug.
2. There was some jam on the saucer.
3. There were some mistakes in your composition.
4. There were some people at the corner, waiting for the bus.
5. There were some tables and chairs in the classroom.

- There was milk in the jug (not water).
- There was jam all over his face and hands.
- There were mistakes everywhere.
- There were people everywhere.
- There were tables and chairs in all the classrooms already.

Tõlge:

1. Kannus oli piima.
2. Alustassil oli marjakeedist.
3. Sinu viimases kirjandis oli (esineb) vigu.
4. Tänavanurgal oli rahvast (inimesi), kes ootas autobussi.
5. Klassis oli laudu ja toole.

- Kannus oli ju piim (mitte vesi.)
- Kogu ta nägu ja käed olid marjakeedisega koos. Või: ta näol ja kätel oli keedist.
- Igal pool oli vigu (e. olid vead).
- Inimesi oli igal pool.
- Kõikides klassides olid laudad ja toolid juba kohal.

Kui *there is*-konstruktsiooniga lause aluseks on ainsuses olev umbmäärase artikliga nimisõna, võib seda, sõltuvalt kontekstist ja intonatsioonist, tõlgendada kaht moodi. Nii-suguste lausete mitmuse vormid erinevad teineteisest.

a) Tavalised kirjeldavad laused (rahulik intonatsioon):
No 1. There was a frog in the pond (ainsus).

No 2. There were some frogs in the pond (mitmus)

Tõlge: Tiigis oli kann. Tiigis oli konne.

b) Tugevasti kontrasteeritud laused.

No 13. There was a frog in the pond but not a single fish (ainsus).

No 14. There were frogs in the pond but no fish (mitmus).

Tõlge: (Üks) kann oli tiigis, kuid mitte ühtki kala.

Konne oli tiigis, kuid kalu ei olnud (üldse).

Kokkuvõtte umbmäärase artikli tarvitamisest:

Ainsus:	Mitmus:
No 1. A stone	some stones No 2.
No 10. A stone	stones No 11.
No 13. A stone	stones No 14.

Määrav artikkel the.

Nagu umbmäärasel artiklil, nii on ka määraval artiklil mitu erinevat tähendust, sõltuvalt nimisõna liigist ja aspektist, milles vaadeldakse asju, olendeid, nähtusi või ainet, mida nimisõna tähistab (Vt. tabelis No 4—9).

Määravat artiklit tarvitatakse kõigi kolme nimisõna liigiga ja ta väljendab *u n i k a a l s u s t* («ainuke ese antud olukorras» (No 4)) või *t o t a a l s u s t* («kõik seda liiki esemed või aine antud olukorras» (No 5)). Peale selle võib nimisõna määrava artikliga tähistada eset, esemeid või ainet, millega kuulaja on juba tuttav («äsja mainitud») või mis määratakse kindlaks kirjeldusega (No 7, 8, 9).

A. «Ainuke antud olukorras» (No 4).

Järgmistes lausetes kõneldakse esemeist, millest teata-
vasti igaüks on antud olukorras oma liigist ainuke: *The earth moves round the sun. The moon is rising.*

The director receives students only on Friday. What is the date today? I'll come the day after tomorrow (maakera, päike, kuu, direktor, (täname) kuupäev, ülemme).

Järgmistes lausetes kõneldakse esemetest, mis oma liigist on antud momendil ainukesed:

1. Where is the stone? — Kus on kivi? (Antud olukorras on jutt ühest kivist, mida tunnevad nii kõneleja kui ka kuulaja.)
2. I sat down on the sofa. Ma istusin diivanile. (Toas oli üksainus diivan.)
3. Let me have the rubber — Anna mulle kumm! (Meie kasutada on antud momendil üksainus kumm.)
4. Shut the door! — Sule uks! (Toas on üks uks või üks uks on lahti.)
5. Switch on the radio! Lülitage raadio sisse! (Toas on üks raadioaparaat.)
6. The teacher is coming. — Õpetaja tuleb! (Meie klassi õpetaja või õpetaja, keda parajasti oodatakse.)
7. Where is the red pencil? — Kus on punane pliiats? (Meil on praegu üks punane pliiats, teised pliiatsid on teiste värvustega.)
8. The tall boy stepped forward. Pikk poiss astus ettepoole. (Poiste hulgas oli ainult üks pikk poiss.)
9. The tallest boy came in last. — Kõige pikem poiss tuli viimasena sisse. (Üks poiss oli teistest kõige pikem.)
10. Put those books on the bottom shelf. Pane need raamatud alumisele riiulile. (Kapis on üks alumine riiul.)
11. He couldn't open his door because he had lost the key — sest ta oli võtme ära kaotanud (uksel oli üksainus võti).

Igas eespooltoodud lauses jutustatakse esemest, mis on ainuke selles liigis, ning olukord (koht, ruum), milles toose esineb, on teada või iseenesest mõistetav.

Kuid võib juhtuda, et olukord ehk aspekt, milles eset vaadeldakse, ei ole selge ja selleks, et kuulaja saaks aru, millest kõneleja räägib, peab viimane seda eset täpsustama või piiritlema. Näiteks, kui keegi vaatab teetassi ja ütleb, "The handle is broken", on kuulajale täiesti arusaadav, et ta kõneleb selle teetassi kõrvast, mitte aga ukse käepide-

mest või mõnest teisest esemest. Ent kui ta teises olukorras sama mõtet avaldab, peaks ta ütleva: "The handle of my cup was broken". Nimisõna "handle" tagatäiend omastava käände vormis (*of my cup*) väljendab selle kuuluvust tassile. Määrav artikkel nimisõna ees aga osutab asjaolule, et tassil on üksainus kõrv. Kui aga nimisõna "handle" oleks vormistatud umbmäärase artikliga (*A handle of my cup was broken*), siis peaksime mõistma, et tassil on mitu kõrva ja et üks neist oli katki.

Vaatleme veel lauseid, milles nimisõnal on omastava käände kujuline tagatäiend:

1. The roof of their house was painted red (maja katus).
2. That boy has always been at the head of his class (klassi eesotsas).
3. He arrived at the end of last week (nädala lõpul).
4. Write the date in the top right hand corner of your letter (üles parempoolsesse nurka).

Kui olukord, milles need asjad ja olendid esinevad, oleks iseenesest selge ja kuulajal oleks arusaadav, missugusest esemest kõneldakse, võiks tagatäiend neis lauseis ära jääda. Näit.: 1. We saw a new house there. The roof was painted red. 2. He took a sheet of paper and began his letter. He wrote the date in the top right hand corner.

Kooli praktikas on laialt levinud vaade, nagu peaks määrav artikkel alati seisma nimisõna ees, millele järgneb omastavakäändeline tagatäiend (*of*-phrase). Õpilastele peab selgeks tegema, et niisuguses lauses ei piisa artikli valikuks ainult tagatäiendi olemasolust. Tähtis on ka teine asjaolu, ja nimelt see, kas kõne all olev ese on antud olukorras ainuke sellest liigist või mitte: kui ta on «ainuke», siis on vastaval nimisõnal määrav artikkel, kui ta on «üks teiste hulgast», siis on nimisõnal umbmäärane artikkel. Näit: a) She is a true daughter of her people. He was a chip of the old block. She secretly wiped her eyes with a corner of her apron. Show me a map of the world. You are a friend of the family. (Üks teiste hulgast.) b) Do you know the title of that book? He arrived at the end of June. What is the number of your house? Who is the author of that book? (Ainuke antud olukorras.)

Ei tohi unustada, et omastavaline tagatäiend võib väljendada ka mitmesuguseid teisi vahekordi, nagu materjali,

millest ese on tehtud, mõõtu jne. He lived in a house of logs (= a log house). She came in with a big bag of books. I bought a kilogram of bread.

B. «Kõik antud olukorras» (No 5).

Järgmistes lausetes tähistab määrav artikkel, mida on tarvitatud nimisõnaga mitmuses, «kõiki sedaliiki esemeid antud olukorras»:

- a) The stones are in this box (kõik kivid antud olukorras);
- b) Pick out the white stones (kõik valged kivid);
- c) The boys went swimming (kõik meie pere, klassi jne. poisid);
- d) Where are the students? (kõik meie rühma, kursuse või instituudi üliõpilased);
- e) The pupils of the sixth class went on an excursion (kõik kuuenda klassi õpilased).

Kui tarvitada eespool toodud lausetes asesõna "all", muutuksid need laused küll märksa rõhulisemaks, kuid sisuliselt jääksid nad siiski muutumatuks.

Võrdle: 1) The stones are in this box ja All the stones are in this box. 2) The pupils of the sixth class went on an excursion ja All the pupils of the sixth class went on an excursion.

C. «Kogu aine antud olukorras» (No 6).

Ainet võib samuti vaadelda kui mõistet «kõik antud olukorras», mida tähistatakse määrava artikliga vastava nimisõna ees. Näit. The sugar is in this box and the salt is in that box. The milk of that cow contains a high percentage of butter-fat.

Eesti keeles väljendatakse totaalsuse ja partsiaalsuse kategooriat käänete abil, inglise keeles aga on selleks välja arenenud teised vahendid, nimelt determinatiivid. Analüüsimise ja tõlgimise järgmised laused eesti keelde:

1. { Give me the tea. (Anna tee mulle!)
    { Give me some tea. (Anna mulle teed!)

2. { I left the soup for the children. (Jätsin supi lastele.)
I left some soup for the children. (Jätsin lastele suppi.)
3. { She sent the books to her sister. (Ta saatis raamatud õele.)
She sent some books to her sister. (Ta saatis õele raamatuid.)
4. { The children are playing in the yard. (Lapsed mängivad õues.)
Some children are playing in the yard. (Lapsi mängib õues.)

D. «Äsja mainitud või kirjeldusega piiratud» (No 7, 8, 9).

Teatavasti on määrav artikkel the ajalooliselt olnud näitava asesõna that nõrk (rõhuta) vorm. Kaasaegses inglise keeles on see tähendus tal teataval määral säilinud ja nimelt siis, kui ta väljendab «äsja mainitud või kirjeldusega piiratud» esemeid või ainet. Selles tähenduses tarvitatakse määravat artiklit kõigi kolme nimisõna liigiga (ese, esemed, aine). Võrdluseks märgime aga, et kui määrav artikkel väljendab totaalsust (No 5, 6) ja unikaalsust (No 4), siis ei tundu näitava asesõna tähendust tema juures üldse olevat.

Järgmistes lausetes esineb määrav artikkel nimisõna ees tähenduses «see, eespool mainitud». Selles tähenduses tarvitatakse artiklit the tingimusel, et kõneleja on kuulajat nende esemetega juba tutvustanud ja räägib nüüd nendest edasi, mainides neid teist korda;

1. Once upon a time there lived an old man and an old woman. The man was a fisherman and the woman kept house for him. (See) mees oli kalamees ja (see) naine pidas maja...
2. The teacher brought two maps into the classroom. After the lesson she rolled up the maps and took them away. Ta keeras (need) maakaardid kokku...
3. Mother gave me some milk to drink when I had a cold. The milk was nice and hot. (See) piim oli paras kuum.

Kuid esemega tutvumine võib toimuda ka teisel teel. Kõneleja võib kuulajale asja, olendi, nähtuse või aine tea-

tavaks teha iseloomustuse abil, kirjeldades selle tunnuseid, asukohta jne. nimisõna juures asuva tagatäiendiga.

Nimisõna laiendid, mis kirjeldavad või iseloomustavad esemeid ja mille abil kõneleja teeb kuulajale arusaadavaks, missugusest asjast, olendist, nähtusest või ainest ta räägib, võivad olla väljendatud nimisõna kaassõnaga (prepositional phrase), partitsipiaalse lauselühendiga, infinitiivse lauselühendiga või kõrvallausega.

Näitelauseid (No 7, 8, 9):

1. Is this the book you bought yesterday. (... see raamat, mille...)?
2. Here are the books you were looking for (... need raamatud, mida...).
3. The man standing at the window is our geography teacher (... see mees, kes...)
4. The milk in that bottle is sour (... see piim, mis...).
5. Where is the ink you bought yesterday? (... see tint, mis...)
6. Jane is the girl to help you (... see tütarlaps, kes võiks...)
7. The words underlined with a red pencil must be copied out (Need sõnad, mis...)

Nagu eespool juba mainisime, on artiklite tarvitamine tihedalt seotud lause tähendusega, s. o. sisuga, ja seepärast ei saa nende tarvitamist piirata formaalsete reeglitega. Antud juhul tuleb meeles pidada, et täiend-kõrvallause või lauselühendi-kujuline tagatäiend iseenesest ei loo veel olukorda, mis ikka ja alati nõuab, et nimisõna oleks vormistatud määrava artikliga. Võrdleme järgmisi lausepaare:

- a. Here is the book I bought yesterday (... see raamat, mille...)
Here is a book I bought yesterday (... üks raamat, mille...)
I'll show you the books I bought in Moscow (... kõiki neid raamatuid, mis...)
- b. I'll show you some books I bought in Moscow (... (osa) raamatuid, mis...)

Nendes lausetes on artikli the tähendus lähedane näitava asesõna tähendusele, kuid samal ajal sisaldab ta ka artikli teiste tähenduste varjundeid ja nimelt «ainuke» ning «kõik». Lauses — Here is the book I bought yes-

terday — öeldakse artikli abil, et eile osteti üks raamat, aga lausest — Here is a book I bought yesterday — on selge, et osteti mitu raamatut ja üht nende hulgast tõstetakse nüüd esile. Samuti lausega — I'll show you the books I bought in Moscow — tahetakse öelda, et siin on kõik raamatud, mis ma ostsin, teises lauses aga väljendab some books osa Moskvast ostetud raamatutest.

Sellest on arusaadav, et enne kui paigutada üks või teine artikkel nimisõna ette, peab olema selge lause tähendus. Lünkharjutused artiklite tarvitamise kohta jätavad sageli just sellepärast palju soovida, et isoleeritud lauset või lõiku võib mõnikord mitut moodi tõlgendada ja järelikult võib ka artiklite suhtes kaks või enam lahendust olla.

Kui artiklite tarvitamise põhireeglid on omandatud, ei valmista raskust nende mõistmine ja tarvitamine ka niisuguste nimisõnadega, mis kuuluvad niihästi «esemete» kui ka «aine» klassi.

Näiteks:

1.	{	glass — klaas a glass — teeklaas
2.	{	rubber — kumm a rubber — kustutuskummi
3.	{	straw — põhk, õled a straw — õlekõrs
4.		light — valgus light — tulu; tuletikk,
5.	{	iron — raud an iron — triikraud
6.	{	fire — tuli a fire — lõke

Artiklite tarvitamise põhireeglite juurde lisatakse mõnikord veel juhtum, kus määrav artikkel ainsuses oleva nimisõnaga väljendab «liigi esindajat», näit.: "The tiger is like a big cat (Tiiger on suur kassitaoline loom). Kuid sedasama mõtet võib väljendada ka järgmiselt: A tiger is like a big cat ja Tigers are like big cats. Siin on peamiselt ainult stiililine vahe. Lause — The tiger is

like a big cat võiks esineda teaduslikus kirjanduses või siis, kui tahetakse seda mõtet teaduslikus stiilis väljendada. Teised kaks lauset on igapäevase kõnekeele stiilis.

Peale eespool käsitletud põhireeglite on veel mitmed erireglid, mis puudutavad nimisõnade vähemaid klasse, nagu pärisnimed jt., või mis on seotud nimisõna funktsiooniga lauses. Siin võiks näiteks tuua artikli puudumise teatud predikatiivide juures (He turned traitor) ja määruse koosseisus (He went by train).

Keele õppimise kõrgemal astmel valmistab raskusi ka umbmäärase artikli tarvitamine abstraktsete nimisõnadega, kuid need on juba eriprobleemid ega kuulu enam «põhireeglite» hulka.

EESTI JA INGLISE VERBI AJAVORMIDE KÕRVUTAV KÄSITLUS

L. KIVIMÄGI

Teatavasti on verbil inglise keele aktiivis 16 ajavormi (passiivis 10), eesti keeles aga ainult 4 ajavormi. Seega on verbil inglise keeles neli korda rohkem ajavorme kui verbil eesti keeles. Selline olukord põhjustab inglise keelt õppivale eestlasele palju tõsiseid raskusi. Eestlasel tuleb inglise keelt õppides omandada mitte ainult sellised ajavormid, mis oma tähendusfunktsioonidelt enam-vähem vastavad eesti ajavormide tähendusele, vaid lisaks omandada veel hulk täiesti uusi, temale emakeelest tundmatuid ajavorme (näit. kestvad ja tuleviku ajad). Juurde tuleb veel asjaolu, et mitme eesti ajavormi (eriti eesti oleviku, osaliselt mineviku ajavormide) tähendused kattuvad vastavate inglise ajavormide funktsioonidega ainult mõningas osas

Neid teoreetilisi kaalutlusi kinnitab ka inglise keele võõrkeelena õpetamise praktika. Inglise verbi ajavormide omandamine, nende õige kasutamine kõnes ja kirjas on üheks raskemaks küsimuseks kogu inglise keele grammatika kursuses. Seda teavad kõik, kes kas keskkoolis või mingis kõrgemas õppeasutuses inglise keelt õpetavad. Seda tõendavad ka mitmesugused kontrollkatsed. Umbes pooled kõigist vigadest ülikooli sisseastumiseksamil inglise keeles tehakse verbi ajavormide moodustamisel ja kasutamisel. Ka ENSV Haridusministeeriumi palvel Tartu Riikliku Ülikooli võõrkeelte kateedri poolt 1958. aasta veebruaris mõnes Tartu keskkoolis ja Jõgeva Keskkoolis korraldatud kirjalik tõlge eesti keelest inglise keelde tõendab seda. Nimetatud tõlge sisaldas muu hulgas lause: «Kui mitu aastat olete te õppinud inglise keelt?», mida tõlgiti kuue erineva ajavormiga. Ühe keskkooli 11. klassi 17 abituriendi

hulgast tõlkis ainult üks õpilane seda lauset ajavormiga Present Perfect Continuous. Seepärast on inglise verbi ajavormide õpetamine üks põhilisemaid ja vajalikumaid inglise keele õpetamise metoodika küsimusi. Igal õpetajal tuleb leida vahendeid, mille abil paremini ja otstarbekohasemalt viia oma õpilased selleni, et nad omandaksid inglise verbi nõutavad ajavormid.

Õppepraktikas on tavaliseks metoodiliseks võtteks lähtumine õpitavast võõrkeelest ja selles väljakujunenud ajavormide süsteemist. Seejuures kasutavad õpetajad täiendava hea metoodilise võttena kahe lähedase inglise ajavormi (näit. Present Indefinite ja Present Continuous) või kahe inglise ajavormide rühma (näit. indefiniitsete ja kontinuitiivsete ajavormide) omavahelist kõrvutamist. See võte peegeldub ka muuseas ametlikes 11. klassi võõrkeele eksami piletite küsimustes.

Kuid on veel olemas teine lähtekoht, mis ei pruugi eelmist välja lülitada ega teda asendada, vaid mis võib tulla arvesse eelmist täiendava lähenemisviisina. Inglise verbi ajavormide õpetamist võib teostada ka lähtudes õpilase emakeelest (antud juhul eesti keelest). Kasutades võõrkeelt suhtlemisvahendina kõnes või kirjas, mõtleb õpilane ikkagi põhiliselt emakeeles ja kannab emakeele kõneharjumused võõrkeelele üle ka ajavormide tarvitamisel. (Näit. lause «Ma õpin juba 3 aastat selles koolis» tõlgitakse tavaliselt «I study already three years in this school» pro «I have been studying (for) three years at this school».) Sellele tendentsile saab tõhusalt vastu töötada ainult eesti ja inglise verbi ajavormide kõrvutamise ning nende ühtivuste ja erinevuste äranäitamise teel. Selline võte on õigustatud õpilaspühholoogia ja ülddidaktika seisukohalt, arendades õpilases õppeaine teadlikku omandamist.

Kahjuks ei ole senini meie inglise keele õpetajate käsutuses mingit kõrvutatavat materjali, mis võiks neid selles osas abistada. Allpool järgneva käsitlusega tahaksime suure osa sellest puudusest kõrvaldada ja inglise keele õpetajaid nende töös abistada. Kirjutus on küll esijoones keeleteaduslikuks uuringuks, mis on esimeseks etapiks küsimuse lahendamisel, kuid ta sisaldab ka mõningaid metoodilisi juhiseid. Ruumi piiratuse ja küsimuse uudsuse tõttu jääb aga metoodiline rakendus paratamatult õpetaja enda hooleks.

Eelmärkusena artikli juurde tuleb mainida, et sellises kõrvutavas artiklis osutub vajalikuks kasutada inglise ajavormide eestikeelseid vasteid. Artiklis kasutatavad terminid on välja töötatud ja kasutusele võetud Tartu Riikliku Ülikooli võõrkeelte kateedri autorite kollektiivi poolt koostatud inglise keele praktilises grammatikas edasijõudnuile ja leiavad seal oma põhjenduse.

Eesti oleviku vasteid inglise keeles.

Sõltuvalt tegevuse iseloomust antakse eesti olevikku inglise keeles edasi väga mitmesuguste ajavormidega.

1. Eesti olevik langeb kokku inglise **üldolevikuga** (Present Indefinite) juhul, kui väljendatakse a) alust püsivalt iseloomustavat, b) harjumuspärasest või c) korduvat tegevust või seisundit, d) üldtuntud tõika või üldise iseloomuga avaldust, samuti e) ühekordsete tegevuste rida (harva ühekordset konkreetset tegevust) olevikus. Toome selle kohta näiteid vastavate tähendusrühmade kaupa.

a) Ta räägib vene keelt päris soravalt. He (she) speaks Russian quite fluently. — Armastan oma kodu. I love my home. — Ta mängib suurepäraselt klaverit. He (she) plays the piano wonderfully well. — Ta elab maal. He lives in the country.

b) Ma tõusen (s. t. tavatsen tõusta) vara üles. I get up early. — Me kanname talvel sooje rõivaid. We wear warm clothes in winter. — Töötan õhtuti raamatukogus. I work in the library in the evenings.

c) Harry tõuseb iga päev kell 7. Harry gets up every day at 7 o'clock. — See ajakiri ilmub kord nädalas. This magazine appears once a week. — Neid kahte sõna segatakse sageli ära. These two words are often mixed up.

d) Vesi keeb 100 C° juures. Water boils at 100° Centigrade. — Linnud lendavad. Birds fly. — Maakera tõmmatakse gravitatsioonitungi poolt päikese poole. The earth is

---

¹ Punkti la erijuhtumina võib märkida, et üldolevikku kasutatakse tsiteerimisel, raamatu sisu ja jutustuse või filmi ainestiku edasiandmisel, mida lugeja, kuulaja või vaatleja võib alati teosest leida, näit.:

Ta tsiteerib K. Marxi pikalt ja laialt. He quotes K. Marx at length. — R. Fox paljastab oma kirjutistes inglise kodanlust. R. Fox exposes the English bourgeoisie in his writings. — Film sisaldab palju tabavaid ja erutavaid episoodide. The film contains many striking and thrilling episodes.

pulled towards the sun by the force of gravity. — Seda meetodit kasutatakse laialdaselt. This method is widely used.

e) Tõusen kell pool 7, pesen ennast, riietun, einetan ja lähen tööle. I get up at half past six, wash, dress, have breakfast, and go to work.

f) Inglise üldolevik võib väga harvadel juhtudel tähistada ka üksikut antud momendil toimuvat tegevust, kui seda mainitakse faktina (mitte kulgeva protsessina), näit. kestvaid ajavorme omavate verbide puhul:

Te vastate seekord palju paremini, kui te vastasite möödunud õppetunnis. You answer this time much better than you answered at the last lesson. — Miks te räägite nii kiiresti? Why do you speak so fast?

Üldolevik võib tähistada üksikut kõnemomendil olevikus toimuvat tegevust füüsilisi ja vaimseid tajusid ning tundeid tähistavate verbide puhul, millel puuduvad kestvad ajavormid. Näit.:

Kas te näete seal seda noormeest? Do you see that young man there? — Kuulen kedagi uksele koputavat; mine ja vaata, kes seal on. I hear somebody knocking at the door; go and see who is there. — Ma ei saa teie märkusest aru. I don't understand your remark. — Armastan kanget kohvi. I like strong coffee.

Üldolevikku kasutatakse kõnemomendil olevikus toimuva tegevuse tähistamiseks hüüd- ja jutustavais lauseis, mis algavad kohamäärsõnadega *here* ja *there*:

Seal ta lähebki! There he goes! — Rong tulebki juba. Here comes the train.

g) Inglise üldolevikku võidakse piiratult kasutada ka tulevikus toimuva ühekordse tegevuse väljendamiseks, kuid seda ainult sel juhul, (h) kui väljendatakse tegevust, mida kavatsetakse teostada või mis kavakohaselt toimub lähemas tulevikus ja (i) kui tulevikule viitav tegevus esineb aja- või tingimusmääruselauseis. Näit.:

h) Ma sõidan (s. t. kavatsen sõita) laupäeval Leningradi. I leave for Leningrad on Saturday. — Millal algab (plaanikohaselt) koolivaheaeg? When do the school holidays begin? (Vt. hiljem ka kestev olevik ja kestev tulevik).

i) Kui nii pea- kui ka kõrvallause väljendavad tulevikus toimuvat tegevust ja kõrvallauseks on aja- või tingi-

musmääruslause, mis algab aega või tingimust tähistava sidesõnaga (after, as, as soon as, before, directly, till, until, while; if, in case, on condition jt.), siis seisab pealause üldtulevikus, kõrvallause aga tavaliselt üldolevikus (kuigi suhteliselt harvemini esineb ka üldtulevik):

Me asume teele niipea, kui vihm *lakkab*. We shall start as soon as the rain *stops*. — Ta aitab teid, kui te teda ilusasti *palute*. He will help you if you *ask* him nicely.

j) Inglise üldolevikku võidakse eesti oleviku taoliselt kasutada vahel ka minevikus toimunud tegevuste edasiandmisel jutustuse elavdamise eesmärgil (nn. the Historic Present):

Sõnumitooja saabub õnnetussõnumiga. Kohe tehakse ettevalmistusi õnnetusohvritele abi saatmiseks. Ravimeid, toiduaineid ja rõivastusesemeid laaditakse veoautodele ja saadetakse õnnetuskohale. — The messenger arrives with the news of the disaster. At once preparations are made to send relief to the victims. Drugs, foodstuffs and articles of clothing are loaded on to lorries and sent to the place of the accident.

Nagu eeltoodust nähtub, on eesti olevikul ja inglise üldolevikul palju ühiseid jooni. Tuleb aga märkida, et erinevalt eesti olevikust ei väljenda inglise üldolevik ei olevikus kestvate ega tavaliste tulevikus toimuvate tegevuste (peale mainitud kahe kitsapiirilise juhtumi) ega paljusid muid tegevuse varjundeid.

2. Eesti olevikule vastab inglise keeles **kestev olevik** (Present Continuous), kui väljendatakse kõnemoemendil või käesoleval perioodil olevikus toimuvat või edasikestvate (s. o. lõpetamata) tegevust või seisundit.

Eristatakse a) vahetult käesoleval hetkel toimuvat tegevust või seisundit (nn. vahetut olevikku — the Immediate Present) ja b) käesoleval perioodil toimuvat tegevust või seisundit (nn. üldisemat olevikku — A More General Present).

a) Vahetu olevik.

Kõnesituatsioon või lauseseos võib osutada sellele, et tegevus toimub käesoleval hetkel. Näit. kohtumine tänaval: A. Kuhu sa lähed? B. Lähen kooli (ülikooli). A. Where are you going? B. I'm going to school (to the University). — Ärge katkestage mind. Kirjutan harjutust. Don't interrupt me. I'm writing an exercise. — (Vaade välja) Väljas sajab tugevasti vihma. It is raining heavily out-of-doors.

Sageli osutab mingi määrsõna või määruseline ühend kõnemomendile olevikus (praegu, parajasti — now, at present, käesoleval hetkel — at the moment, at this moment jt.):

Sm. Laan kirjutab praegu kirja. Cde Laan is writing a letter now. — Kõnelus: A. Mida Einar teeb praegu? B. Einar mängib praegu jalgpalli. — A. What is Einar doing at present? B. Einar is playing football at the moment. — Meil on praegu külmad ilmad. We're having cold weather at present.

Vahel osutab määrsõna (ikka, veel — still) tegevuse kestusele: Me ikka veel ootame teda. We're still waiting for him.

b) Üldisem olevik või käesolev periood.

See kirjanik kirjutab uut romaani. This writer is writing a new novel. (See tähendab, et kirjanik töötab uue romaani kallal, kuid mitte ilmtingimata seda, et ta istub laua või kirjutusmasina ääres ja kirjutab). — Mis toimub Indoneesias? What is going on in Indonesia? — Meie maa kõigis osades avatakse uusi koole. New schools are being opened in all parts of our country. — Neid küsimusi uuritakse üha intensiivsemalt. These questions are being studied more and more intensively.

Märkus 1. Füüsilisi tajusid (see, hear, feel jt.) ja vaimseid tajusid (know, understand jt.) tähistavaid verbe, samuti olemist (be, exist) ja tundeid (love, like, hate jt.) tähistavaid verbe ei kasutata kestvates ajavormides. Sel puhul kasutatakse üldolevikku (vt. p. 1 g).

Märkus 2. Kestev olevik ei väljenda tegevust, mis kestab teatud ajast teatud ajani. Sel puhul väljendatakse eesti olevikku inglise keeles kas kestva täisminevikuga (vt. p. 7), kui tegevus algas minevikus ja kestab veel edasi olevikus, või kestva tulevikuga (vt. p. 4).

c) Eesti olevikku võidakse edasi anda inglise kestva olevikuga, kui tähistatakse lähemas tulevikus kavatseta või plaani või kokkuleppe kohaselt sooritatavat ühekordset tegevust (vrd. üldolevik):

Me sõidame (s. t. kavatseme sõita) järgmisel nädalal Leningradi. We're going to Leningrad next week. — Kas te jääte (s. t. kavatsete jääda) sinna kauaks? Are you staying there long? — Mind sõidutatakse kokkuleppe kohaselt täna õhtupoolikul Viljandisse. I am being driven (taken) to Viljandi this afternoon. — Ma näen (s. t. loodan kohata) Vellot täna õhtul klubis. I'm seeing Vello at the club this

evening. — Mida te teete homme? What are you doing tomorrow?

d) Eesti olevikku antakse inglise keeles edasi kestva olevikuga, kui väljendatakse korduvat tundevärvingulist tegevust. Sageli kasutatakse sellistes ärritust, pahameelt, kärsitust jne. väljendavates lausetes sagedust tähistavaid määrsõnu või määruselisi ühendeid nagu *always, continually, for ever* jt.:

Ta *toriseb* alati. He *is* always *grumbling*. — Mõned inimesed *kaebavad* alati. Some people *are* continually *complaining*.

Kestev olevik võib tähistada ka korduvat tegevust teatud perioodil olevikus:

Meid *kutsutakse* pidudele rohkem, kui me suudame neist osa võtta. We *are being invited* to more parties than we can possibly attend.

Viimasest tuleb eristada harjumuspärast korduvat tegevust, mida inglise keeles väljendatakse üldolevikuga. Siinkohal tuleb tähendada, et eesti olevik ajavormina tähistab olevikus toimuvat tegevust väga üldiselt, diferentseerimata tegevust ühekordse või korduva, juhusliku või harjumuspärase iseloomu seisukohalt. Eesti keel eristab oleviku ajavormis ainult lõpetamata ja lõpuleviidavat (tulevikulist) tegevust. Vrd. Ma loen raamatut. I am reading a book. — Loen raamatu läbi. I shall read the book through.

Erinevalt eesti keelest tehakse inglise keeles ranget vahet ühekordse, juhusliku, teatud hetkel toimuva ja harjumuspärase ning korduva tegevuse vahel; esimesel juhul kasutatakse keelvat olevikku, teisel juhul üldolevikku. Vrd.:

Ta laulab hästi (üldiselt). She sings well. — Ta laulab täna õhtul (kontserdil) hästi. She is singing well this evening. — Kirjutan sõbrale kord nädalas. I write to my friend once a week. Kirjutan sõbrale kirja (osastav). I'm writing a letter to my friend. — Tavaliselt lähen ma kooli bussiga, kuid täna hommikul lähen ma sinna jalgsi. I usually go to school by bus, but I am walking there this morning.

3. Eesti olevikku väljendatakse inglise keeles **üldtulevikuga** (Future Indefinite), kui tähistatakse a) ühekordset või b) korduvat tegevust või seisundit tulevikus, c) alust tulevikus püsivalt iseloomustavat tegevust või seisundit, d) üldtuntud tõika või üldisemat avaldust tulevikus (punk-

tid ilma kestusevarjundita) või e) teatud ajavahemiku kestel tulevikus toimuvat tegevust.

a) Tulevikus toimuva ühekordse tegevuse aeg võib selguda kõnesituatsioonist:

Ma näen teda koosolekul. I shall see him at the meeting. — Õpilased lõpetavad oma kirjandid õigeaegselt. The pupils will finish their compositions in time.

Tulevikus toimuva tegevuse aega võivad täpsustada mitmesugused ajamäärused ja määruselised ühendid:

Ma kohtan teda homme. I shall meet him to-morrow. — Ta tuleb kohe. He will come immediately. — Tallinnas avatakse varsti eesti kunsti näitus. An exhibition on Estonian art will soon be opened in Tallinn. — Mis ajal jõuate te koju? At what time will you reach home? — Ma lõpetan selle töö enne kella viit. I shall finish this work before five.

b) Korduvat tegevust tulevikus väljendavad laused nagu:

Järgmisel semestril hakkab me ring kord nädalas koos käima. Next term our circle will meet once a week. — Tulen teid iga pühapäev haiglasse vaatama. I shall come to see you in hospital every Sunday. — Nõukogu kutsutakse kokku iga kolme kuu järel. The council will be convened every three months.

c) Alust tulevikus püsivalt iseloomustav tegevus esineb lauseis: Pärast ülikooli lõpetamist tunneb ta oma eriala põhjalikult. After graduation from the University he will know his specialty thoroughly. — Temast saab hea õpetaja. She will make a good teacher.

d) Üldtuntud tööka tulevikus või tuleviku kohta tehtavat üldisemat avaldust väljendavad laused: 21. juunil tõuseb päike kell 4.02. On June the twenty-first the sun will rise at 4.02. — Järgmine sajand algab 1. jaanuaril 2001. The next century will begin on the first of January, 2001. — Sel aastal avatakse Ukrainas enam kui 900 uut kooli. More than 900 new schools will be opened in the Ukraine this year.

e) Verbide puhul, millel ei ole kestvaid ajavorme, võib üldtulevik väljendada kogu teatud a j a v a h e m i k u k e s t e l tulevikus toimuvat tegevust (teiste verbide puhul kasutatakse sel juhul kestvat tulevikku): Ma olen kogu nädala väga ametis. I shall be busy the whole week.

Nagu toodud näidetest nähtub, puudub verbil eesti keeles erilise tuleviku ajavorm. Tulevikku väljendatakse oleviku

ajavormiga, millele lisatakse tulevikku väljendavaid määr-
sõnu või määruselisi ühendeid (*homme, varsti, edaspidi,*
tulevikus, järgmisel nädalal, tuleval aastal jt.). Inglise kee-
les väljendatakse tulevikku erilise grammatilise ajavor-
miga, millele ajamomendi täpsustamiseks võib (nagu eesti
keeleski) lisada tulevikuaega tähistavaid määr sõnu või
määruselisi ühendeid (*tomorrow, soon, later on, in (the)*
future, next day, next week, next year jt.).

Tuleviku väljendamiseks kasutatakse eesti keeles ka eri
verbe nagu: *hakkama, saama, tulema, minema* jt.

Näit.: Mu isa saab mais 75-aastaseks. My father will be
seventy-five in May. — Uus tehas hakkab tootma miljon
tellist aastas. The new plant will produce a million bricks
a year. — Varsti läheb pimedaks. It will be (will get)
dark soon. — Sõda ei tule. There will be no war.

Seega väljendatakse tulevikku eesti keeles l e k s i k a a l -
s e t e vahenditega, inglise keeles aga m o r f o l o o g i -
l i s t e vahenditega.

Lisaks tuleb märkida, et tulevikus lõpuleviidava tege-
vuse tähistamiseks kasutab eesti keel vahel ka s ü n t a k -
t i l i s i v a h e n d e i d, nimelt olevikus seisvat öeldist +
täissihitist. Näit.: Kirjanik kirjutab näidendi. The writer
will write a play. (Vrd.: lõpetamata tegevus: kirjanik kir-
jutab näidendit. The writer is writing a play.) — Kirjutan
emale kirja (omastav) ja panen selle täna posti. I shall
write a letter to my mother and shall post it today. (Vrd.
Kirjutan emale kirja (osastav). I am writing a letter to my
mother.)

4. Eesti olevikku väljendatakse inglise **kestva tulevikuga**
(Future Continuous), kui tähistatakse a) teatud hetkel
tulevikus asetleidvat, b) kogu teatud ajavaheperioodi kestel
tulevikus toimuvat või c) lähemas tulevikus kavandatavat
tegevust või seisundit.

a) Teatud hetkel tulevikus toimuv tegevus: Töötan kella
6 ajal (hetk) raamatukogus. I shall be working in the lib-
rary at 6 o'clock. — Mida te teete homme kella 7 ajal? What
shall (will) you be doing at 7 o'clock tomorrow?

b) Kogu teatud ajavaheperioodi kestel tulevikus toimuv
tegevus: Ta töötab homme terve päeva raamatukogus. He
will be working in the library all day tomorrow. — Me rei-
sime kogu öö. We shall be travelling all night. — Ootan
teid kella kuue ja seitsme vahel. I shall be waiting for

you between six and seven. — Mehed raiuvad veel mitu nädalat selles metsas puid. The men will be felling trees in this forest for several weeks yet.

c) Tulevikus kavatsetav tegevus (vrd. kestev ja üldolevik): Me sõidame järgmisel nädalal Riiga. We shall be going to Riga next week. — Näen (s. t. kavatsen külastada) neid homme. I shall be seeing them tomorrow.

Kavatsust ja tõenäosust väljendatakse sageli verbi *go* kestva olevikuga (*to be going* + infinitiiv): Mida te kavatsete selles asjas teha? What are you going to do about it? — Kavatsen järgmisel semestril pingsamini töötada. I'm going to work harder next term. (Loomulikult võib kavatsust väljendada ka verbi *intend* abil. I intend to work harder next week.) — Tõenäosus: Varsti hakkab vist vihma sadama. Vaadake neid musti pilvi. It is going to rain soon. Look at those black clouds.

Üldtulevik ja kestev tulevik kõrvutavalt:

Eesti keel väljendab igasugust tulevikus toimuvat tegevust või seisundit ühteviisi olevikuga, kuid kasutab süntaktilisi vahendeid tegevuse lõpuleviidava ehk lõpetatava ja lõpetamata iseloomu diferentseerimiseks: Ma loen homme raamatu läbi (täissihitis). I shall read the book through tomorrow. — Ma loen homme kogu päeva raamatut (osasihitis). I shall be reading the book all day tomorrow.

Inglise keeles tehakse lisaks ranget vahet tulevikus üldist, püsivat või korduvat iseloomu omava (s. o. ilma kestusvarjundita) tegevuse ja ühekordse teatud hetkel või teatud ajavahemiku kestel toimuva (s. o. kestusvarjundit omava) tegevuse vahel. Vrd. Töötan homme raamatukogus. (Siin ei ole väljendatud tegevuse hetke ega kestust.) I shall work in the library tomorrow. Kuid: Töötan homme kella 3 ajal (s. o. teatud hetkel) raamatukogus. I shall be working in the library at 3 o'clock tomorrow. — Töötan homme kogu päeva (kella 3-st kella 8-ni) (kestus) raamatukogus. I shall be working in the library all day (from 3 to 8) tomorrow.

5. Eesti olevikku väljendatakse inglise keeles **ennetulevikuga** (Future Perfect), kui tähistatakse minevikus alanud tegevust, mis lõpetatakse teatud tulevikumomendiks või enne seda. Näit.:

Nad lõpetavad töö kella viieks. They will have finished their work by 5 o'clock. — Ma loodan, et lõpetan kirjandi

homseks. I hope I shall have finished my composition by tomorrow. — Lumi kaob enne aprilli lõppu. The snow will have disappeared before the end of April. — Inglise keele elementaarkursus lõpetatakse järgmise aasta suveks. The elementary English course will have been completed by the summer of the next year.

Tuleb eristada inglise üldtulevikku ja ennetulevikku, mida eesti keeles väljendatakse ühtviisi olevikuga: Lõpetan selle töö kell kaks. I shall finish this work at 5. — Lõpetan selle töö kella kaheks (ja võin siis puhata). I shall have finished this work by 2 (and will then be able to rest).

Tuleb märkida, et ennetulevik on tegelikult väga väikese esinemissagedusega.

6. Eesti olevikku väljendatakse inglise keeles **täisminevikuga** (Present Perfect), kui tähistatakse minevikus alanud tegevust või seisundit, mis veel olevikus kõnemomendil edasi kestab. Täisminevikku kasutatakse minevikus alanud tegevuse või seisundi olevikulise kestuse tähistamiseks üksnes seoses verbidega, millel pole kestvaid ajavorme (*be, exist, see, last, know* jt.) ja ka mõne üksiku teise verbiga, millel on olemas kestvad ajavormid (näit. *live*). Kestvaid ajavorme omavaid verbe kasutatakse antud juhul üldreeglina kestvas täisminevikus (vt. allpool). Näit.:

Ma olen siin juba kella kahest saadik. I have been here since 2 o'clock. — Ma tunnen teda 1950. aastast alates. I have known him since 1950. — Inglise agressioon Jemeni vastu kestab juba aastaid. English aggression against the Yemen has lasted for years. — Wilsonid elavad selles majas juba 1940. aastast saadik. The Wilsons have lived in this house since 1940. (Viimasel juhul on võimalik ka kestev täisminevik).

7. Eesti olevikku väljendatakse inglise keeles tavaliselt **kestva täisminevikuga** (Present Perfect Continuous), kui tähistatakse minevikus alanud tegevust, mis veel olevikus kõnemomendil edasi kestab. Kestvat täisminevikku kasutatakse reeglipäraselt kestvaid ajavorme omavate inglise verbide juures. Eesti keeles kasutatakse taolise tegevuse väljendamiseks kas olevikku või täisminevikku (vt. seal). Olevikus seisvas eestikeelses lauses esineb tegevuse kestva iseloomu esiletõstmiseks määr sõna *juba*, mis tavaliselt jääb inglise keelde tõlkimata, kuna täismineviku kestev ajavorm juba iseenesest vajalikul määral väljendab minevi-

kus alanud tegevuse olevikus edasikestmise mõtet. Mineviku ajamomendi märkimiseks, millest peale tegevus toimub, kasutatakse eesti keeles tagasõnu *saadik*, *alates* või *peale*, inglise keeles eessõna *since*. Näit.:

Olev mängib malet juba kella kuuest saadik (ja jätkab mängu). Olev has been playing chess since 6 o'clock. — Juba varahommikust saadik sajab vihma. It has been raining since early morning.

Tegevuse puht-ajalist kestust võidakse väljendada ajamäärsõnaga või määruselise ühendiga; viimast tähistatakse inglise keeles peamiselt eessõna *for* abil moodustatud määruselise ühendiga. Näit.:

Kui kaua te õpite juba inglise keelt? How long have you been learning (studying) English? — Ma õpin inglise keelt juba seitse (seitsmendat) aastat. I have been learning (studying) English for seven years. — Ma loen seda raamatut juba kaks tundi. I have been reading this book for two hours.

Ülaltoodud eesti oleviku vasted inglise keeles ei ole mingil määral seotud teatud lausekonstruktsiooniga, võides esineda nii liitlauseis kui ka liitlause koosseisus (pea- või kõrvallauseis) ja sõltudes üksnes tegevuse ajast ja laadist. Ülejäänud eesti oleviku ingliskeelsed vasted on seotud esijoones põimlause konstruktsiooniga kaudses kõnes (sihitislausega), sõltudes pealause pöördelise verbi ajavormist aegade järjestuse reegli kohaselt; eesti keeles teatavasti säilib kaudses kõnes põhiliselt otsese kõne aeg.

8. Eesti olevikku antakse kaudse kõne sihitislauseis edasi inglise **üldminevikuga** (Past Indefinite), kui pealause pöördeline verb seisab mineviku ajavormis ja kõrvallause pöördeline verb tähistab tegevust, mis kas a) toimub pealause tegevusega üheaegselt või b) peab kavatsuse, plaani või kokkuleppe kohaselt toimuma lähemas tulevikus. Näit.:

a) Ta ütles, et ta on väsinud. He said (that) he was tired. — Ma tundsin, et mul on külm. I felt (that) I was cold. Me arvasime, et te elate tolles majas. We thought (that) you lived in that house. — Talt küsiti, kas ta teab Peetri aadressi. He was asked if (whether) he knew Peter's address. b) Ta ütles, et ta asub nädala pärast Moskvasse teele. He said (that) he started for Moscow in a week's time.

c) Üldminevikku kasutatakse samal alusel ka aja- ja tin-

gimuslauseis: Nad lubasid tulla järgmisel päeval, kui nad ei ole hõivatud. They promised to come the next day if they were not engaged.

9. Eesti olevikku antakse kaudse kõne sihitislauseis edasi inglise **kestva minevikuga** (Past Continuous), kui pealause pöördeline verb seisab mineviku ajavormis ja kõrvallause pöördeline verb tähistab tegevust, mis kas a) parajasti toimub üheaegselt pealause tegevusega või b) kavatsuse või plaani kohaselt peab toimuma lähemas tulevikus (vrd. kestev olevik). Näit.:

a) Märkasin, et ta kannab uut mantlit. I noticed that she was wearing a new overcoat. — Mõtlesin, et ta töötab, ja seepärast ei sisenenud tuppa. I thought he was working and therefore did not enter the room. — Ta ütles, et Kõrgemäel ehitatakse uut lauta. He said that a new cattle shed was being built at Kõrgemäe. b) Mõtlesin, et te ei tulegi (s. t. ei kavatsengi tulla). I thought you were not coming. — Me ei olnud kindel, millal te saabute. We were not sure when you were arriving.

Märkus punktide 8 ja 9 juurde. Erandiks aegade järjestuse reeglist on juhud, kui kõrvallause väljendab üldtuntud tööka või üldisemat avaldust; neil puhkudel kasutatakse inglise keeles, nagu eesti keeleski, kõrvallauseis üldolevikku. Näit.:

Väike laps ei teadnud, et päike tõuseb iga päev. The little child did not know that the sun rises every day. — Lenin ütles, et sotsialism tähendab elektrifitseerimist ja haridust. Lenin said that socialism means electrification and education.

10. Eesti olevikku antakse kaudse kõne sihitislauseis edasi inglise **kaudse tulevikuga** (Future Indefinite in the Past), kui pealause pöördeline verb seisab mineviku ajavormis ja kõrvallause pöördeline verb tähistab tegevust, mis toimub pärast pealause tegevust. Selline tegevus viitab tulevikule ilma kestust või kavatsust esile tõstmata. Näit.:

Ma küsisin talt, millal ta sõidab Moskvasse. I asked him when he would go to Moscow. — Ta teatas, et ta sõidab Moskvasse järgmisel päeval. He told me that he would leave for Moscow the following day. — Me kartsim, et me sõber ei suuda õigeaegselt lõpetada oma tööd. We were afraid that our friend would not be able to finish his work in time. — Ta ütles, et talle antakse kolme kuu pärast uus koht. He said (that) he would be given a new job in three months.

11. Eesti olevikku antakse kaudse kõne sihitislauseis edasi inglise **kaudse tulevikuga** (Future Continuous in the Past), kui pealause pöördeline verb seisab mineviku ajavormis ja kõrvallause pöördeline verb tähistab tegevust, mis toimub teatud hetkel või perioodil või ajavahemiku kestel pärast pealause tegevust tulevikus. Näit.:

Ta ütles, et ta ootab meid kella 8 ajal õhtul. She said she would be waiting for us at 8 o'clock in the evening. — Teadlane ütles, et Maa kunstlik kaaslane tiirleb maakera ümber veel mõne aja ja põleb siis ära. The scientist said that the artificial Earth satellite would still be circling round the Earth for some time and would then burn out.

12. Eesti olevikku antakse kaudse kõne sihitislauseis edasi inglise **kaudse ennetulevikuga** (Future Perfect in the Past), kui pealause pöördeline verb seisab mineviku ajavormis ja kõrvallause pöördeline verb tähistab tegevust, mis lõpetatakse pärast pealause tegevust (tulevikus) teatud tähtajaks või enne seda. Näit.:

Ma ütlesin, et ma tulen tagasi 10. juuniks. I said (that) I should have returned by June the tenth. Ta kinnitas mulle, et ta jõuab kella kuueks tagasi. He assured me that he would have arrived back by 6 o'clock. — Me lootime, et ta saab nädala lõpuks me kirja kätte. We hoped that he would have received our letter by the end of the week. — Arheoloog oli kindel, et enne väljakaevamiste lõppu avastatakse veel palju esemeid. The archeologist was sure that many more objects would have been discovered before the end of the excavations.

13. Eesti olevikku antakse kaudse kõne sihitislauseis edasi inglise **kestva kaudse ennetulevikuga** (Future Perfect Continuous in the Past), kui pealause pöördeline verb seisab mineviku ajavormis ja kõrvallause pöördeline verb tähistab tegevust, mis algas enne pealause tegevust (minevikus) ja lõpetatakse teatud aja kestel pärast pealause tegevust tulevikus (s. o. kui hilisemat tegevust vaadeldakse kestvana). Näit.:

Lootsin, et lõpetan romaani kirjutamise aasta viimastel kuudel. I hoped that I should have been finishing the writing of my novel in the last months of the year.

Viimast tüüpi näide on esinemissageduselt väga haruldane ja ei oma praktilist tähtsust.

14. Eesti olevikku antakse kaudse kõne sihitislauseis edasi inglise **enneminevikuga** (Past Perfect), kui pealause pöördeline verb seisab mineviku ajavormis ja kõrvallause pöördeline verb (mis ei oma kestvaid ajavorme) tähistab tegevust, mis algas minevikus enne pealause tegevust ja mis veel pealause tegevuse ajal edasi kestab. (Vt. varem täismineviku all mainitud verbe). Näit.:

Ma ütlesin, et ma tunnen teda 1950. aastast saadik. I said (that) I had known him (her) since 1950. — Ta ütles, et ta on siin juba kella kahest saadik. He said that he had been here since 2 o'clock.

15. Eesti olevikku antakse kaudse kõne sihitislauseis edasi inglise **kestva enneminevikuga** (Past Perfect Continuous), kui pealause pöördeline verb seisab mineviku ajavormis ja kõrvallause pöördeline verb (mis omab kestvaid ajavorme) tähistab tegevust, mis algas minevikus enne pealause tegevust ja mis veel pealause tegevuse ajal edasi kestab. (Vt. varem ennemineviku all mainitud verbe). Näit.:

Teadlane ütles, et Maa kunstlik kaaslane tiirleb juba üle kolme kuu (s. t. algas tiirlemist 3 kuud tagasi ja jätkab veel tiirlemist). The scientist said that the artificial Earth satellite had been circling over three months already. — Arno ütles, et ta kirjutab juba kella üheksast saadik. Arno said (that) he had been writing since 9 o'clock.

Eesti mineviku vasteid inglise keeles.

Eesti lihtminevik.

Eesti lihtminevikku antakse inglise keeles edasi mitmesuguste ajavormidega.

1. Eesti lihtminevik langeb kokku inglise **üldminevikuga** (Past Indefinite), kui väljendatakse a) üksikut lõpetatud tegevust, sündmust või seisundit, b) üksikute lõpetatud tegevuste või sündmuste rida, c) korduvat lõpetatud tegevust või seisundit, d) harjumuspärasest, alust püsivalt minevikus iseloomustavat tegevust või seisundit või e) üldtuntud tõika minevikus, mida vaadeldakse kui olevikuga mitte seoses olevat.

a) Üksiku tegevuse lõpetatus võib olla selge kõnesituatsioonist või lauseseseost. Näit.:

Kas te magasite hästi? (kui mõeldakse: möödunud ööl). Did you sleep well? — Teel kooli panin kirja posti. I posted

the letter on the way to school. — Ostsin selle täitesulepea Tallinnast. I bought this fountain-pen in Tallinn. — Katsed teostati laboratooriumis. The experiments were carried out (conducted) in the laboratory. (Kohamäärus osutab sündmuse konkreetsele, lauseseos osutab minevikule.)

Tegevuse lõpetatusele võib osutada mineviku ajaühik (hetk, ajavahemik või periood):

Lydia Koidula sündis 24. detsembril 1843. Lydia Koidula was born on the 24th of December, 1843. — Esimene eestikeelne raamat trükiti 1535. a. The first Estonian book was printed in 1535. — Mängisin eile tennist. I played tennis yesterday. — Kuulsin seda uudist tunni aja eest. I heard this news an hour ago. — Millal see juhtus? When did it happen? — Mind nõelas kord mesilane. I was stung by a bee once.

b) Üksikute tegevuste või sündmuste rida minevikus:

Arno tuli töölt, pesi ennast, pani uued rõivad selga ja läks välja. Arno came from work, washed (himself), put on his new clothes, and went out.

c) Korduv tegevus minevikus:

Ta käis suvel iga päev suplemas. During the summer he went swimming every day. — Arst tuli kord nädalas ja vaatas läbi kõik, kes olid haiged. The doctor came once a week and examined all who were ill. — Ta tuli tavaliselt koju kell 10 õhtul. He usually came home at 10 o'clock in the evening.

d) Alust püsivalt iseloomustav tegevus:

Ta armastas väga oma vanemaid. She loved her parents dearly. — Ta kirjutas inglise keelt hästi. He wrote English well.

e) Üldtuntud tõik minevikus:

Miljoneid aastaid tagasi oli Maa tulekeraks. Millions of years ago the Earth was a fire-ball.

f) Minevikus lõpetatud tegevus võib olla hetkeline või kesta kogu teatud ajavahemiku (ilma tegevuse kestvat laadi esile tõstmata):

Õpilased lõpetasid oma kirjaliku töö kell 11. The pupils finished their written work at 11. — Ta õppis 3 aastat Moskva Riiklikus Ülikoolis. He studied (for) three years at Moscow State University. — Ma olin temaga kogu aja kirjavahetuses. I corresponded with him all the time. — See vabrik ehitati valmis 6 kuuga. This factory was built in 6 months.

Toodud näiteist nähtub, et inglise üldminevik võib iseloomustada minevikus lõpetatud tegevusi mitmest küljest, kuid mitte hetkelise kestuse ega tulemuse seisukohalt (kestuse korral esineks kestev minevik, tulemuse korral täisminevik).

2. Eesti lihtminevikku antakse inglise keeles edasi **kestva minevikuga** (Past Continuous), kui a) väljendatakse teatud momendil minevikus asetleidnud või kogu teatud ajavahemiku kestel minevikus toimunud tegevust või seisundit.

Tegevuse kestev iseloom minevikus võib selguda kõne-situatsioonist või lauseseseost, näit.:

Istusin laua ääres ja lugesin raamatut. I was sitting at my desk and was reading a book. — Heino sammus mööda koridori edasi-tagasi. Heino was pacing up and down along the corridor.

Tegevuse kestvale iseloomule teatud mineviku momendil võivad osutada ajamäärsõna *parajasti* — *just* (mis jääb tavaliselt inglise keelde tõlkimata) ja määruselised ühendid nagu *tol ajal* — *at that time*, *tol hetkel* — *at that moment* või mingi teine ajamääruslausega väljendatud tegevus. Näit.:

A. Mida te tegite kella 6 ajal? What were you doing at 6 o'clock? B. Mängisin (parajasti) malet. I was playing chess. — Elasime tol ajal Käreveres. We were living at Kärevere at that time. — Eile kella 5 ajal töötasin ma raamatukogus. Yesterday at 5 o'clock I was working in the library.

Millest te rääkisite, kui ma sisenesis? What were you talking about when I entered? — Kus te elasite, kui sõda puhkes? Where were you living when the war broke out? — Päike oli parajasti loojumas, kui me jõudsime koju. The sun was just setting when (as) we reached home. — Sekretäri intervjueriti parajasti ajakirjanike poolt, kui direktor sisenes. The secretary was being interviewed by the journalists when the director came in.

Kui kaks tegevust kestsid üheaegselt, võidakse mõlemaid inglise keeles väljendada kestva minevikuga:

Lapsed mängisid pargis, kuna nende ema istus rohul ja luges raamatut. The children were playing in the park while their mother was sitting on the grass and reading a book.

Kestev tegevus võib hõlmata kogu teatud aja-
v a h e m i k k u minevikus, näit.:

Eile sadas kogu päev. It was raining all day yesterday. —
Mida te tegite kogu õhtupooliku? What were you doing
all afternoon? — Ma töötasin kella kolmest kella ühek-
sani raamatukogus. I was working in the library from
three to nine.

Detailidena, mis ei tule arvesse keskkoolikursuses, mär-
gime, et eesti lihtminevikku antakse inglise keeles edasi
kestva minevikuga, kui b) tähistatakse sageli korduvat
t u n d e v ä r v i n g u l i s t tegevust minevikus, (missugu-
sel juhul korduvust tähistatakse lisaks ajamäärustega
always, continually, constantly, perpetually, for ever jt.
(vrd. kestev olevik), näit.:

Ta torises alati. He was always grumbling. — Helve
küsis alati oma vanematelt raha, millega osta uusi rõi-
vaid. Helve was for ever asking her parents for money
with which to buy new clothes. Kestvat minevikku tarvita-
takse ka siis, kui tähistatakse k o r d u v a i d tegevusi pii-
ratud mineviku perioodi jooksul:

Isa viis noil päevil lapsi palju sagedamini jalutama.
Father was taking his children out much oftener in those
days. (Üldisem korduv tegevus seisaks üldminevikus: Isa
viis iga pühapäev lapsi jalutama. Father took his children
out for a walk every Sunday.)

c) Lisadetailina märgime, et eesti lihtminevikku antakse
edasi inglise kestva minevikuga, kui väljendatakse lähi-
mas tulevikus k a v a t s e t a v a i d tegevusi, mida vaa-
deldakse retrospektiivselt (vrd. kestev olevik). Näit.:

Kirjutasin koju. Keegi mees kavatses mõne päeva pärast
Kärdlasse sõita ja lubas kirja mu vanematele kätte toime-
tada. I wrote home. A man was leaving for Kärdla in a
few days, and promised to deliver the letter to my parents.

Märkus 1. Füüsilisi ja vaimseid tajusid ning tundeid tähistavaid
verbe ei kasutata üldreeglina kestvates ajavormides. Sel puhul kasu-
tatakse (eesti keelega paralleelselt) üldminevikku:

Nägin üht meest mööduvat. I saw a man go past. — Sain tol hetkel
aru, et mu sõbral oli õigus. At that moment I understood (realized) that
my friend was right.

Märkus 2. Sidesõnaga *while* algavais ajamääruslauseis võib kestva
mineviku asemel kasutada ka üldminevikku:

Sel ajal kui ta istus kontoris, ootas ta kannatlikult oma sõpra.
While he sat (*ehk* was sitting) there in the office, he was waiting
patiently for his friend.

Nüüd mõni sõna eesti lihtmineviku ja inglise üld- ning kestva mineviku kohta kõrvutavalt.

Nagu nägime, omab inglise keel olevikuga mitteseotud möödunud tegevuse väljendamiseks kaht erinevat ajavormi — üld- ja kestvate minevikku, s. o. kasutab erinevaid morfoloogilisi väljendusvahendeid. Täenduslik erinevus nende vahel seisneb selles, et üldolevik väljendab möödunud tegevust üldiselt, lõpetatuna, asetleidnud faktina või harjumuspärase, korduva, püsivalt iseloomustava tegevusena, kestev minevik väljendab aga möödunud tegevust protsessina, s. o. minevikus teatud hetkel või ajavahemikul kestvana, kulgevana või toimuvana, seega lõpetamatuna (kestvus on lõpetamatuse teine aspekt).

Erinevalt inglise keelest kasutab eesti keel olevikuga mitteseotud möödunud tegevuse väljendamiseks ainult üht ajavormi — lihtminevikku, sõltumata tegevuse iseloomust või ajasuhte varjundist. Vormilise diferentseerumata juures teeb eesti keel ometi vahet lõpetatud ja lõpetamata möödunud tegevuse vahel. Ühelt poolt kasutab eesti keel selleks eri sõnu (ajamäärsõnu, määruselisi ühendeid ja abisõnu), s. o. leksikaalseid vahendeid. Teiselt poolt kasutab eesti keel selleks ka süntaktilisi vahendeid: lõpetatud möödunud tegevust väljendatakse lihtminevikus seisva öeldisega ja täissihitisega (omastavas käändes), lõpetamata möödunud tegevust väljendatakse lihtminevikus seisva öeldise ja osasihitisega (osastavas käändes). Vrd.:

Kirjutasin kirja (omastav) ja panin selle posti. I wrote a letter and posted it. — Kui ma kirjutasin kirja (osastav), helises telefon. As I was writing a letter, the telephone rang. — Ta luges raamatu läbi. He read the book through. — Lugesin raamatut kogu päeva, kuid ei suutnud seda lõpetada. I was reading the book all day, but could not finish it. — Õpilane kirjutas kirjandi ja andis selle ära. The pupil wrote a composition and handed it in. — Õpilane kirjutas (veel) kirjandit, kui kell helises. The pupil was (still) writing his composition when the bell rang.

Seega tuleb eesti lihtminevikus seisva verbi õigeaks edasiandmiseks inglise keeles analüüsida väljendatavat tegevust selle iseloomu ja ajasuhte varjundi seisukohalt, tähele

pannes seejuures võimalikke leksikaalseid ja süntaktilisi varjundeid.

3. Eesti lihtminevikku antakse inglise keeles edasi **täis-
minevikuga** (Present Perfect), kui väljendatakse minevikus lõpule viidud tegevust, mis a) oma tulemuse või b) oleviku ajaühiku kaudu on seotud olevikuga.

a) Lõpetasin oma töö (nüüd võin ma hinge tõmmata ja puhata). I have finished my work. — Ta ostis endale uue sõnaraamatu (selle tulemusena omab ta nüüd sõnaraamatu). He has bought a new dictionary. — Rong saabus (selle tulemusena tulevad reisijad rongilt maha ja lahkuvad perrooni mööda). The train has arrived. — Tulin siia, et teiega kõnelda. I have come here to have a talk with you. — Kas te avasite akna? Have you opened the window?

Märgime, et ülaltoodud näiteis puuduvad ajamäärsõnad ja ajamääruselised ühendid, seega on tegevuse aeg lähemalt määratlemata; tähelepanu on keskendatud üksnes tegevuse tulemusele.

Eestikeelseis lõpetatud tegevust väljendavais lauseis kasutatakse sageli ajamäärsõnu *äsja* (*just*), *juba* (jaatavais lauseis *already*), *veel* (küsivais ja eitavais lauseis *yet*); vastavad ingliskeelsed ajamäärsõnad nõuavad enamasti täisminevikku (või olevikku). Vrd.:

Töölised lõpetasid äsja töö ja läksid koju (selle tulemusena ei ole neid enam kohal). The workers have just finished work and gone home. — Kell lõi äsja 12. The clock has just struck twelve. — Mind õnnitlesid äsja mu klassikaaslased. I have been congratulated by my classmates. — Kas lapsed läksid juba kooli? Have the children gone to school yet? — Kas Tom tuli juba? Has Tom come yet? — Tom ei ole veel tulnud. Tom has not come yet. — Ma nägin juba seda filmi. I have seen that film already. Vahel lisatakse verbile kas ainult eesti või ka mõlemas keeles mõni abisõna tegevuse lõpetatuse või tulemuse tähistamiseks:

Kirjutasin harjutuse valmis. I have written the exercise. — Ta luges raamatu läbi. He has read the book through. — Lapsed sõid õunad ära. The children have eaten the apples up.

b) Ema pesi täna kardinaid. Mother has washed the curtains today. — Sel nädalal ostis mu sõber endale uue mootorratta (nüüd on tal mootorratas). My friend has bought a new motorcycle this week.

Märkus. Mõnel juhul on nii eesti kui ka inglise keeles võimalik kasutada nii liht- resp. üldminevikku kui ka täisminevikku.

Lõpetasin oma töö. Olen oma töö lõpetanud. I finished my work. I have finished my work. — Ema pesi täna kardinaid (ei tea, kas töö on lõppenud või kestab veel homme). Ema on täna kardinaid pesnud (töö on lõpetatud, tulemus avaldub olevikus). Mother washed the curtains this morning (fakt, millel ei ole seost olevikuga; ajaühik on lõppenud). Mother has washed the curtains this morning (e. today; rõhutatakse tegevuse tulemust, ajaühik võib veel kesta).

Ühine nii eesti kui ka inglise keelele on see, et liht- resp. üldminevikku kasutatakse juhul, kui lõpetatud tegevust konstateeritakse kui fakti, ja täisminevikku tarvitatakse, kui lõpetatud tegevuse tulemus avaldub olevikus. Erinevus mõlema keele pruugis võib avalduda selles, et sel ajal kui mõnel juhul eesti keeles rõhutatakse lõpetatud tegevust asetleidnud faktina, rõhutatakse inglise keeles tegevuse tulemust, mille kaudu lõpetatud tegevus on seotud olevikuga. (Vrd. eesti täisminevik, p. 1).

c) Eesti lihtminevikku antakse edasi inglise täisminevikuga, kui väljendatakse korduvat tegevust minevikus, kusjuures lauses esinevad sagedust väljendavad määrõnad *sageli* — *often*, *harva* — *seldom*, *rarely* jt.:

Ta aitas mind sageli. He has often helped me. — Käisin seal sageli. I have often been there. — Nägin teda seal harva. I have seldom seen him there.

Seega näeme nüüd, et eesti lihtminevikku antakse ingliskeelses lihtlauses ja sageli ka kõrvallauses (kui kõrvallause aeg ei sõltu pealause ajast) edasi kolme eri ajavormiga — üldmineviku, kestva mineviku ja täisminevikuga. Inglise üldmineviku ja täismineviku peamine erinevus seisneb selles, kas lõpetatud tegevust vaadeldakse kui olevikuga seotut (täisminevik) või kui olevikuga mitte seoses olevat (üldminevik).

4. Eesti lihtminevikku võidakse inglise keeles edasi anda **kestva täisminevikuga** (Present Perfect Continuous), kui möödunud tegevust vaadeldakse protsessina, mis kulges kõnemomendini ja on seega seotud olevikuga, näit.:

A. Kas te ootasite mind kaua? B. Jah, ootasin teid üle tunni. — A. Have you been waiting for me long? B. Yes, I have been waiting for you over an hour. — A. Kus te olite? (Pres. Perf., kuna verbil “be” pole kestvaid ajavorme). B. Vaatasime filmi “Sõda ja rahu”. — A. Where have you been? B. We have been seeing (have been looking at) the film “War and Peace”. — Kuidas te elasite? How have you been getting on?

5. Eesti lihtminevikku võidakse inglise keeles edasi anda **enneminevikuga** (Past Perfect). See võib toimuda

nii liht- kui ka liitlauseis. Eesti lihtminevikku antakse edasi inglise enneminevikuga liitlauseis, milles väljendatakse tegevust, mis lõpetati teatud ajamomendiks minevikus, näit.:

Lõpetasin oma harjutuse kella seitsmeks. I had finished my exercise by seven o'clock. — (Eessõnalist ühendit kella seitsmeks — by 7 o'clock — võib vaadelda kui ajamäärulause ekvivalenti — enne kui kell lõi 7, before the clock struck 7. Neist kahest tegevusest toimus töö lõpetamine enne kella löömist, mida käsitatakse alljärgneva juhise kohaselt.)

Eesti lihtminevikku antakse edasi inglise enneminevikuga liitlause selles osas, mis väljendab varem toimunud tegevust, nimelt kahest lihtminevikus seisvast tegevusest väljendatakse inglise keeles varem toimunud tegevust enneminevikuga, hiljem asetleidnud tegevust üldminevikuga:

Lõpetasin oma harjutuse enne, kui tema jõudis poole omast valmis kirjutada. I had finished my exercise before he was halfdone. — Telegramm saabus 5 minutit pärast seda, kui te lahkusite kodunt. The telegram arrived 5 minutes after you had left the house.

Kui tegevuste järjekord on küllaldaselt selge ilma kahe eri ajavormi kasutamisetä, võidakse nii varem kui ka hiljem toimunud tegevust edasi anda ühtviisi inglise üldminevikuga (nagu eesti keeleski):

Ta avas akna, enne kui magama läks. He opened the window before he got into bed.

Lisaks juhtudele, kus inglise enneminevikuga tarvitamine ei sõltu lause konstruktsioonist, vaid väljendatava tegevuse laadist ja ajasuhtest, tuleb veel tähelepanu juhtida enneminevikuga kasutamisele kaudse kõne sihitlauseis sõltuvalt pealause verbi ajavormist. (Vt. inglise keele grammatikast aegade järjestuse reeglit.)

Eesti lihtminevikku antakse kaudse kõne sihitlauseis edasi inglise enneminevikuga, kui pealause pöördeline verb on minevikuga ajavormis ja kõrvallause pöördeline verb tähistab tegevust, mis toimus enne pealause tegevust. Näit.:

Me arvasime, et sm. Truu lõpetas ülikooli eelmisel aastal. We thought (supposed) that Cde Truu had graduated from the University the previous year. — Ta ütles, et ta pidas eile koosolekul ettekande. He said (that) he had

made a report at the meeting yesterday. — Marie teatas meile, et ta külastas Tallinnat 2 aastat tagasi (kahe aasta eest). Mary told us that she had visited Tallinn 2 years before (*ago* kasutatakse otseses kõnes, *before* kaudes kõnes).

6. Eesti lihtminevikku antakse inglise keeles edasi **kestva enneminevikuga** (Past Perfect Continuous) lihtlaus-
ses või liitlause koosseisus, kui väljendatakse möödunud tegevust, mis algas enne teatud mineviku momenti ja kestis edasi selle mineviku momendini või veel sel mineviku momendil. Seda võib täheldada kestva tegevuse verbide puhul. Näit.:

Martin Klaar töötas tolles asutuses juba kolmkümmend (kolmekümmendat) aastat. Martin Klaar had been working at that establishment for thirty years. — A. Kus te olite? Where have you been? — B. Vaatasime uut filmi. We have been looking at (have been seeing) the new film. — Ootasime tund aega, enne kui rong saabus. We had been waiting for an hour before the train arrived.

Lisaks antakse eesti lihtminevikku edasi inglise enneminevikuga kaudse kõne sihitislauseis, kui pealause pöördeline verb seisab mineviku ajavormis ja kõrvallause pöördeline verb tähistab tegevust, mis algas enne pealause tegevust ja kestis edasi pealause tegevuseni või veel pealause tegevuse ajalgi:

Ta ütles, et ta ootas meid enam kui tund aega. He said he had been waiting for us for more than an hour. — Ta küsis minult, kus ma olin ja mis ma tegin. He asked me where I had been and what I had been doing. — Sm. Toomingas ütles, et ta kõneles parajasti, kui keegi kuulajaist püsti tõusis ja talle küsimuse esitas. Cde Toomingas said that he had just been speaking when one of the listeners had got up and had put him a question.

Eesti täisminevik.

Eesti täisminevikku antakse inglise keeles edasi mitmesuguste ajavormidega:

1. Eesti täisminevikule vastab inglise keeles **täisminevik** (Present Perfect), kui väljendatakse a) lõpetatud tegevust, mille tagajärg ulatub olevikku (ehk mis tagajärje kaudu on seotud olevikuga) ja mille toimumisaeg ei ole lähemalt määratletud, samuti b) lõpetatud tegevust, mis

oleviku ajaühiku kaudu on seotud olevikuga, ja c) korduvat tegevust minevikus, mille aeg on määratletud sagedust tähistavate sõnadega.

a) Lõpetatud tegevuse tagajärjena mõeldakse konkreetset tulemust, omandatud kogemusi ja teadmisi. Näit.:

Meie kolhoosid on ehitanud palju uusi loomalautu ja sigalaid. Our collective farms have built many new cattle-sheds and piggeries. — Nõukogude teadlased ja insenerid on lasknud välja mitu lunoidi. Soviet scientists and engineers have launched several sputniks. — Te olete teinud oma töö väga hooletult. You have done your work very carelessly. — Kas te olete lugenud tänast ajalehte? Have you read today's newspaper? — "Kalevipoega" on illustreerinud paljud silmapaistvad kunstnikud. "The Kalevipoeg" has been illustrated by many outstanding artists.

b) Oleviku ajaühikuks nimetame ajamäärusti *täna* — *today*, *tänavu* — *this year*, *sel nädalal* — *this week* jt.:

Koolid on tänavu korraldanud palju ekskursioone. The schools have organized many excursions this year. — Mitu kirja olete te sel nädalal kirjutanud? How many letters have you written this week? — Sel kevadel on ilmad olnud külmad. The weather has been cold this spring.

Märkus 1. Eesti keeles väljendatakse lõpetatud tegevust jaatavas lauses, mille tegevus on määratletud oleviku ajaühikuga, lihtminevikuga, lõpetatud tegevust küsivas ja eitavas lauses aga väljendatakse täisminevikuga. Inglise keeles kasutatakse kõigil puhkudel täisminevikku: Ma nägin Harryt sel nädalal. I have seen Harry this week. (Harvem ka: I saw Harry this week, kui konstateeritakse toimunud fakti). — Kas te olete Harryt sel nädalal näinud? Have you seen Harry this week? — Ei, ma ei ole teda sel nädalal näinud. No, I haven't seen him this week.

Märkus 2. Lõpetatud tegevust, mille aeg on määratletud mineviku ajaühikuga, väljendatakse eesti keeles lihtminevikuga, inglise keeles üldminevikuga (vt. seal); sel juhul ei mõelda tegevuse tulemusele, vaid üksnes möödunud ajale. Seepärast tuleb eristada: Möödunud nädalal (mineviku ajaühik) ei olnud vihma. There was no rain last week. — Sel nädalal (oleviku ajaühik) ei ole olnud vihma. There has been no rain this week.

c) Täisminevikku kasutatakse inglise keeles ja sageli ka eesti keeles seoses kordust ja sagedust tähistavate määrsõnadega (*alati* — *always*, *sageli* — *often*, *vahel* — *sometimes*, *harva* — *rarely*, *kunagi* — *ever*, *ei kunagi* — *never*, *üks kord* — *once*, *kaks korda* — *twice*, *mitu korda* — *many times* ehk *several times* jt.). Näit.:

Kas te olete kunagi Moskvas käinud? Have you ever

been to Moscow? — Jah, ma olen seal sageli (üks kord) käinud. Yes, I have often been there. I have been there once. — Ma olen seal mitu korda käinud. I have been there several times. — Ma ei ole seal kunagi käinud. I have never been there. — Ma olen seda filmi kaks korda näinud. I have seen that film twice.

d) Kestvaid ajavorme mitte omavate verbide puhul võib täisminevik väljendada minevikus alanud tegevust, mis ulatub olevikku ja kestab veel edasi. Näit.:

Ma ei ole Heleenet kuude viisi näinud. I have not seen Helen for months. — Ta on viimasel ajal haige olnud. He has been ill lately. — Teda on paljude aastate jooksul peetud üheks juhtivaks eriteadlaseks omal alal. He (she) has been regarded as one of the leading scientists in his (her) field. — Talle on inglise keelt õpetatud 5 aastat. He has been taught English for 5 years. — Ma ei ole teda 1950. aastast saadik kohanud. I have not met him since 1950.

2. Eesti täisminevikku antakse inglise keeles edasi **kestva täisminevikuga** (Present Perfect Continuous), a) kui väljendatakse minevikus alanud tegevust, mis veel olevikus kõnenumendil edasi kestab. (Vt. ka eesti olevik p. 7). Mineviku ajamomendi märkimiseks, millest peale tegevus toimub, kasutatakse eesti keeles tagasõnadega *saadik*, *alates* või *peale* algavat määruselist ühendit või sidesõnaga *sest* *saadik* kui algavat ajamääruslauset; inglise keeles kasutatakse vastavalt eessõna *since* + ajaühikut tähistavat nimisõna või sidesõnaga *since* algavat ajamääruslauset:

Me oleme oodanud neid kella kümnest saadik (ja ikka veel ootame). We have been waiting for them since 10 o'clock. — Mida te olete möödunud nädalast saadik teinud? What have you been doing since the last week?

Tegevuse puht-ajalist kestust võidakse väljendada ka kestust väljendava määruselise ühendiga (inglise keeles enamasti eessõna *for* või *during* + ajaühikut tähistav nimisõna):

Ta on vene keelt juba kaua õppinud. He has been learning Russian long (ehk for a long time). — Olen mõtelnud selle küsimuse üle kaua aega. I have been thinking about that question for a long time. — Mida te olete oma puhkuse jooksul teinud? What have you been doing during your vacation?

Eesti täisminevikku antakse inglise keeles edasi kestva

täisminevikuga, kui b) väljendatakse korduvat tegevusi, mis algasid minevikus ja ulatuvad olevikuni:

Meil on viimasel ajal (korduvalt) olnud palju vihma (ja praegugi sajab). We've been having a lot of rain lately. ('We've had a lot of rain' tähendaks tugevat vihmavalangut, mis on lõppenud). — Oleme sellest saadik, kui me teid viimati nägime, külastanud väga paljusid muuseume. We have been visiting a great many museums since we last saw you.

c) Eesti täisminevikku antakse inglise keeles edasi kestva täisminevikuga, kui väljendatakse minevikus lõpetatud tundevärvingulist tegevust, mida inglise keeles vaadeldakse kui sageli korduvat ja kõneleja ärritust, pahameelt jm. peegeldavat. Näit.:

Jällegi on keegi mänginud klaverit ja jätnud ta lahti. Again somebody has been playing the piano and left it open. — Keegi on kasutanud mu täitesulepead ja sulle viga teinud. Somebody has been using my fountain pen and hurt the nib.

3. Eesti täisminevikku antakse inglise keeles edasi **ennetulevikuga** (Future Perfect), kui a) tähistatakse kestusvarjundita tegevust, mis algas minevikus ja lõpetatakse teatud tuleviku momendiks. Inglise vaatleb taolist tegevust sellisena, mis ulatub tulevikku ja on seotud teatud tulemusega (sellest siis tulevik + perfekt). Eesti keeles kasutatakse täismineviku kõrval ka olevikku (Vt. seal). Näit.:

Järgmiseks aastaks olen ma omandanud 2000 ingliskeelset sõna. By the next year I shall have acquired two thousand English words.

Inglise ennetulevik vastab eesti täisminevikule ka veel sel juhul, kui b) väljendatakse tegevust, mis oletuse kohaselt (arvatavasti) viidi minevikus lõpule. Eesti täisminevikus seisvas lauses esinevad määrsõnad *arvatavasti*, *tõenäoliselt*, (*küllap*) *vist* ja *juba*, inglise keelde neid ei tõlgita. Näit.:

Tē olete arvatavasti juba uudist kuulnud. You will have heard the news. — Õpilased on tõenäoliselt seda raamatut juba lugenud. The pupils will have read that book.

4. Eesti täisminevikku antakse inglise keeles edasi **kestva ennetulevikuga** (Future Perfect Continuous), kui tähistatakse minevikus alanud tegevust, mis veel tulevikku ulatub ja seal edasi kestab. Näit.:

Uueks aastaks (tähtaeg) olen ma juba 3 aastat (kestus) võtnud muusikatunde. By New Year's Day I shall have been taking music lessons for 3 years. — Kui Ilme lõpetab ülikooli, on ta õppinud 5 aastat. When Ilme graduates from the University, she will have been studying for 5 years.

Seni toodud eesti täismineviku vasted inglise keeles ei ole seotud teatud lausekonstruktsiooniga, võides esineda nii iseseisvas lihtlause (vt. ülalpool toodud laused) kui ka liitlause koosseisus (pea- ja kõrvallause) ja sõltudes üksnes tegevuse ajast ning laadist. Toome veel paar näidet eesti täismineviku inglise vastete kohta kõrvallausest:

Ta ütleb, et ta on viimasel ajal haige olnud. He says that he has been ill lately. (Vrd. p. 1 a) — Ta ütleb, et ta on selle küsimuse üle kaua mõelnud. He says he has been thinking about that question for a long time. (Vrd. p. 2a)

Lisaks on eesti täisminevikul inglise keeles vasteid, mis sõltuvad lause konstruktsioonist kaudses kõnes (sihitilausest), sõltudes pealause pöördelise verbi ajavormist aegade järjestuse reegli kohaselt.

5. Eesti täisminevikku antakse kaudse kõne sihitilauseis edasi inglise **enneminevikuga** (Past Perfect), kui pealause pöördeline verb seisab mineviku ajavormis ja kõrvallause pöördeline verb tähistab tegevust, mis toimus enne pealause tegevust minevikus. Näit.:

Ta ütles, et ta on seda raamatut juba lugenud. He said he had read that book already. — Toimetaja kirjutas, et ta on mu artikli kätte saanud. The Editor wrote that he had received my article. — Küsisin sm. Kõivult, kui kaua ta on Tallinnas elanud. I asked Cde Kõiv how long he had lived in Tallinn. — Ta vastas, et ta on elanud seal 10 aastat. He answered he had lived there for ten years.

6. Eesti täisminevikku antakse kaudse kõne sihitilauseis edasi inglise **kestva enneminevikuga** (Past Perfect Continuous), kui pealause pöördeline verb on mineviku ajavormis ja kõrvallause pöördeline verb tähistab tegevust, mis algas enne pealause tegevust minevikus ja kestis edasi pealause tegevuse ajal. Näit.:

Ta ütles, et ta on selle tõlke kallal töötanud hommikust saadik. He said that he had been working at the translation since the morning. — Sõber küsis mult, kus ma olen olnud ja mis ma olen teinud. My friend asked me where I had been and what I had been doing.

7. Eesti täisminevikku antakse kaudse kõne sihitislauseis edasi inglise **kaudse ennetulevikuga** (Future Perfect in the Past), kui pealause pöördeline verb seisab mineviku ajavormis ja kõrvallause pöördeline verb tähistab tegevust, mis algas enne pealause tegevust minevikus ja lõpetatakse teatud ajamomendiks pärast pealause tegevust tulevikus. (Vrd. punkt 3 ülalpool.) Näit.:

Mees lootis, et kõik ta võlad on sügiseks tasutud. The man hoped that all his debts would have been paid by the autumn.

8. Eesti täisminevikku antakse kaudse kõne sihitislauseis edasi inglise **kestva kaudse ennetulevikuga** (Future Perfect Continuous in the Past), kui pealause pöördeline verb on mineviku ajavormis ja kõrvallause pöördeline verb tähistab tegevust, mis algas enne pealause tegevust minevikus ning lõpetatakse teatud aja kestel pärast pealause tegevust tulevikus. (Vrd. eesti oleviku 13. inglise vaste). Näit.:

Ta ütles, et kolme aasta pärast on ta kokku 10 aastat inglise keelt õppinud. He said that in three years he would have been studying English for 10 years in all.

Eesti enneminevik.

Eesti enneminevikku antakse inglise keeles edasi kahe ajavormiga.

1. Eesti enneminevik langeb ühte inglise **enneminevikuga** (Past Perfect), kui a) väljendatakse lõpetatud tegevust või seisundit, mis oli sooritatud teatud mineviku momendiks või enne teatud mineviku momenti, perioodi või mõnda teist lõpetatud tegevust, kusjuures seda lõpetatud tegevust tähistatakse ilma kestusvarjundita.

Kõnesituatsioon, lauseseos, mõeldav või väljendatud teine tegevus või mingi ajamäärsõna võivad osutada enneminevikule, nagu näiteks:

Vihm oli lakanud ja päike paistis heledasti. The rain had stopped and the sun was shining brightly. — Sekretär oli ametiasjas äsja välja läinud (kui mina sisenesisin ja tema järele pärisin). The secretary had just gone out on business. — Ma ei olnud saksa keelt varem õppinud. I had not studied German before (previously, earlier).

Moment, milleks tegevus oli sooritatud, võib olla väljendatud eesti keeles saavas käändes esineva ja ajaühikut

tähistava nimisõnaga, inglise keeles eessõna *by* abil moodustatud määruselise ühendiga:

Kella seitsmeks oli ta vastanud tol päeval saadud kirjadele. By 7 o'clock he had answered the letters he had received that day. — Me olime oma töö selleks ajaks lõpetanud. We had finished our work by that time. — 25. augustiks oli vili koristatud üle 70.000.000 hektariliselt maalalt. By August 25 (the twenty-fifth) the grain had been gathered in from an area of over 70.000.000 hectares. — Möödunud aasta lõpuks oli katsete seeria läbi viidud. By the end of the last year the series of experiments had been carried out.

Moment, mis ajaks tegevus oli sooritatud, võib olla edasi antud kõrvallause kujul väljendatud teise tegevusega, sel juhul antakse kahest lõpetatud tegevusest varasem edasi enneminevikuga, hilisem üldminevikuga:

Kui me saabusime väljakule, oli jalgpallivõistlus juba alanud. When we arrived on the field, the football match had already started. — Me olime kõik nende tarvis valmis seadnud, enne kui nad saabusid. We had got everything ready for them before they arrived.

b) Eesti enneminevikku antakse edasi inglise enneminevikuga ka juhul, kui väljendatakse varem lõpetatud tegevust, mis toimus teatud ajavahemiku kestel ja lõppes siis; tegevust esitatakse lõpetatuna, mitte kestvana; ajavahemikku tähistatakse määruselise ühendiga:

Ta oli õpetanud matemaatikat 37 aastat (kuid ei olnud enam õpetajaks). He had taught mathematics for 37 years. — Park ei olnud 25 aastaga palju muutunud. The park had not changed much in twenty-five years. — Nad olid pühade jooksul külastanud paljusid oma sõpru ja tuttavaid. They had visited many of their friends and acquaintances during the holidays. — Külastasime maja, kus Lenin oli oma Londonis viibimise ajal peatunud. We visited the house in which Lenin had stayed during his stay in London.

c) Eesti enneminevikku antakse edasi inglise enneminevikuga ka *k a u d s e k õ n e s i h i t i s l a u s e i s*, kui pealause pöördeline verb seisab mineviku ajavormis ja kõrvallause pöördeline verb tähistab lõpetatud tegevust, mis sooritati enne pealause tegevust minevikus:

Helmi ütles, et ta oli 2 aastat varem (2 aastat tagasi, kahe aasta eest) külastanud Jaltat. Helmi said that she

had visited Yalta two years before (ehk two years earlier, kuid mitte — two years ago —, sest seda kasutatakse ainult otseses kõnes). — Mulle teatati, et nad olid mõni kuu varem sellest rajoonist lahkunud. I was told that they had left the district a few months before. — Kuulsime, et Linda ja Nelly olid suve veetnud lõunas. We learned that Linda and Nelly had spent their summer in the South.

2. Eesti enneminevikku antakse inglise keeles edasi **kestva enneminevikuga** (Past Perfect Continuous), kui väljendatakse tegevust või seisundit, mis algas kaugemas minevikus enne teatud mineviku momenti ja kestis teatud ajavahemiku jooksul edasi kuni selle mineviku momendini või veel sel momendilgi; möödunud tegevust esitatakse kestvana ja pidevana.

Kestvat enneminevikku võidakse kasutada nii lihtlauses kui ka liitlause koosseisus:

Sm. Tamm oli enne õhtusööki lugenud ajalehti. Cde Tamm had been reading newspapers before the supper. — Ta oli töötanud juba 3 tundi (ja jätkas töötamist). He had been working for three hours. — Me olime kaks tundi seeni korjanud, kui puhkes äike. We had been gathering mushrooms for two hours when a thunderstorm broke out. — Kuigi kirjanik oli Elvas elanud juba mitu head aastat, oli ta paljudele tundmatu. Although the writer had been living at Elva for a great many years, he was unknown to many. — Minu sisseastumisel pani ta kõrvale raamatu, mida ta oli lugenud. On my entry he put aside the book that he had been reading.

Kestvat enneminevikku võidakse kasutada ka **k a u d s e kõne sihitislauses**, kui kõrvallause tegevust väljendatakse enne pealause tegevust toimunud kestva tegevusena.

Ta ütles mulle, et ta oli kella üheksast saadik hommikul raamatukogus töötanud. He told me that he had been working in the library since nine o'clock. — Helve ütles, et ta oli kella üheksast hommikul kuni kella kolmeni peale lõunat kirjutanud oma ettekannet. Helve said that she had been writing her report from 9 o'clock in the morning to 3 o'clock in the afternoon.

Nagu ülaltoodud selgitusest nähtub, väljendatakse ajalist enneminevikku (before-past) eesti keeles ühe ajavormiga (enneminevikuga), inglise keeles seevastu kahe ajavormiga (ennemineviku ja kestva enneminevikuga),

kusjuures enneminevik väljendab minevikus varem toimunud tegevust ilma kestusvarjundita, kestev enneminevik aga väljendab sama tegevust kestusvarjundiga. Seepärast tuleb eesti enneminevikku inglise keeles edasiandmise puhul kaaluda, kas vastavat tegevust kujutletakse ilma kestusvarjundita kui asetleidnud fakti või kestusvarjundiga kui arenevat, kulgevat protsessi. Nõnda võib eestikeelset lauset "Ta oli elanud Tallinnas 20 aastat" anda edasi kahel viisil: 1. He had lived in Tallinn for 20 years (kui tegevus oli lõpetatud, kui vastav isik oli millalgi oma elu ajal elanud teatud ajavahemikul Tallinnas, kuid teatud mineviku momendil ei elanud enam seal). 2. He had been living in Tallinn for 20 years (kui tegevus oli teatud mineviku momendil veel lõpule viimata, s. t. kui vastav isik tol hetkel veel elas Tallinnas).

Mõningaid järeldusi

Ülaltoodud materjali analüüsist võib teha järgmisi järeldusi:

1. Eesti verbi ajavormid kattuvad või ühtivad ainult osaliselt vastavate inglise verbi ajavormidega. Nii kattub eesti olevik inglise üldolevikuga põhiliselt üldise, püsiva, harjumuspärase ja korduva tegevuse väljendamise puhul olevikus; eesti lihtminevik kattub inglise üldminevikuga üksiku kui ka üldise, ühekordse kui ka korduva, harjumuspärase ja püsiva tegevuse väljendamisel minevikus, millel ei ole seost olevikuga; eesti täisminevik ühtib inglise täisminevikuga minevikus lõpetatud tegevuse väljendamise puhul, mis oma tulemuse kaudu on seotud olevikuga; eesti enneminevik ühtib inglise enneminevikuga minevikus varem lõpetatud tegevuse väljendamise puhul, millel ei ole seost olevikuga.

2. Suurel osal juhtudel tuleb eesti verbi ajavorme anda inglise keeles edasi ajavormidega, mis eesti keeles puuduvad. Nende kindlaks omandamiseks on vaja vormilise külje kõrval täpselt määratleda nende ajavormide semantilised funktsioonid (tähendused ja tähendusvarjundid) ja tõsta esile nende erinevus eesti ajavormiga osaliselt ühtivast inglise ajavormist.

3. Eesti keel ei diferentseeri tegevust selle laadi seisukohalt, s. o. ei erista faktina konstateeritavat üldist tegevust protsessina kulgevast või kulgenud tegevusest. Vas-

tavalt sellele puuduvad verbil eesti keeles ajavormid teatud hetkel või ajavahemikul toimuva ühekordse kestva (s. o. lõpetamata) tegevuse väljendamiseks olevikus, minevikus või tulevikus. Eesti verbi ajavormid väljendavad tegevust üldiselt, diferentseerimatult. — Inglise keel diferentseerib tegevust, konstateerides tegevust kui toimuvat või toimunud fakti või kirjeldades seda kui kulgevat või kulgenud protsessi. Vastavalt sellele on inglise keeles välja arenenud nn. indefiniitsed ehk üldajad (üldolevik, -minevik ja -tulevik) ja kontinuitiivsed ehk kestvad ajad (kestev olevik, minevik ja tulevik). Ka perfekti ehk täisaegadel on inglise keeles olemas vastavad kestvad ehk lõpetamata tegevust väljendavad ajavormid (kestev täisminevik, enneminevik ja ennetulevik).

4. Eesti keel väljendab tegevust oleviku ajavormiga sedavõrd üldiselt, et ta hõlmab nii oleviku kui ka tuleviku ajasuhte ehk -aspekti, s. o. eesti oleviku ajavorm väljendab nii olevikus kui ka tulevikus toimuvat tegevust, kasutades vajaduse korral eri sõnu tulevikuaspekti väljendamiseks. Vastavalt sellele puudub verbil eesti keeles eriline ajavorm tuleviku väljendamiseks. — Inglise keel aga teeb ranget vahet olevikus ja tulevikus toimuva tegevuse vahel ja vastavalt sellele on tal tulevikus toimuva tegevuse väljendamiseks erilised tuleviku ajavormid: tulevikus toimuvat tegevust üldises mõttes väljendatakse üldtulevikuga, enne teatud tuleviku-momenti või teatud tulevikumomendiks lõpetatavat tegevust väljendatakse ennetulevikuga (ehk eeltulevikuga).

5. Eesti keeles kehtib põhimõte, et nii liht- kui liitlauses (kaasa arvatud nii pea- kui ka kõrvallauses) iseloomustatakse tegevust toimumisaja aspektist (s. o. kui olevikus toimuvat, kui minevikus toimunut või kui minevikus enne teist tegevust või enne teatud mineviku-momenti toimunut). Vastavalt sellele kasutatakse nii otsese kui ka kaudse kõne sihitlauseis üldiselt üht ja sama ajavormi. Inglise keeles kehtib sama põhimõte, kuivõrd pealause pöördeline verb seisab olevikus, tulevikus või täisminevikus. Kui aga pealause pöördeline verb seisab minevikus (kas üld- või enneminevikus), siis ühildub kaudse kõne sihitlause pöördeline verb oma ajavormilt pealause pöördelise verbiga (nn. aegade ühildumise ehk järjestuse reegel). Sel puhul kasutatakse kaudse kõne sihitlauseis peale juba tuntud üld- ja ennemineviku veel nn. k a u d -

seid aegu (kaudne ja kestev kaudne tulevik, kaudne ennetulevik ja kaudne kestev ennetulevik). Eesti keeles vastavad kaudsed ajad puuduvad.

6. Vaadeldes neid juhtumeid, mil inglise keeles verbi ajavorme antakse edasi olenevalt tegevuse laadist ja ajasuhtest ehk -aspektist, sõltumata pealause pöördelise verbi ajavormist, tuleb nentida, et eesti olevikul on inglise keeles 7, eesti lihtminevikul — 6, eesti täisminevikul — 4 ja eesti enneminevikul — 2 vastet. Vaadeldes juhtumeid, mil inglise keeles ajavorme antakse edasi olenevalt tegevuse laadist, ajasuhtest ja pealause pöördelise verbi ajavormist (kaudse kõne sihitlauseis), võib täheldada, et eesti olevikul on inglise keeles veel 8 vastet, eesti lihtminevikul — 2, eesti täisminevikul — 4 vastet.

7. Eelnevast ilmneb, et eesti verbi ajavormid on semantiliselt palju üldisemad, laiahaardelisemad ning vähem diferentseeritud kui inglise keeles. Kõige üldisemaks ja laiahaardelisemaks eesti verbi ajavormide hulgas on olevik, millel inglise keeles on tervelt 15 vastet; sellele järgneb eesti täisminevik, millel on inglise keeles 8 vastet; seejärel tuleb eesti lihtminevik, millel on inglise keeles 7 vastet; eesti enneminevik on semantiliselt kõige kitsapiirilisem, kuna temal on inglise keeles ainult 2 vastet.

8. Analüüsidest eesti oleviku vasteid inglise keeles semantiliselt seisukohalt, võib täheldada järgmist: a) juhul kui ajavorme antakse edasi olenevalt tegevuse laadist ja ajasuhtest (sõltumata pealause pöördelise verbi ajavormist), vastab eesti olevikule inglise keeles 2 oleviku ajavormi (üld- ja kestev olevik), 3 tuleviku ajavormi (üld-, kestev ja ennetulevik); kui eesti olevik tähistab minevikus alanud tegevust, mis ulatub olevikku (määrsõna *juba + olevik*), vastab eesti olevikule inglise keeles 2 täismineviku ajavormi (täisminevik ja kestev täisminevik). b) Juhul kui ajavorme antakse edasi olenevalt tegevuse laadist, ajasuhtest ja pealause pöördelise verbi ajavormist, antakse eesti olevikku inglise keeles edasi 4 mineviku ajavormiga (üld- ja kestva mineviku, ennemineviku ja kestva enneminevikuga) ja 4 kaudse tuleviku ajavormiga (kaudse ja kestva kaudse tuleviku, ennetuleviku ja kestva kaudse ennetulevikuga).

9. Lähimas tulevikus toimuvat tegevust ei eristata eesti keeles kaugemas tulevikus toimuvast tegevusest, samuti ei eristata kavatsetavat, kavapärast või kokkuleppe kohaselt

toimuvat tegevust mittekavatsetavast, mittekavapärasest või kokkuleppe kohaselt mitte-toimuvast tegevusest; neid väljendatakse ühtviisi lihtolevikuga. Seevastu inglise keeles eristatakse neid tegevusi: kui tulevikus toimival tegevusel ei ole kavatsuse, kavapärase või kokkuleppe kohaselt toimuva tegevuse (ega kestuse) varjundit, siis kasutatakse nii lähemas kui ka kaugemas tulevikus toimuva tegevuse tähistamiseks üldtulevikku; kui aga eelseisev tegevus toimub lähimas tulevikus või kui tal on kavatsuse, kavapärasuse või kokkuleppe varjund, siis võidakse kasutada kolme eri ajavormi: üldolevikku (nagu eesti keeleski), kestvate olevikku või kestvate tulevikku. Metoodiliselt oleks lihtsam kasutada inglise üldolevikku, kuid kõnekeeles täheldatava ajavormide esinemissageduse seisukohalt tuleks sel puhul siiski eelistada inglise kestvate olevikku.

10. *M i n e v i k u* ajasuhte väljendamisel võib täheldada ühtimist eesti *l i h t m i n e v i k u* ja inglise üldmineviku vahel ühelt poolt ning eesti *t ä i s m i n e v i k u* ja inglise täismineviku vahel teiselt poolt selles, et lihtminevik, resp. üldminevik konstateerib lõpetatud tegevust, mis ei ole seoses olevikuga; täisminevik aga väljendab lõpetatud tegevust, mis oma tulemuse kaudu on seoses olevikuga. Erinevus paistab aga silma selles, et eesti lihtmineviku punkt 3. all toodud näidetes eesti keel ei rõhuta tulemust ega seost olevikuga, kuna inglise keel aga rõhutab seda.

Erinevus eesti ja inglise täismineviku ajasuhte vahel seisneb veel selles, et eesti täisminevik on semantiliselt üldisem ja laiahaardelisem kui inglise täisminevik. Inglise keel eristab täisminevikus lõpetatud tegevust, mis tulemuse kaudu on seotud olevikuga, ja kestvas täisminevikus alanud tegevust, mis ulatub olevikku, kuid on lõpetamata. Eesti keel väljendab mõlemat laadi tegevust ühe ja sama ajavormiga, kasutades leksikaalseid väljendusvahendeid (määrsõna *juba* jt.) tegevuse kestuse tähistamiseks.

11. Eesti ja inglise keele vahel võib täheldada teatud paralleelsust selles, et eesti keel eristab oleviku, tuleviku ja mineviku ajasuhte väljendamisel lõpetatavat resp. lõpetatud tegevust lõpetamata tegevusest, inglise keel seevastu eristab üldist, faktina esitatavat tegevust kestvast, protsessina kulgevast tegevusest; kestev ehk protsessina kulgev tegevus on aga ühtlasi lõpetamata tegevus. Eesti ja

inglise keel aga kasutavad mainitud tegevuste väljendamiseks erinevaid keelelisi vahendeid.

12. Tegevuse semantiliste funktsioonide keeleliste väljendusvahendite osas võib täheldada teatud ühtivust kui ka erinevust. Nii eesti kui ka inglise keel kasutavad tegevuse erinevate semantiliste funktsioonide väljendamiseks morfoloogilisi, süntaktilisi ja leksikaalseid vahendeid, kuid teatava spetsiifikaga. Inglise keeles täheldame suurt morfoloogiliste väljendusvahendite rikkust ja mitmekesisust (tervelt 16 erinevat ajavormi), eesti keeles seevastu täheldame morfoloogiliste vahendite piiratust (ainult 4 ajavormi). Vastavalt sellele kasutab inglise keel tegevuse erinevate semantiliste funktsioonide väljendamiseks esijoones morfoloogilisi, seejärel leksikaalseid ja süntaktilisi vahendeid (s. t. verbi pöördelisi vorme öeldise funktsioonis). Eesti keel kasutab tegevuse erineva tähenduse ja tähendusvarjundite väljendamiseks piiratud morfoloogilisi vahendeid, asetades rõhu leksikaalsetele ja süntaktilistele vahenditele. Leksikaalseid vahendeid (eri sõnu tähenduse või tähendusvarjundi täpsustamiseks) kasutab eesti keel suuremas ulatuses kui inglise keel (mõnigi kord jääb eesti mäarsõna *praegu, parajasti, juba* inglise keelde tõlkimata, kuna piisab juba ajavormist). Ka süntaktilisi vahendeid kasutab eesti keel rikkalikumalt kui inglise keel, sest lisaks arvukatele verbi pöördevormidele kasutab eesti keel sihiliste verbide puhul veel eri käändeid nimisõna valdkonnast, nimelt omastavat käännet täis-sihitise funktsioonis lõpetatava resp. lõpetatud tegevuse väljendamiseks ja osastavat käännet osasihitise funktsioonis lõpetamata tegevuse tähistamiseks.

Metoodilisi märkusi.

Ülaltoodud faktilist materjali ei tule inglise keele õpetajail pakkuda süstemaatilise kursusena terves selle ulatuses.

8. ja 9. klassis näiteks saab kasutada vaid seda materjali osa, mis puudutab antud klassis läbivõetavaid ajavorme (näit. eesti olevik — inglise üld- ja kestev olevik, eesti lihtminevik — inglise üld- ja kestev minevik jne.).

Perfekti aegade juurde jõudes tuleks eristada inglise täisminevikku inglise üldminevikust ja viidata eesti liht-

mineviku ning täismineviku erinevusele; seejuures tuleb aga juhtida tähelepanu asjaolule, et inglise keel vaatleb lõpetatud tegevust sageli kui olevikuga seoses olevat, samal ajal kui eesti keel vaatleb seda kui olevikuga mitte seoses olevat (s. t. kasutab täismineviku asemel lihtminevikku).

TÖLKEHARJUTUSI EESTI VERBI AJAVORMIDE VASTETELE INGLISE KEELES

I. Üldolevik (eesti olevik I a-e).*

1. See kirjanik kirjutab romaane ja draamasid. 2. Too üliõpilane tunneb inglise, saksa ja prantsuse keelt. 3. Harry mängib (= oskab mängida) jalgpalli, Selma mängib tennisist. 4. Eelistan teatrit kinole. 5. Ta loeb palju raamatuid. 6. Kuld on raskem kui hõbe. 7. Päike paistab päeva ajal (in the daytime, by day), kuu öösel (at night). 8. Hobune on koduloom. 9. Teod räägivad enam kui sõnad. 10. Ta jalutab harilikult üksinda. 11. Siin sajab sageli vihma. 12. Ella sõidab tavaliselt trammiga kooli. 13. Ta istub sageli aias või jalutab pargis. 14. Loen iga päev ajalehti. 15. Ta töötab igal õhtul raamatute kallal kolm kuni neli tundi.

II. Üldolevik verbide puhul, millel pole kestvaid ajavorme (olevik I f).

1. Kas te kuulete mingit imelikku häält? 2. Kas te näete, mida nad teevad? 3. Kuulete te kedagi kõrvaltoas kõndivat? 4. Kas te tunnete gaasi lõhna (to smell gas)? 5. Ta armastab oma klassikaaslasi (class-mates). 6. Mulle meeldib teie uus kleit. 7. Need lilled lõhnavad suurepäraselt. 8. Tean seda täiesti kindlasti. 9. Ma ei mõista teid.

III. Üldolevik ajamääruslauseis (pealauseis üldtulevik, vt. olevik I i).

1. Tule meid vaatama, enne kui sa maale sõidad (to leave for). 2. Kirjutan teile niipea, kui kõik on korras. 3. Kui saan telegrammi, lähen neile jaama vastu (to meet somebody at the station). 4. Ärge tulge rongilt maha (to get off), enne kui rong peatub. 5. Öelge Kaljule, et ta mind ootaks, kuni ma tagasi tulen. 6. Kui ilm on ilus, lähen ma rattaga sõitma (to go cycling). 7. Mida me peame tegema juhul, kui (in case) homme sajab?

* Viited osutavad eelmise artikli üksikutele punktidele.

IV. Kestev olevik (käesoleval hetkel või perioodil toimuv tegevus, vt. olevik 2)

1. A. Mida ema teeb köögis? — B. Ta keedab lõunasööki.
2. On talvine õhtu. Väljas puhub vinge (penetrating) tuul; sajab lund. 3. Istun sohval ja loen. 4. A. Mida te siin teete? — B. Ootan kedagi. 5. "Millest te kõnelete?" küsis Hans. 6. Mrs. Smithil on raamat käes, kuid ta ei loe; ta vaatab lapsi, kes mängivad liival. 7. Kirjanik peab teadma, mis toimub (to go on) tema ümber. 8. Kas te ootate (to expect) temalt kirja? 9. Kuibõševis elab praegu 800.000 inimest. 10. Ida-Euroopa maad ehitavad edukalt sotsialismi. 11. Tootmine neis maades kasvab iga päevaga (daily). 12. Nõukogude inimesed võitlevad rahu eest. 13. Pikkamööda, kuid kindlalt liiguvad töötajate kolonnid (columns) Russalka poole. 14. Koolide arv meie vabariigis kasvab pidevalt. 15. Praegu (at present) otsib neli kuni viis miljonit meest ja naist USA-s tööd.

V. Segaharjutus (üldolevik ja kestav olevik kõrvutavalt)

1. Rein kannab alati tumedat kuube. Täna kannab ta tumepruuni kuube. 2. Vanaisa istub toas tugitoolis. Ta istub selles toolis harilikult õhtuti. 3. Taevas on sinine ja päike paistab. Päike paistab suvel kogu päeva. 4. Me einetame tavaliselt kella 8 ajal, kuid täna me einetame erakordselt (exceptionally) kell pool kaheksa. 5. Harry mängib jalgpalli hästi. Sel hooajal (season) mängib ta kooli jalgpallimeeskonnas (football-team). 6. Ma elan Tallinnas, kuid praegu elan ma Berliinis saksa keele praktika pärast. 7. Ta loeb palju raamatuid. Tal on raamat käes ja loeb seda. 8. Evi sõidab jalgrattaga (to ride a bicycle) mööda teed. Ta sõidab (üldiselt) väga hästi. Ka ta vend on hea jalgrattur (cyclist). 9. Kell on üksteist, kuid Andres ikka veel töötab. Ta töötab tavaliselt väga hilise ajani (to work late). 10. Kogu päev põleb kaminas külmade ilmadega (in cold weather) ere tuli. 11. London asetseb (to lie) Thamesi jõe ääres (on). Ma laman sohval ja loen ajalehte.

VI. Üldtulevik (vt. olevik 3)

1. Kirjutan kirja valmis ja panen ta posti. 2. Kolhoos ostab endale uue diiseltraktori. 3. Lõpetan selle töö enne õhtut. 4. Kus me kohtume? 5. Konverents kestab kolm päeva. 6. Homme on pühapäev. 7. Temast saab hea arst. 8. Me hakkame sööma niipea, kui lõuna on valmis. 9. Millal saan ma teilt oma raamatu tagasi? 10. Olen terve järg-

mine nädal väga hõivatud (busy). 11. Too riigimees külastab mõne aja pärast Etioopiat (Ethiopia). 12. Kõik noored on täna õhtul koosviibimisel (at the party). 13. Neljapäeval, 6. veebruaril kell 19 korraldab raamatukogu lugejate õhtu. 14. Selle elektrijõujaama (electric power-station) ehitamine viiakse lõpule (to complete) 1960. aastal. 15. Ringide esindajad (representative) kohtuvad edaspidi (in future) kord kuus. 16. Ärge muretsege (to worry); ta tuleb pea.

VII. Kestev tulevik (teatud hetkel või perioodil tulevikus kulgev tegevus, vt. olevik 4a—b).

1. Tule niipea kui sa saad; me istume aias ja ootame sind kuni neljani. 2. Homme sel ajal istun ma rongis ja reisin Leningradi poole. 3. Ootan teid kella viie ajal. 4. Loodame, et siis ei saja enam, kui meie kontserdile läheme. 5. Lapsed mängivad pargis kella kahest kella neljani. 6. Me mängime kogu õhtupooliku tennist. 7. Meil on kella 1 ajal inglise keele tund.

VIII. Tulevikus kavatsetav tegevus (kestev olevik, kestev tulevik või konstruktsioon to be going + infinitiiv, vt. olevik 2, 4c või 3a).

Märkus: Konstruktsiooni *to be going* + inf. välditakse pöördelise verbi *go* ees.

1. Mida te teete homme? 2. Kus te veedate oma suvepuhkuse (summer holidays)? 3. Kas te lähete Jaltasse või Pärnusse? Millal te sõidate Moskvasse? 5. Kas te jääte sinna kauaks? 6. Tulen teid millalgi vaatama. 7. Millal te tulete tagasi? 7. Sõidan Tartust välja (to leave Tartu) järgmisel nädalal. 8. Näen (= külastan) teda täna õhtul koosolekul. 9. Kas te lähete kontserdile või peole (ball)? — Ei, ma sõidan maale. 10. Pyle tuleb täna õhtul meile õhtusöögile. 11. Kas te lähete homme õhtul Brownide poole? 12. Hugo ja Edna abielluvad (to get married) järgmisel esmaspäeval.

IX. Ennetulevik (minevikus alanud tegevus, mis lõpetatakse teatud hetkeks või tähtajaks tulevikus, vt. olevik 5).

1. Lõpetan oma kirja selleks ajaks, kui sa tagasi jõuad. 2. Viin oma töö õhtuks lõpule (to complete). 3. Ta lõpetab ülikooli (to graduate from the university) enne järgmist sügist. 4. Oppeaasta alguseks immatrikuleeritakse (to enrol) palju üliõpilasi. 5. Ma sooritan (to pass) kõik eksamid järgmiseks aastaks. 6. Meie linna töölised täidavad aastaplaani 21. detsembriks. 7. Mida te teete kella 8 ajal? — Töötan oma ettekande (report) kallal.

X. Kestev täisminevik (minevikus alanud tegevus, mis veel kõnemoendil olevikus edasi kestab; vt. olevik 7 ja 6).

1. Kui kaua te juba õpite vene keelt? — Õpin vene keelt juba kümnendat aastat. 2. Töötan selles vabrikus juba kümme aastat. 3. Juba kolmandat aastat töötab Rakveres kool-internaat (boarding-school). 4. Esimesest kursusest alates laulab Maret naiskooris (female choir). 5. Juba kaks päeva sajab vihma. 6. Professor uurib seda probleemi juba pikemat aega. 7. Mis ajast kannate te prille (spectacles)? 8. Nõukogude Liidus töötab 1954. aastast saadik maailma esimene aatomielektrijõujaam (atomic power-station). 9. Juba üle 40 aasta ehitab nõukogude rahvas sotsialistlikku ühiskonda (socialist society). 10. Elan Tartus 1950. aastast saadik.

XI. Üldminevik sihitislauses (vt. olevik 8).

1. Ma mõtlesin, et ta on teie lähim (intimate)* sõber. 2. Keskajal (in the Middle Ages) arvasid inimesed, et maa on lame (flat). 3. Te ei tervitanud mind. Ma mõtlesin, et te olete minu peale pahane. 4. Zoja Kosmodemjanskaja näitas, et ta armastab oma kodumaad ja vihkab selle vaenlasi. 5. Nõukogude välisminister ütles, et kokkulepe (agreement) näib olevat võimalik paljudes punktides. 6. Niina ütles, et ta eelistab (to prefer) džässi (jazz) klassikalisele muusikale. 7. Teadsin, et tal ei ole õigus. 8. Välismaalased (foreigners) võisid Nõukogude Liidus viibimise jooksul ise tähele panna (to observe), et nõukogude rahvas ei taha sõda.

XII. Kestev minevik sihitislauses (vt. olevik 9).

1. Ma mõtlesin, et olukord paraneb (to get better, to improve). 2. Kaints ütles, et ta on muutumas närviliseks. 3. Savina teadis, et Erik ei naljatanud (to joke), vaatamata (despite) ta sõbralikule toonile. 4. Enn ütles, et ta loodab meid peatselt näha. 5. Õpilastelt küsiti, kuidas nad oma töös edasi jõuavad (to get on). 6. Kõneleja osutas sellele (pointed to the fact), et Nõukogude Liidu kõrgemates koolides õpib suur hulk välismaa üliõpilasi ja aspirante (postgraduate). (Allpool väljendab kõrvallause pöördeline verb kavatsetavat tegevust: —) 7. Ta ei teadnud, et te juba täna ära sõidate (s. t. ära sõita kavatsete). 8. Ütlesin, et te mõne aja pärast tagasi tulete. 9. Tammist teatas oma abikaasale, et neile tuleb sel õhtul neli inimest õhtusöögile. 10. Mehed ütlesid, et nad lähevad jalgsi Pearsaarde.

XIII. Kaudne tulevik sihitislauses (vt. olevik 10).

1. Me mõtlesime, et ta tuleb järgmisel päeval linna.
2. Õpetaja teatas, et ta annab järgmise tunni esmaspäeval.
3. Seletasin külalistele, et tulen pea tagasi.
4. Nad panid ette (to propose), et nad maksavad lõunasöögi eest ja et meie maksame teatripiletite (theatre tickets) eest.
5. Sm. Hruštšov ütles hiljuti, et ta on valmis (to be willing) Ühendriikidesse sõitma.
6. Gromõko ütles, et ta loodab (üldminevik), et konverents viib konkreetsete tulemusteni.
7. Ta lootis, et täna leiab aset uus välisministrite (foreign ministers) kohtumine.
8. Otsustati, et kohtumine toimub endises (former) paigas.
9. Nõukogude valitsus teatas, et selles ei ole kahtlust, et seitseaastak (the Seven-Year Plan) täidetakse ennetähtaegselt (ahead of time).
10. Ta ütles, et talle antakse luba kolme päeva pärast (in) puhkusele minna (to go on vacation, on leave).

XIV. Kestev kaudne tulevik sihitislauses (vt. olevik 11).

1. Tä ütles, et ta töötab kogu päeva oma toas.
2. Ma istutasin need lilled lootuses, et mõned neist õitsevad kogu suve.
3. Ema ütles, et nad istuvad aias paar tundi.
4. Ta teatas oma sõbrale, et ta pöördub (s. t. kavatseb pöörduda) peatselt Leningradi tagasi.
5. Ella ütles, et ta ootab teid kella 8 ajal õhtul kodus.
6. Õpetaja ütles, et ta annab kella kümnest üheteistkümnene inglise keele tundi.

XV. Enneminevik ja kestev enneminevik sihitislauses (vt. olevik 14 ja 15).

1. Selma ütles, et ta tunneb Vilmata juba kaua aega.
2. Robert ütles, et juba teist aastat on nende kool tublimaks Tartu koolidest.
3. Ta küsis minult, kui kaua ma juba töötan.
4. Ütlesin, et töötan juba kaks tundi.
5. Teatasime direktorile, et suur masin seisab (to lie idle, not to work) juba terve kuu.
6. Minult küsiti, kui kaua ma juba õpin inglise keelt. Vastasin, et õpin inglise keelt juba viiendat aastat.
7. Koorijuht (the conductor) teatas publikule, et sm. Leius laulab juba üle 30 aasta Tartu üliõpilasmeeskooris (the student male choir of Tartu).
8. Ajaleht "Moscow News" teatas, et Evdokia Antipina teenib juba 20 aastat brigadirina (team-leader) kolhoosis.

XVI. Üldminevik (vt. eesti lihtminevik 1).

1. Me kohtusime tänaval. Me ei rääkinud palju ja lahkusime (to part) varsti.
2. Kas te kuulsite imelikku häält?
3. Sputnikus olevad instrumendid töötasid normaalselt.
4. Ärkasin umbes kell seitse.
5. Millal õnnetus juhtus?

6. Fr. R. Kreutzwald töötas arstina Võrus. 7. Kas te nägite eile Harryt? 8. Meile õpetati keskkoolis inglise ja saksa keelt. 9. Lugesin sama teksti mitu korda läbi. 10. Pärast lõunasööki Heino tavaliselt puhkas, seejärel valmistas ta õppetunde. 11. Me pühitsesime (to celebrate) paari aasta eest Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 40. aastapäeva (anniversary). 12. Kaks prantsuse teadlast külastas hiljuti Tartu Riiklikku Ülikooli. 13. Me elasime Viljandis kolm aastat. 14. Ta silmitses maale (pictures, paintings) hulk aega. 15. Võtsin paberi ja pliiatsi ning hakkasin üles tähendama (to put down, to jot down), mida lektor (lecturer) rääkis. 16. Koputasin uksele, astusin kabinetti (study), tervitasin ja võtsin istet.

XVII. Kestev minevik (vt. lihtm. 2).

1. Ta istus kamina (fireplace) ääres, juues kohvi. 2. Lugesin täna õhtul uuesti (to read over) teie kirju. 3. Elasin tol ajal Käreveres. 4. Ootasime iga hetk tormi. 5. Villem seisis maja ees, oodates autot (to wait for a car). 6. Maret sammus pikkamööda piki koridori. 7. Lea kannatas momendil ägeda peavalu all (to suffer from a severe headache). 8. Nad sammusid käsikäes mööda kaldaäärt (the bank) ujula (bathing establishment, swimming-pool) poole. 9. Õpilased kirjutasid kirjandit. 10. Ta jalutas pargis pool tundi (vrd. lihtm. 1f, kus kestust väljendatakse faktina). 11. Lugesin raamatut kella seitsmest kella kümneni. 12. 1906. aastast peale kuni 1950. aastani töötas Ernst Säreava Tallinnas eesti keele õpetajana. 13. Kiviloo õpetas kella üheksast kella üheteistkümneni inglise keelt ja kella üheteistkümnest kella üheni saksa keelt. 14. Terve õhtu sadas kõvasti vihma. 15. Ta kuulas kogu õhtu raadiot. 16. Galileo teostas alati katseid (to experiment). 17. Istusin köögilaua ääres ja sõin. 18. Ta kaebas (to complain) alati millegi üle. 19. Marta puhastas (to clean) aknaid, Heleene puhastas (to polish) nuge ja kahvleid. 20. Tädi ostis ühtsoodu lastele midagi, eriti jäätist ja jookke (drinks) tänavakioskitest.

XVIII. Lõpetatud ja lõpetamata möödunud tegevus (üld- ja kestev olevik) ühes lauses.

1. Ootasin (to expect) oma sõbra kella 10 ajal, kuid ta ei ilmunud (to turn up). 2. Kui ma olin kontorist lahkumas (to leave the office), helises (to ring) telefon. 3. Leidsin sõbra tä toast, kus ta habet ajas. 4. Kui ma üles ärkasin, pakkis Bill oma asju; ta oli ära sõitmas. 5. Kirjutasin

parajasti kirja, kui keegi uksele koputas ja sisenes. 6. Läk-sin hotelli. Leidsin sealt oma sõbrad eest, kes parajasti lõunatasid. 7. Suure Isamaasõja ajal (during the Great Patriotic War) inimesed nälgisid (to starve), kuid jätkasid võitlust. 8. Tuul oli tõusnud ja puhus nüüd üsna tugevasti. 9. Kui Smith jalutas pargis, nägi ta Browni, kes istus pingil ja luges ajalehte. 10. Kohtasin mõningaid vanu sõpru, kui ma Haapsalut külastasin. 11. Oli ilus kevadpäev. Taevas oli sinine, tuul oli soe, linnud laulsid. 12. Riia lahes (the Gulf of Riga) oli seitse Kihnu kalurit hülgeid küttimas (to hunt for seals), kui neid torm tabas.

XIX. Lõpetatud ja lõpetamata möödunud tegevus kõrvutavalt.

1. Kirjutasin eile oma sõbrale. Kui ma kirja kirjutasin, avanès uks ja mu üllatuseks sisenes sõber. 2. Lugesin eile selle raamatu läbi. Lugesin raamatut kella seitsmest kella kaheteistkümmeni. 3. Mida te eile tegite? Mida te eile tegite, kui ma koju tulin? 4. Mida te tegite täna hommikul? Mida te tegite kogu hommiku? 5. Ta kuulas eile õhtul raadiot. Ta kuulas kogu õhtu raadiot. 6. Kirjutasin eile kirja (omastav). Kirjutasin eile kirja (osastav) kella kuuest kella seitsmeni. 7. Töötasin möödunud nädalal oma ettekande (report) kallal. Kui ma oma ettekande kallal töötasin, katkestas (to interrupt) mind mitu korda telefon. 8. Istusin vastu puutüve (trunk) ja lugesin (nimetatud tegevusi võib käsitada kui fakti konstateeringut üldminevikus või kui kulgevat protsessi kestvas minevikus). Lugesin imekaunist juttu, kui Bill mulle lähenes ja mind kõnetas (to address). 9. Ta kirjutas mõned kirjad (nimetav). Ta kirjutas kogu õhtupooliku kirju (osastav). 10. Ta jalutas eile õhtul hilja koju (fakti konstateerimine). Kui ta jalutas (kulgev protsess), nägi ta meteoriitide sadu (a shower of meteorites).

XX. Täisminevik (lõpetatud tegevus, mis on seotud olevikuga; vt. lihtm. 3).

1. Kallis seltsimees! Me tulime siia, et teid aidata. 2. Kirjutasin ühele oma sõbrale ja andsin talle sinu aadressi. Ta võib varsti sulle kirjutada. 3. Tõin teile tagasi raamatu, mille te mulle mõni aeg tagasi laenasite (to lend). 4. Te rikkusite (to spoil) kogu asja. 5. Konverents (mis kas seisab ees või on käimas) kutsuti kokku partei rajoonikomitee poolt. 6. Ta tuli otse Moskvast. 7. Kus te olite? — Käisime (to have been to) kinos. 8. Sõbrad küsivad minult reisilt tagasipöördumisel (on return): Kus olite? Kuidas

elasite (to fare)? 9. Me lõpetasime äsja hommikueine. 10. Vellavere puhkelaager (holiday camp) avas äsja oma ukсед (to open, v. i.). 11. Kas ta tuli juba? 12. Kell lõi äsja kaksteist. 13. Kas te nägite teda juba?

XXI. Enneminevik (tegevus, mis kahest lõpetatud tegevusest toimus varem, vt. lihtmin. 5).

1. Muuseumi külastajad läbisid tube, kus Lenin töötas ja puhkas. 2. Olin tund aega jaamas, enne kui rong saabus. 3. Insener (engineer) ütles, et sellest on 36 aastat, kui ta hakkas tööle selles vabrikus (it was 36 years since...). 4. Jenny oli nüüd ilusam kui siis, kui ma teda viimati (last) nägin. 5. Mees ütles, et ta sõi hommikul liiga palju. 6. Direktor ütles, et vabriku ehitamine lõpetati (to complete) kolm kuud tagasi. 7. Ajaloolane (historian) ütles, et Julius Caesar oli antiikmaailma (ancient world) suuremaid mehi. 8. Savina ütles, et tal on kahju, et ta laskis külalisi teda oodata (to keep somebody waiting).

XXII. Kestev enneminevik (tegevus, mis kahest minevikus toimunud tegevusest kestis kõnemomendil edasi, vt. lihtmin. 6).

1. Ootasin tund aega, enne kui rong saabus. 2. Meeste relvad konfiskeeriti (to seize), kui nad parajasti sõid. 3. Pakk (parcel) varastati, kui omanik magas. 4. Ta ütles, et ta mängis kogu õhtu malet.

XXIII. Täisminevik (lõpetatud tegevus, mis on seotud olevikuga, vt. eesti täismin. 1).

1. Tallinnas on ehitatud suur pooljuhtide (semi-conductor) tehas (plant). (Tõlkida: tehas, mis toodab pooljuhte). 2. Meie tööstus on saavutanud (to achieve) suurepäraseid tulemusi. 3. Mu kell on seisma jäänud. 4. Kas te olete ülesandest (problem, assignment) aru saanud? 5. Olete kuulnud sellest plaanist? 6. Ilm on muutunud palju külmemaks. 7. Puškini töid on tõlgitud enam kui 70 keelde. 8. Meie õpilaste ja üliõpilaste arv on kasvanud (to increase). 9. Kas te olete midagi Dickensilt lugenud? 10. Kirjanik ei ole veel oma romaani lõpetanud. 11. Lumi on sulanud (to melt). 12. Ed. Vilde on kirjutanud palju raamatuid. 13. Kas te olete sellele mõelnud? 14. See ülevõte (photo, snapshot) on tehtud tänavu suvel. 15. Oleme sageli arutanud (to discuss) tähtsaid küsimusi. 16. Olen harva näinud paremat tööd. 17. Ta on näinud seda filmi kolm korda. 18. Olen lugenud seda juttu kaks korda. 19. Ma ei ole teid terve aasta jooksul näinud. 20. Olen siin

palju aastaid elanud. 21. Nõukogude Liit on eksisteerinud (to exist) üle 40 aasta.

XXIV. Kestev täisminevik (minevikus alanud tegevus, mis veel kõnemomendil olevikus edasi kestab, vt. täismin. 2).

1. Oleme Sangastes elanud juba kaks nädalat. 2. Kuigi ma olen seda keelt õppinud 6 aastat, ei oska ma selles keeles üle paari lause kirjutada. 3. Olen oodanud seda võimalust (to wait for this opportunity) palju aastaid. 4. Olen juba ammu soovinud teiega rääkida. 5. Kalurineid (fishermaid) on aastaid oodanud oma sõpra Marinot, kellest sõda teda lahutas (to separate). 6. Olen ammu (for a long time) kavatsenud (to intend, to mean) teid külastada. 7. Sa oled kahtlemata (doubtless) palju kuid minult kirja oodanud. 8. Loona algkool on töötanud (to function) juba üle kaheksakümne aasta. 9. Olen korrapäraselt (regularly) lugenud ajalehti. 10. Ervin on lapsest saadik (since childhood) kogunud postmarke (to collect stamps). 11. Ta on iga päev mänginud lauatennist. 12. Hans Karu on töötanud selles tehases üle 28 aasta. 13. Ettevalmistused konverentsiks on kestnud (to go on) juba mõnda aega. 14. Esimesest kursusest alates on Maret aktiivselt osa võtnud keeleringi (language circle) tööst. 15. Meie ring on sügisest alates järjekindlalt koos käinud (to meet). 16. Juba kaua aega on valmistatud juustu. Vanad kreeklased (Greeks) ja roomlased (Romans) tundsid seda vähemalt 500 aastat enne meie ajaarvamist (before our era).

XXV. Enneminevik sihitilauseis (vt. täismin. 5).

1. Ta küsis minult, kus ma olen olnud. Ma ütlesin, et ma olen maal olnud. 2. Kongressi delegaadid (delegates) jutustasid, kuidas möödunud viie aasta jooksul on ehitatud palju uusi maju, klubisid, teatreid ja kinosid. 3. Nõukogude Liit teatas, et ta on lubanud Indiale rahvamajanduse arendamiseks laenu (loan). 4. Mõtlesin, et te olete juba kirjutanud. 5. Ta ütles, et ta ei ole kunagi seda raamatut lugenud. 6. Tervishoiu minister (The Minister of Health) teatas (to announce), et antibiootikute hindu on alandatud (to cut the prices of antibiotics). 7. Ta ütles, et ta on 18 aastat selles majas elanud. 8. Kahtlesin (to doubt) selles, et ta on kunagi poksitšempion (boxing champion) olnud. 9. Aili on sõitnud Krimmi (to leave for the Crimea).

XXVI. Kestev enneminevik (vt. täismin. 6).

1. Ta ütles, et nad on juba neli aastat Otepääl elanud. 2. Elly ütles, et kuigi ta on viis aastat võõrkeelt (foreign language) õppinud, ei oska ta veel seda rääkida ega kirjutada. 3. Kalju ütles, et ta on ammu oodanud võimalust endale jalgratas (bicycle) osta. 4. Poiss kinnitas (to assure), et ta on korrapäraselt ajalehti lugenud. 5. Direktor teatas, et praegune Tartu I Keskkool on ühe või teise nime all üle 150 aasta töötanud. 6. Õpetaja teatas, et inglise keele ring on käinud koos sügisest saadik.

XXVII. Enneminevik liht- ja liitlauseis (vt. eesti ennemin. 1a).

Enneminevik lihtlauseis (vt. eesti ennemin. 1a).

1. Ma ei olnud inglise keelt varem õppinud. 2. Kõik, mis ta teadis, oli ta raamatuist õppinud. 3. Nad olid tahtnud meid aidata, kuid ei olnud saanud seda teha. 4. Arkadi oli veetnud kaks kuud lõunas. 5. Šoti kaevurid (Scotch coalminers) olid 10 nädalat streikinud (to be on strike), kui nad võitsid. 6. Niipea kui õpetaja klassi tuli, nägi ta, et üks õpilastest oli temast visandi (sketch) tahvlile joonistanud. 7. Jaama saabudes leidis ta, et ta sõbrad olid äsja saabunud. 8. 9. detsembril 1957 kella 20-ks oli Maa esimene lunoid (sputnik) teinud 1000 tiiru (revolutions) ümber maakera. 9. Möödunud aasta lõpuks oli raamatukogu lugejate arv tõusnud 1200-le. 10. Kui ta oli õhtust söönud (to have supper), läks ta magama. 11. Midagi ei olnud mu viimasest külaskäigust saadik muutunud. 12. 1958. aastal oli ta 10 aastat abielus olnud.

XXVIII. Enneminevik sihitlauseis (vt. ennemin. 1c).

1. Ma ei leidnud oma sõpra kodus. Ma oletasin (to assume), et ta oli jalutama läinud (to go for a walk). 2. Me kuulsime, et Anne ja Nelly olid suve lõunas veetnud. 3. Nad teatasid mulle, et Georg oli surnud kaks päeva varem (before, previously). 4. Mulle teatati saabumisel, et sõbrad olid mind veidi oodanud ja siis lahkunud. 5. Kuulsin (to learn) teistelt, mis vahepeal oli juhtunud. 6. Mulle teatati, et Kõivud olid mõni kuu varem Pärnust ära sõitnud. 7. Epp ütles, et ta oli kaks aastat varem Leningradi külastanud. 8. Tiiu ütles, et ta oli sõbratari järele puudust tundnud (to miss somebody).

XXIX. Kestev enneminevik (vt. ennemin. 2).

1. Ta oli leidnud vastuse, mida ta oli kaua otsinud. 2. Kui vedur andis vilet (to whistle), ärkas mees, kes suure osa teest oli maganud. 3. Erik ja Trasker olid kaks

nädalat oma projekti (design) kallal töötanud. Trasker oli suure huviga jälginud (to follow) oma assistenti tööjuures. 4. Kui rongkäik (demonstration) oli möödunud, läksin ma tuppa. Mul oli külm, kuna ma olin hulk aega kerges riietuses palkonil (balcony) seisnud. 5. Kuigi kirjanik oli mõned head aastad Elvas elanud, oli ta paljudele tundmatu. 6. Noormees ja neiu olid juba kaks tundi vagunis kannatlikult ristsõnamõistatust lahendanud (to solve a crossword puzzle). Teised reisijad (passengers) olid istunud vaikides. 7. Mees oli juba paar tundi sihitult (aimlessly) mööda tänavaid kõndinud. Kogu päeva oli ta tööd otsinud ja nüüd oli ta surmani väsinud (dead-tired). 8. Ta oli kogu aeg mulle silmi vaadanud. 9. Jalgratturid (cyclers) startisid kell 5 hommikul. Kui ma ärkasin, olid nad juba kolm tundi sõitnud (to ride). 10. Olin juba veerand tundi bussijaamas oodanud, kui buss ette sõitis (to drive up). 11. Ch. Darwin oli kakskümmend aastat vaikselt töötanud evolutsiooniteooria kallal, kui ta sõandas (to dare) oma tulemusi teatavaks teha. 12. Läbirääkimised (talks) olid kestnud kaheksa tundi, kui tehti vaheaeg (break).

STIILIDEST JA STIILIANALÜÜSIST INGLISE KEELE ÕPETAMISEL

O. MUTT

Nõukogude rahvas arendab üha enam poliitilisi, majanduslikke ning kultuurilisi sidemeid teiste maade ja rahvastega. Ühenduses sellega on võõrkeelte õpetamisega seotud küsimused muutunud NSV Liidus praegu eriti aktuaalseks.

Võõrkeele õpetamise üheks peamiseks praktiliseks eesmärgiks nõukogude koolis on õpetada õpilasi lugema ja mõistma keskmise raskusega adapteerimata võõrkeelset teksti sõnaraamatu abil. Iga keskkoolilõpetaja peaks suutma lugeda, mõista ning tõlkida väljavõtteid populaarteaduslikest, ühiskondlik-poliitilistest ja ilukirjanduslikest tekstidest. Teksti mõistmine saavutatakse peamiselt igakülgse analüüsi ja tõlke kaudu. Leksikaal-grammatilise analüüsi kõrval, mida kasutatakse kõigil astmetel, tuleb vanemal astmel läbi viia ka elementaarne stiilianalüüs.

Üsna sageli võib õpetajatelt kuulda vastuväiteid stilistika lülitamise vastu keskkooli võõrkeele programmi. Öeldakse, et aega jätkub vaevalt isegi hädavajaliku foneetilise, sõnavaralise ja grammatilise materjali läbivõtmiseks ja kinnistamiseks, rääkimata juba teisejärgulise tähtsusega stiiliküsimustest. Pealegi puuduvat sageli võimalus ja polevat erilist mõtet teostada adapteeritud koolitekstide analüüsi stiili seisukohalt.

Näib, et need on ekslikud seisukohad. On mõeldamatu, et mingit algupärast võõrkeelset teksti saaks täielikult mõista ja adekvaatselt tõlkida, ilma et omataks elementaarseid teadmisi vastava keele stilistikast. Ka kõige hoolikamalt valitud või mõnevõrra adapteeritudki tekstides võime ikkagi leida üksikuid stilistilisi raskusi. Täiesti möödapääsematud on need vanematele klassidele määra-

tud originaaltekstides — olgu need proosa või luule vormis.

Võõrkeelse teksti analüütiline lugemine eeldab seega leksikaalse ja grammatilise analüüsi kõrval mõnel määral ka stiilianalüüsi. Kui keskkooli õpilase teadmised võõrkeele stilistikas võivad piirduda kõige hädavajalikumaga, siis on ilmne, et võõrkeeleõpetaja peab ka sel — suhteliselt küll teisejärgulise tähtsusega — alal tungima üksikasjadesse ja pidevalt tõstma oma kvalifikatsiooni.

Käesolevas artiklis käsitletakse üksikuid küsimusi, mis on seotud inglise keele stiilidega ja stiilianalüüsiga selles ulatuses, milles nendega peaks tuttav olema iga inglise keele õpetaja.* Erilist tähelepanu pööratakse vastava materjali rakendatavusele kooli seisukohalt.

*

Stilistika on suhteliselt vähe läbi töötatud keeleteaduse haru. Tänapäevani ei ole üldtunnustatud seisukohta mõiste «stiil» sisu suhtes. Tegelikult tarvitatakse terminit «stiil» väga mitmesuguses tähenduses, rääkides näiteks mingi kirjandusliku voolu (renessansi, klassitsismi, realismi) stiilist, eri autorile omasest (Puškini, Goethe, Dickens) stiilist, kirjanduslikule žanrile iseloomulikust stiilist (komöödia, oodi, novelli stiil), teatud inimtegevusalaga seotud suulisele või kirjalikule suhtlemisele omasest stiilist (teaduslik, ajakirjanduslik, oraatorlik) jt. Nõukogude erialases kirjanduses on viimasel ajal hakatud vahet tegema nn. keelestiilide ja kirjanduslik-kunstiliste stiilide vahel. Kirjanduslik-kunstilisest stiilist kõneldes mõeldakse eeskätt süžeevaliku, kompositsiooni ja keeleliste vahendite valiku süsteemi, mis on iseloomulik mingile kirjandusvoolule või selle üksikule esindajale ta tunnete, arvamuste ja maailmavaatelite seisukohtade väljendamisel.

Kirjanduslik-kunstilise stiili küsimusi on kirjandusteaduses võrdlemisi üksikasjalikult käsitletud. Hoopis vähem selgust on nn. keele- ehk lingvistilise stiili suhtes, mille all mõistetakse harilikult üldrahvaliku keele mitmesuguste leksikaal-fraseoloogiliste, grammatiliste ja foneetiliste ressurs-

---

* Kasutatud allikaid: Н. Н. Амосова, К проблеме языковых стилей в английском языке; «Вестник ЛГУ», 1951, № 5; И. Р. Галлерин, Очерки по стилистике английского языка, Москва, 1958. M. Deutschbein, Neuenglische Stilistik, Leipzig 1932.

side teadliku ja sihikindla kasutamise süsteemi mingis kirjaliku või suulise suhtlemise valdkonnas.

Igal keelel kujunevad ta ajaloolise arenemise käigus välja teatud stiilid (nagu teadusliku kirjanduse, tarbekirjade, kõnekeele stiil jt.), millel on oma iseärasused sõnavara, tarvitataivate süntaktiliste konstruktsioonide ja teiste keeleliste väljendusvahendite valiku alal. Nagu allpool näeme, ei ole veel suudetud lõplikult lahendada keelestiilide liigituse küsimusi.

Keskkooli võõrkeele programmis mõeldakse stiilianalüüsi puhul eeskätt keele stiilianalüüsi, kusjuures mõnevõrra haaratakse ka kirjanduslikke stiiliküsimusi, kuivõrd need on tuttavad emakeele tundidest. Peaks olema selge, et kirjandusliku ja keelestiili mõisted kattuvad oma vastastikuse läbipõimituse tõttu mõnes lõigus, ja et kui me kõneleme mingi autori stiilist, me mõtleme tingimata ka tema iseärasustele keeleliste väljendusvahendite valikul.

Enne ülevaate andmist tänapäeva inglise keele tähtsamatest stiilidest, käsitleme üksikuid keelelisi väljendusvahendeid, stilistilisi võtteid, mida tuleb stiilianalüüsi teostamisel uurida. Nende vahendite suhtelise esinemisageduse ja eriti nende kombineeritud rakendamise põhjal on võimalik määratleda vastava teksti stilistilist kuuluvust.

Stilistilisi vahendeid ehk võtteid inglise keeles (kui ka teistes keeltes) liigitatakse tavaliselt: 1) grammatilisteks ja 2) leksikaal-fraseoloogilisteks.* Õppeprogrammi kohaselt peavad vanemate klasside õpilased tundma tähtsamaid nendest.

Grammatilised stilistilised vahendid on inglise keeles põhiliselt süntaktilist laadi. Morfoloogiliste vahendite hulka kuuluvad peamiselt luulekeeles tarvitataavad arhailised või iganenud vormid nagu asesõnad *thou, thee* (you asemel ainsuses), *thine* (vrd. *yours*), *ye* (= you mitmuses); verbi muuted lihtoleviku 2. isiku ains. *art* (= *are*), *hast* (= *have*), *dost* (= *do*), 3. isikus: *hath* (= *has*), *doth* (= *does*); ebakorrapäraste verbide vormid nagu *spake* (*spoke* asemel), *clomb* (= *climbed*) jt. Inglise kõnekee-

---

* Mõnikord eristatakse veel foneetiliste stilistiliste vahendite rühme, millesse kuuluvad intonatsioon, sõna- ning lauserühm, alliteratsioon jm. nähtused.

lele on iseloomulik tarvitada lühendvorme nagu *won't, can't, I'd, I'll, he's, we're* jt. Paljud keskkoolilõpetajad ei näi teadvat, et niisuguste vormide kasutamine on stiililt piiratud kõnekeele suulise või kirjaliku kujuga. Lühendvormide tarvitamine näiteks ametlikus kirjavahetuses või õpilaste mittekõnekeelsetes kirjatöödes on stiiliviga.

Süntaktilised stilistilised vahendid haaravad mitmesuguseid iseärasusi lausestuse ja sõnajärjestuse alal. Siia kuuluvad samuti kirjandusteorias tuttavad lausekujud, mille abil taotletakse väljendusrikkust nii ilukirjanduslikus kui ka publitsistlikus teoses, ettekannetes jm. Inglise keele stilistika seisukohalt on eriline tähtsus inversioonil ja ellipsil.

Inglise keele kindlast sõnajärjestusest teadliku kõrvalekaldumise juhtudel on alati teatud funktsioon. Lauseliige, mis seisab ebatavalises asendis, omandab erilise rõhu ja kogu lause muutub emfaatiliseks. Inversiooni korral on võimalikud mitmesugused emfaatilisuse astmed, olenevalt sellest, missuguseid lauseliikmeid ümber paigutatakse, ja viisist, kuidas seda tehakse. Nii võib rääkida gradatsioonist emfaatilisuse tõusu suunas järgmiste lihtlausetepuhul:

- 1) *The man came in* (tavaline).
- 2) *In came the man* (inversioon väljendab elavust ja hoogu).
- 3) *In the man came* (veelgi elavam ja hoogsam).

Inversiooni abil võib vajaduse korral edasi anda imetlust, vaimustust ja teisi tundeid.

Võrreldagu näiteks lauseid: *The joy of the delegates on seeing V. I. Lenin was great* ja *Great was the joy of the delegates on seeing V. I. Lenin*.

Kõrvalekaldumisega tavalisest sõnajärjestusest on tegemist inglise kõnekeeles levinud küsilause puhul, nagu: *He has been here?* (= *Has he really been here?*), *You have lost the key?* (= *Do you mean to say you have lost the key?*), *I apologize?*² (= *Do you really expect me to apologize?*). Seda tüüpi otsese sõnajärjestusega küsilauseid erinevad vastavatest jutustavatest lausetest selle poolest, et neil on tõusev intonatsioon. Trüki on tegelikult ainukeseks vaheks erinevus kirjavahemärkides, mida tulebki teksti läbitöötamisel hoolega silmas pidada.

Kõige enam rakendatakse inversiooni ilmekuse ja väljendusrikkuse saavutamiseks luulekeeles. Tavaliseks võt-

teks on siin omadussõnalise täiendi kasutamine põhisõna järel: *With fingers weary and worn, / With eyelids heavy and red* (Th. Hood 'The Song of the Shirt'); *Adieu, adieu, my native shore / Fades o'er the waters blue* (G. Byron, 'Childe Harold's Pilgrimage').

Mitme inglise keele stiili süntaktiliseks iseärasuseks on ellipsis, s. o. sõna või sõnade ärajätt lausest või sõnaühendist. Ellipsi peamiseks stilistiliseks funktsiooniks on suurema ilmekuse ja elavuse taotlemine. Ära jääda võivad nii abi- kui ka iseseisva tähendusega sõnad. Elavale kõnekeelele on omane mitme lauseliikme, näiteks aluse ja osaõeldise samaaegne ärajätt: *(I am) glad to see you. (I shall) See you later. Have you spoken to her? (I have) Not yet.*

Ellipsi korral on oluline õige intonatsiooni tarvitamine: *Reading, children?*² (elliptiline küsilause, järelikult intonatsioon on tõusev; vrd. sõnaühendit *reading children*¹, kus partitsiip *reading* on täiendiks sõnale *children*); *Know this place?*² (= *Do you know this place?*); *Cigarette?*² (= *Would you like to have a cigarette?*).

Ellipsisit kasutatakse väga laialdaselt tänapäeva inglise keele ajakirjanduse stiilis, eriti artiklite ja piltide pealkirjades. Põhjuseks on siin püüd ruumi maksimaalselt kokku hoida või ebatavalise sõnastuse kaudu tähelepanu köita. Heites pilgu ükskõik missugusesse briti või ameerika ajalehte, võib leida sõnastusi nagu: *Prime Minister to Visit U. S. S. R.; Boy No Better, Potatoes Dearer; Kills Two; Falls Down Well.* Mõnikord juhtub, et niisugused pealkirjad on kahemõttelised ja selgusele võib jõuda ainult konteksti abil.: *Beef from Cork* (juttu on mitte kunstlikust vaid Cork'i linnast päritolevast veiselihast!); *Policeman Best Shot* (s. t. keegi politseinik on võistlustel osutunud parimaks laskuriks; võib aga mõista ka kui soovi näha politseinikku mahalastuna!).

Võõrkeelsete tekstide läbitöötamisel on otstarbekohane juhtida õpilaste tähelepanu üksikute autorite iseärasustele mitmesuguste kõne- ja lausekujundite tarvitamisel. Autori keelt analüüsidest kinnistatakse emakeele tundides omandatud teadmisi vastavate kujundite olemuse kohta, teiselt poolt tutvutakse võõrkeele kõne- ja kirjakeele stiili mõistetega.

Käsitledes stilistiliste vahendite teist suurt rühma — leksikaal-fraseoloogilisi vahendeid, puutume samuti kokku

kirjanduslikust stilistikast tuntud mõistetega nagu: sünonüüm, antonüüm, arhaism, dialektism, eufemism, epiteet, võrdlus, metafoor, metonüümia jt. Vanemate klasside õpilastele ei tee raskusi kõnekujundite analüüs, nagu: *the hand of a clock; the kettle is boiling; The Bees of England* (P. B. Shelley luuletusest "Song of the Men of England") jt. Sageli eksitakse aga sõnade ja väljendite tarvitamisel, kuna ei tunta võõrkeele sünonüümide stilistilisi varjundeid.

Noorema astme tekstides esinevad sõnad ja väljendid on stiili seisukohalt neutraalsed. Sõnavara põhifondi kuuluvad sõnad, nagu: *table, air, beautiful, sky, cold, ask, answer, see* jt. ning väljendid *to take care of, to pay attention to, to catch cold* jt. ei oma mingisugust stilistilist varjundit ja neid võib tarvitada igasuguses kontekstis. Vanematele klassidele määratud lugemispalades on aga praegu (ja esineb paratamatult ka edaspidi) dialektisme, professionaalse sõnavara ja familiaarse kõnekeele elemente, neologisme, arhaisme jms., mille kasutamissfäär on stiililt piiratud. Keeleõppija võib kergesti eksida, tarvitades niisuguseid sõnu ja väljendeid stiililt mittesobivas seoses.

Nõukogude keeleteaduslikus kirjanduses jagatakse sageli sünonüüme, s. o. tähenduselt lähedasi sõnu, ideograafilisteks ja stilistilisteks sünonüümideks. Ideograafilised sünonüümid on stiililt neutraalsed: *wood — forest; to learn — to study; to observe — to mark*. Stilistiliste sünonüümide kasutamine on aga stiililt piiratud: *to begin* (neutraalne) — *to commence* (kõrge stiil); *valley* (neutraalne) — *dale* (poetiline); *fellow* (neutraalne) — *chap* (kõnekeel) — *guy* (familiaarne kõnekeel inglise keele ameerika variandis) — *bloke* (vulgaarne, briti släng); *to steal* (neutraalne) — *to pinch* (släng) — *to nick* (vulgaarne, inglise varaste argoo). Just stilistiliste sünonüümide õigel kasutamisel eksibki keeleõppija kõige sagedamini.

Stilistiliste varjundite tunnetamine, nn. "stiilitunne", tekib siis, kui keel on põhjalikult omandatud. Ei või nõuda, et keskkooli õpilased oleksid asjatundjad võõrkeele sõnavara stilistilise diferentseerumise küsimustes. Pole vaja dustki koormata võõrkeele õppija mälu vähemoluliste asjadega, kui on palju tähtsamaid seiku, mida on tarvis meeles pidada. Tegelikult ei ole ka väga suur viga, kui mõnda familiaarset sõna või väljendit tarvitatakse muidu

kirjanduslikus kontekstis või überpöördult. Siiski on olemas mõned elementaarsed faktid stilistika alalt, mida on vaja teada juba võõrkeele õppimise algastmel. Nii tuleb hoiduda tarvitamast igapäevases kõnekeeles või tavalises proosas luuletuste kaudu tuttavaks saanud arhaisme, dialektisme või poetilisi sõnu nagu *warrior* (*soldier* asemel), *morn* (= *morning*), *steed* (= *horse*), *oft* (= *often*), *ire* (= *anger*), *bairn* (= *child*), *methinks* (= *it seems to me*), *to hie* (= *to hurry, hasten*) jt.

Samuti tuleb võõrkeele õppijal vältida liiga familiaarsete või vulgaarsete sõnade ja väljendite kasutamist. Koolitextides niisugused elemendid üldreeglina puuduvad, kuid kodulektüüris võivad vanemate klasside õpilased satuda stiililt piiratud kasutamissfääriga sõnadele ja fraseoloogilistele ühenditele, mida nad hakkavad kriitikata tarvitama. Uute sõnade ja väljendite tähendusi sõnaraamatus järele vaadates tuleb vastava märksõna all tingimata otsida ka esineda võivat lühendit, mis viitab sõna päritolule või kasutamise stiilile (J. Silveti "Inglise-eesti sõnaraamatus" kasutatakse näiteks lühendeid dial., sl., lastek., poet. jt.). Kui neid lühendeid ei arvestata, võib uute sõnade ja väljendite tarvitamisel esineda koomilisust või halvematki.* Sealjuures peab silmas pidama, et mitte kõik stilistilist varjundit omavad sõnad ei ole sõnaraamatus varustatud niisuguste lühenditega. Kõigi koolis analüüsitavares tekstides esinevate erilise stilistilise varjundiga sõnade ja väljendite puhul peab määratlema nende stiilikuuluvust (näit. neutraalsed: *room, drink, to allow, to begin, to put out* ja nende vasted kõrgstiilis: *chamber, beverage, to permit, to commence, to extinguish*). Niisuguse analüüsi tulemusena keeleõppija harjub uut sõnavara stiili seisukohalt hindama ja seega õigesti tarvitama.

Nimetada tuleks stilistilise kriteeriumi tähtsust koolidele määratud miinimum-sõnavara väljatöötamisel. Kehitiv võõrkeelte programm näeb ette, et õpilased peavad

---

* Inglise keeles on olemas fraseoloogiline ühend "to kick the bucket", sõnasõnalt «jalaga ämbrit lööma», mis tähendab «surema», kuid vastab stiililt umbes eesti keele väljendile «vedru välja viskama». On ilmne, et stilistilistel põhjustel pole võimalik tarvitada väljendit kontekstis "Shakespeare kicked the bucket in 1616", nagu seda tuli allakirjutanul kuulda mõne aasta eest noorema kursuse inglise filoloogია üliõpilaselt, kes pidas väljendit eufemismiks, nagu kirjakeele väljendeid *to pass away, to join the (great) majority, to breathe one's last* jt.

keskkoolis hästi omandama umbes 2600 sõna ja väljendit. Selle suhteliselt piiratud hulga materjali valik ja kasutamine uutes õpikutes on keeruline ja vastutusrikas ülesanne. NSV Liidus on viimaste aastate jooksul tehtud palju väärtuslikku tööd selles suunas, kusjuures arvestamist on leidnud ka stiilikriteerium (näit. Z. M. Tsvetkova jt., *Словарь-минимум по английскому языку*, Москва 1955; O. S. Ahmanova 1954. a. ilmunud raamatus *Английский язык* antud nn. esimese kontsentri sõnade ja väljendite loetelu jm.; vt. samuti I. D. Salistra artiklit *Вопросы отбора лексики иностранного языка для средней школы ая-кирjas «Иностранные языки в школе», 1956, № 3).*

Inglise keele tähtsamad keelestiilid ja nende iseärasusi

Keskkooli võõrkeele programm nõuab, et vanemate klasside õpilased oleksid tuttavad kõnekeele ja kirjandusliku stiili tähtsamate iseärasustega. Kõige üldisemaks keelestiilide liigituseks kõigis kultuurkeeltes on liigitus 1) kirjakeele (ehk kirjanduslikuks) ja 2) kõnekeele stiiliks. Neid termineid ei tule mõista nii, et kirjakeele stiili tarvitatakse ainult kirjalikul kujul, kõnekeelset stiili aga ainult suusõnalisel suhtlemisel. Tegelikult võib kirjakeele stiili kohata ka suusõnalisel kujul (näit. loengutes, teaduslikes ettekannetes jm.), kuna kõnekeele stiil võib esineda kirjutatud kujul (mitteametlikus kirjavahetuses, trükitud kujul ilukirjanduslikes teoseis jm.).

Mingi konkreetse üldrahvaliku keele kirja- ja kõnekeele stiili suhe on ajalooliselt muutlik. Nii olid enamuses euroopa keeltes feodaalajal ja varase kapitalismi tingimustes erinevused kahe stiili vahel suured. Rahvamasside haridusliku ja üldkultuurilise taseme tõusuga 19.—20. sajandil (eriti viimasel ajal sotsialistliku ühiskonnakorraga maades) on tunduvalt vähenenud ka kontrast kõne- ja kirjakeele vahel. See vahe ei saa siiski lõplikult kaduda, sest kummagi stiili kasutamine eriotstarbel, ühte eeskätt suusõnalisel, teist kirjalikul suhtlemisel, tingib paratamatult teatud spetsiifika.

Kahe põhilise keelestiili üldisi iseärasusi võib lühidalt iseloomustada järgmiselt:

Kirjakeele stiil. Sõnastus ulatuslikum ja täpsem. Lausestus suhteliselt keerulisem ja viimistletum. Rohkearvulised lausestikud. Sõnavalik rikkalik, mitmekesiste

sünonüümidega. Sõnastuse viimistlus kompenseerib mitmesuguste abivahendite nagu žestide, miimika ja foneetiliste vahendite (rõhu, intonatsiooni) puudumist. Kirjakeele stiili iseloomustab konservatiivsus leksikaalsete ja grammatiliste vahendite valiku alal.

Kõnekeele stiilil on rida tunnuseid, mis järelduvad ka kasutamisest eeskätt vahetus elavas suhtlemises. Otsene kontakt ja sellega kaasnev mitmete foneetiliste ja teiste abivahendite (intonatsioon, žestid jm.) kasutamine võimaldab vähemat viimistlust sõnastuses. Sõnavara on enam piiratud, sünonüümidevaesem. Sealjuures tarvatakse palju kõnekeelele spetsiifilisi sõnu ja väljendeid ning üksikuid grammatilisi vorme ja konstruktsioone. Lausetus on üldiselt lihtsam (vähem perioode!), esineb rohkem kordusi (puudub võimalus teistkordselt lugeda ebaselguse korral!), iseloomulik on elliptiliste lausete kasutamine (kiirem tempo!).

Kumbki keele põhistiil jaguneb alaliikideks ehk -stiilideks, mis erinevad omavahel selle poolest, missuguseid üldrahvaliku keele leksikaal-fraseoloogilisi ja grammatilisi vahendeid neis eelistatakse. Keeleteadlaste seas pole senini välja kujunenud ühist seisukohta stiilide liigitamisaluste suhtes ei üldkeeleteaduse teoorias ega eri keelte konkreetse materjali alusel. Siinkohal ei ole võimalust laskuda antud ala keerulise probleemistiku üksikasjadesse. Märkida tuleks vaid seda, et raskused stiilide liigitamisel on tingitud peamiselt sellest, et üksikstiilid on vastastikku tihedalt seotud ja samad tunnused võivad olla ühised mitmele stiilile (näit. ei ole alati võimalik selget piirjoont tõmmata nn. kirjandusliku kõnekeele ja familiaarse kõnekeele stiili vahel; mõnes suhtes märkamatu on üleminek piduliku kirjakeele stiili ja ametliku stiili vahel).

Kuivõrd keeruline on stiile piiritleda, ilmneb kasvõi sellest, kui vaatleme nn. oraatorliku stiili mõistet. Sageli räägitakse erilisest oraatorlikust stiilist kirjakeele stiili alaliigina. Üsna raske on leida ühiseid jooni, mis iseloomustavad samaaegselt kõnet, mida peab ametiühingu organisaator streikivatele Londoni dokitöölistele või briti peaminister alamkojas, Canterbury peapiiskop uue toomkiriku pühitsemisel või Wales'i kaevur lauakõnes uue aasta vastuvõtul koduses ringkonnas.

Stiilide liigitust raskendab veel nende ajalooline muutlikkus. Nii on inglise oraatorlik stiil tunduvalt muutunud

Francis Baconi või Oliver Cromwelli ajast saadik. Veel 19. sajandi lõpul järgisid kõnemehed rangeid traditsioone, tarvitades rohkelt parallelisme, gradatsioonid, retoorilisi küsimusi, sünonüümseid kordusi jm. Tänapäeval on inglise oratorlik stiil tunduvalt lihtsustunud ja lähenenud kõnekeelsele. Juhtub samuti, et üksikud vanemad stiilid hoopis hääbuvad (näit. keskaegsete heeroldite ja ametlike teadete väljakuulutajate stiil), kuna teised on suhteliselt hiljuti tekkinud või alles tekkimas (ajalehe stiil, telegrammi stiil, raadiosaadete stiil).

Kuigi üksikute stiilide arvu ja nimetuste suhtes valitseb suur segadus, eristatakse tänapäeva inglise keeles traditsiooniliselt järgmisi stiile: ametlik, teadusliku proosa, ajalehe, oratorlik, luulekeele ja mitmesugused kõnekeele stiilid. Puudub ühine seisukoht nende stiilide vastastikuste suhete kohta. Oleks mõeldav inglise keele stiile omavahel liigitada ning astendada järgmiselt:

Kirjakeele stiil (*Literary Style*): 1) ametlik, 2) formaalne-kirjanduslik (teaduslik proosa, poeetiline stiil jm.), 3) mitteformaalne-kirjanduslik.

Kõnekeele stiil (*Colloquial and Vulgar Styles*): 1) kirjanduslik, 2) familiaarne, 3) vulgaarne (*Slang*).*

Kirjakeele ametlikku stiili (*Official or Administrative Style*) tarvitatakse traditsioonilist sõnastust nõudvates ametlikes dokumentides, kohtulikus asjaajamises, diplomaatilises kirjavahetuses; selle üksikuid sugemeid on säilinud ka ärilises kirjavahetuses ja nn. kõrgema seltskonna ametlikus kirjavahetuses.

Selle stiili iseärasusteks on: pikad rind- ja põimlauseid, äärmine konservatiivsus sõnavaras ja grammatikas, trafaretsed viisakusvormelid jm., näiteks *I beg to inform you...*; *Be it known by these presents...*; *Mr. John Smith regrets extremely that a previous engagement prevents his accepting Mr. and Mrs. Brown's kind invitation for dinner on monday, the twenty-seventh of August, 1958*; *Your esteemed favour of the 10th instant to hand...* (vrd. saksa keele nn. Amts- und Kanzleistiil; vene keeles kadus analoogiline stiil peaaegu täielikult Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni tulemusena).

---

* Kõik ülalmainitud stiilid, välja arvatud vulgaarne stiil, on üldrahaliku inglise ühiskeele (nn. *Standard* ehk *Received English*) sõnavaraliselt, grammatiliselt ja ka foneetiliselt normeeritud stiilid.

Formaalne-kirjanduslik ehk kõrge kirjanduslik stiil (*Formal Literary Style*) on avarmõiste, mis haarab a) oraatorlikku, b) poetilist, c) teaduslik-professionaalset, d) esse ja e) tõsise sisuga ajaleheartiklite stiili. Loetletud alaliike käsitletakse sageli iseseisvate stiilidena. Vaatamata oma iseärasustele on neil kõigil sarnaseid jooni, mille põhjal neid on võimalik viia ühise nimetaja alla. Niisugusteks tunnusteks on: üksikute arhaismide ja võõrsõnade tarvitamine, mõned iganevad süntaktilised konstruktsioonid (näit. nn. sünteetiline subjunktiiv), emfaatiline inversioon.

Inglise luulekeeke stiili iseärasused (erilised poetilised sõnad, arhailised sõnad, vormid ja konstruktsioonid) on hästi tuntud ja neil ei ole põhjust siinkohal peatuda (hea ülevaate neist küsimustest saab sissejuhatusesest A. Aniksti ja E. Kornilova koostatud antoloogiale "A Selection of English Poems for the 9th and 10th Classes of Secondary School", Moscow 1952, lk. 7—17).

Kuigi keskkoolis ei loeta tavaliselt võõrkeelseid teaduslike tekste, oleks tulevaste spetsialistide parema ettevalmistamise huvides, kui keskkooli lõpetajad tutvuksid tähtsamate teaduslik-professionaalse stiili omapärasustega. Inglise keeles tuleks sellega seoses arvesse lisaks erialasele terminoloogiale mitmed sõnad ja nende ühendid nagu: *application, sequence, feasible, equivalent, in terms of* jt., üksikud lühendid, erilised fraasid, teatud side- ja määrsõnad, komplitseeritud lausestus (*etc., i. e., viz., e. g.; due to, by means of, according to*; eessõnadega homonüümsed sidesõnad *as, since, hence, thence, whence, therefore* jt.).

Mitteformaalne-kirjanduslik stiil (*Informal Literary Style*) on tüüpiline eeskätt mitmesugustele kirjutistele, alates populaarteadusliku sisuga artiklistest ja lõpetades kergesisulise ajalehereportaaziga, mille sõnastus meenutab familiaarset kõnekeelt. Ajalehtede pealkirjade iseärasuseks (lisaks eespoolnimetatud väljajäetlisele sõnastusele) on see, et neis eelistatakse lühemaid sünonüüme pikematele: *quit* (= *leave*), *bid* (= *attempt*), *probe* (= *examine*), *blast* (= *explosion*), *spud* (= *potato*) jt. Enamik niisuguseid lühemaid sõnu on amerikanismid, mida Inglismaal ei tarvitata üldiselt selles tähenduses mujal kui ainult ajalehtedes.

Välismaalased peavad olema eriti ettevaatlikud inglise

ametliku ja formaalse kirjandusliku stiili tarvitamisel. Sobimatu on kasutada neile stiilidele omaseid (eeskätt ladina- ja kreekakeelsete tüvedega) haruldasemaid sõnu argipäevases suulises suhtlemises, kus nad tunduvad paindumatult suuresõnalistena ja naeruväärsetena (klassikaliseks näiteks selle kohta on Mr. Micawberi raskepärane keel Ch. Dickensi romaanis "David Copperfield"). Üldiselt ebasobivaks peetakse kõrgstiililiste, nn. raamatuliste sõnade (learned words "ink-horn terms") liialdatud tarvitamist tavalises proosas. Tulemuseks võib olla inglise keelt emakeelena kõnelejale asjatult raskesõnalisena tunduv väljendusviis, mida nimetatakse inglise 18. saj. kirjaniku ning leksikograafi dr. S. Johnsoni järgi nimetusega "*Johnsonese*" või veelgi halvustavamalt terminiga "*journalese*" (kuna niisugune paljusõnalisus ning keerulisus on iseloomustav paljudele ajalehereporteritele-ridadetegijatele, näit.: *He died poor* asemel kirjutatakse *He departed this life in indigent circumstances; the fire spread* asemel *the conflagration extended its devastating career; they sent for the doctor* asemel *they called into requisition the services of the family physician* jms).

Inglise filoloogias laialdaselt tarvitatav termin "*Colloquial English*" haarab tegelikult nii kirjanduslik-kõnekeelset kui ka familiaarset kõnekeele stiili. Sealjuures mõiste "*Colloquial English*" on kitsam kõnekeele mõistest, sest viimase alla mahuvad veel vulgaarse kõnekeele mitmesugused vormid.

Kirjanduslik-kõnekeelne stiil (*Literary* ehk *Formal Colloquial Style*) on formaalsele-kirjanduslikule lähedalseisev, sõnavaraliselt lihvitud ning grammatiliselt rangelt normeeritud stiil, mis on iseloomulik haritud inglaste kõnekeelele mitteametlikul viisakal suhtlemisel võõraste seltskonnas ja äri alal. Selles stiilis ei tarvita dialektisme ega slängi, sõnavara on sealjuures rikas, sisaldades lisaks kõigile stiililt neutraalseile sõnadele arvukalt kirjanduslikke elemente, võõrsõnu, rohkesti fraseoloogiat ja sünonüümikat. Erinevalt muudest kõnekeele alaliikidest assimileerib kirjanduslik-kõnekeelne stiil neologisme aeglaselt. Stiil on grammatiliselt üldiselt reeglipärane; tüüpiline on lühendvormide (*I'll, you're, we've* jt.) tarvitamine. Näitena vaadeldava stiili kohta võib mainida Soames Forsyte'i ja tema eakaaslaste kõnekeelt J. Galsworthy vastavates teostes.

Familiiaarse kõnekeele ehk igapäevase kõnekeele stiili (*Informal Colloquial Style*) tarvitavad igapäevases vestluses oma perekonnaliikmete või heade tuttavatega need, kes tunnevad hästi eelmist stiili. Familiarne kõnekeel pole nii rangelt normeeritud ega konservatiivne. Üldmulje vaadeldavast stiilist on, et see on katkendlik, lühisõnaline ja elav. Morfoloogias esinevad kõikumised asesõnade tarvitamisel, mõeldavad on vormid nagu *It's me. Who did you see?* Stiili süntaktiliseks iseärasuseks on elliptilised laused ("*A trip to the seaside would be nice. Ever been?*" — "*No.*" — "*Like to go?*" — "*Oh, yes.*" Stiili kiire hääldamise tempo antakse edasi kirjalikult eriti rohkete lühendvormide tarvitamisega. Iseloomulik on äärmiselt mitmekesine fraseoloogia, milles on sageli huumorit (*This is a pretty kettle of fish; to know the ropes; to go to the dogs; to lead by the nose; to be in a fix* jt.). See stiil on väga vastuvõtlik neologismide suhtes ja sel tasemel on väga produktiivsed niisugused sõnamoodustamise võimalused nagu kärpimine ja nn. konversioon (*doc, exam, flu, sec, bike, to recap, to demob; to be in the know, to have a say in a matter* jt.).

Keskkooli tekstides esineb palju näiteid familiiaarse kõnekeele stiili kohta, eriti palades, mille autoriteks on O. Henry, Jack London ja J. Galsworthy. Selle materjali läbitöötamisel tuleb meeles pidada, et ei ole sobiv tarvitada liiga familiiarset kõnekeelt ametlikul läbikäimisel, eriti võõrastega. Inglise keelt mitte hästi tundjal on oht, et ta ei oska alati vahet teha selle stiili ja eelmiste stiilide vahel. Sellepärast tuleb algajale õppijale (mõeldud on ka keskkooli õpilasi) soovitada olla konservatiivne ja tagasihoidlik familiiarsete sõnade ning väljendite tarvitamisel. Inglise keele õpetamisel keskkoolis tuleks üldiselt orienteeruda eelmisele, s. o. kirjanduslikule kõnekeele stiilile kui kõige suurema praktilise väärtusega stiilile, mille hea tundmine võimaldab lugeda ilukirjandust, mõista ingliskeelset kõnet ja ise rääkida kõigile arusaadavalt. Kirjandusliku kõnekeele tundmisel on veel see eelis, et selle sõnavara on suhteliselt stabiilne, kuna familiiaarse kõnekeele ja eriti slängi sõnavara on muutlik. Nii on näiteks Fleur ja Michael Mont'i ning teiste noorema generatsiooni esindajate kõnekeel Galsworthy romaanides tüüpiliselt 20. saj. esimese veerandi Briti familiarne kõnekeel, mis on mitmeti erinev samast stiilist tänapäeval (vrd. näit.

J. Lindsay romaani "Betrayed Spring" tegelaste kõnekeelt).

Inglise vulgaarse kõnekeele s. o. mitmesuguste žargoonide ja argoode elemente jäetakse koolitekstidest harilikult välja. Siiski võib neid kohata mõnes lugemispalas ja eriti kodulektüüriks määratud tekstides. Nii võib adpteerimisest hoolimata leida E. Klimenko ja N. Egunova lugemikus "English Literary Reader for the 10th Class of the Secondary School" (Moskva 1956) vulgarisme ja žargonisme nagu näiteks: *togs* (= *rõivad*), *to chuck up* (= loobuma ettevõttest, kohast jne.), *governor* (= *governor*, antud kontekstis tähendab 'härra'), *torpedo* (= U. S. A. politsei poolt palgatud gangster); eagrammatilisi vorme nagu *I've took* (= *taken*), *ain't* jne. Keskkooli vanemate klasside õpilased peaksid olema teadlikud inglise ühiskeeke normidest väljaspool seisvate kõnekeele alaliikide olemasolust. Tavaliselt nimetatakse vulgaarse kõnekeele erikujusid kollektiivse nimetusega slängiks (*slang*). Inglise filoloogias ei ole lõplikult selge, mida tuleb mõista termini «släng» all ja kuidas seda piiritleda niisugustest terminitest nagu žargoon, argoo ja cant. Mõiste «släng» selle harilikus rakenduses haarab: 1) äärmiselt familiaarse kõnekeele varjundiga (nn. *highly colloquial*), 2) eri žargoonidele ja argoodele (näit. kooli- ja üliõpilaste, eri elukutsete esindajate, kurjategijate ja teiste deklasseerunud elementide nn. erikeelele) spetsiifilisi sõnu ning väljendeid, 3) mitmesuguseid labaseid sõnu ja väljendeid.

Inglise keele släng on äärmiselt mitmekesine, vohavalt täienev ja suhteliselt kiiresti muutuv. Oma rõhuvas enamikus ei ole slängi elementidel mingit väärtust, kuna nad ei rikaista keelt, vaid ainult risustavad seda. Siiski ei tohi unustada, et üksikud slängi sõnad ja väljendid võivad aja jooksul juurduda familiaarse kõnekeele vahendusel kirjanoduslikus keeletarvituses. Niisugune «õilistumise» protsess on toimunud näiteks varemalt sõnadega *fun*, *queer* («kahtlane»), *humbung* jt. ning viimase mõnekümne aasta jooksul sõnadega *blizzard* («lumetuisk»), *to fire* («töölt vallandama»), *frame-up* («lavastatud kohtuprotsess»), *crook* («kelm», «pettur»), *to hike* («matkama»). Praegusel ajal on kirjakeeles juurdumas näiteks ameerika slängi päritoluga sõna *teen-ager* — «13—19 a. nooruk».

Slängi kasutatakse stilistilisel otstarbel ilukirjanduses eeskätt tegelaste kõnes, et näidata nende ühiskondlikku ilmet või elukutselist kuuluvust.

*

Käesolevas ülevaates inglise keele stiilidest ja stiilianalüüsi võimalustest ning võtetest oleme käsitlenud vaid mõningaid tähtsamaid küsimusi sellelt alalt. Vaadeldud materjali põhjal, mis on paratamatult katkendlik, võib teha järgmised järeldused:

1) Stiilianalüüsi on otstarbekohane teostada paralleelselt vastava lugemispala leksikaal-grammatilise analüüsiga. Teksti või selle alaosa iseloomustust stiili seisukohalt võib anda teksti üldise iseloomustuse käigus enne selle lugemisele asumist.

2) Stiilianalüüsi teostades tuleb tähelepanu juhtida tekstis esineda võivatele üldisest grammatilisest normist kõrvalekaldumise juhtudele (inversioon, ellips, verbi lühendvormid jms.); niisugused juhud tuleb põhjendada, selgitades nende stilistilist funktsiooni.

3) Sõnade ja väljendite läbitöötamisel on tarvis tingimata viidata nende stilistilisele varjundile, meeles pidades seda, et sõnade ja väljendite semantiseerimiseks ei piisa ainult nende leksikaalse tähenduse kindlakstegemisest.

4) Võõrkeele õpetamisel keskkoolis on vaja orienteeruda peamiselt nn. kirjandusliku kõnekeele stiilile, kuna selle baasil keeleõppimist jätkates on kõige kergem omandada teisi keelestiile.

5) Keskkooli vanemates klassides peab õpilasi tutvustama kõrge kirjandusliku stiili, eriti selle teadusliku ja poetilise variandi, samuti familiaarse kõnekeele tähtsamate iseärasustega ning nn. slängi mõistega.

6) Selleks, et olla suuteline õpilasi suunama elementaarsegi stiilianalüüsi alal, peab õpetaja ise hästi tundma keele eri stiile; sõnade ja väljendite õige stilistiline tarvitamine eeldab head praktilist keeleoskust, mida võib saavutada ainult pideva ning sihikindla kvalifikatsiooni tõstmise kaudu.

Stiilianalüüs keskkoolis ei tohi muutuda eesmärgiks omaette, mingiks paljaks analüüsiks analüüsi enda pärast ja kõnekujundite loetlemiseks. Stiilianalüüs on õigustatud ainult abivahendina analüütilisel lugemisel, kus ta peab

kaasa aitama teksti tõeliselt igakülgsele, sügavale mõistmisele, autori ideede selgemale mõjulepääsemisele — lühidalt, vastava võõrkeele paremale omandamisele. Sellisena on stiilianalüüsile kindlustatud tagasihoidlik, kuid kindel koht võõrkeele õpetamise taseme parandamisel nõukogude koolis.

CLASSROOM EXPRESSIONS

L. PAIS

Organization of the Lesson and Assigning Home Work.

Good morning! Good afternoon! Who is on duty today?
Is anyone absent today?

What is the date today? What is today's date? What is your lesson for today? What lesson have you for today? — We have "Twilight" by Longfellow. What poem did I give you to learn for today? — You gave us the first three stanzas (verses) of "Twilight". You gave us as far as line 20 in Lesson 10. We had the last two stanzas to learn by heart.

First we shall check up the homework, then we shall review the grammar material, and then we shall read the new text.

For the next lesson you will take the first stanzas of the poem which we have just read over and explained. For Tuesday's lesson you must learn the rest of the poem. We shall finish the poem for Saturday. Repeat the stanzas which you have already learned. Repeat the poem as far as you have learned it.

What had you to do for today? What part of your English text-book were you to prepare? Which part of Lesson 12 was to be prepared for to-day? For the next lesson you will prepare page 25, line 4 to line 25 (page 40, the first 20 lines; as far as line 16). Prepare from the bottom of page 15, line 10 to the top of page 16, line 4.

You must not write notes between the lines of your book. Repeat the paragraph (the chapter) which we have read (which we read the other day). Repeat the chapter which

I have explained to you. I shall put you questions about the contents. I shall question you about it. I shall question all of you.

Tell the story which we read last Saturday. Tell in prose the poem which you have learned by heart. Give a prose version of this poem.

For the next lesson you will have to give in English what we have read to-day. You will give a summary (a short outline, a brief sketch) of what we have read today. In that summary you must speak in as simple sentences (words) as possible. You must express yourselves as simply as possible. You must use simple language. Do not use complicated sentences and expressions. Use short sentences. Use the same expressions as the author. A modern language is best learned by practical exercises. Later on you will become more independent in your wording. Later on your reproductions will be more independent of the text.

Review the words in Lesson 12. Read over carefully the lesson in question. Learn its words and expressions. Especially remember (note, bear in mind) the expressions which differ from those of your native language. Underline in pencil those expressions which differ from the Estonian. Learn the idiomatic expressions by heart. Underline the idiomatic expressions. Pay special attention to the place of the adverb in English. Do not use an adjective to modify another adjective. Be accurate in the use of comparatives and superlatives. Avoid double negatives. Keep parts of an infinitive together. Avoid repetition of the same word. Do not use more words than are necessary. Do not misuse the past tense and the past participle.

Next lesson we shall have a dictation. We shall write a dictation taken from the third lesson of our text-book. Read it over carefully. Read it over several times in succession. Pay attention to the spelling of the words. You know that it is not easy to spell correctly in English, because the pronunciation is very different (differs very much) from the spelling in this language. In English it is more difficult than in Russian to tell the spelling of a word from its pronunciation. It is much more difficult in English than in Russian to spell a word correctly which you hear spoken for the first time.

Next Friday A. will talk about the Chartist movement (will speak about Chartist movement). For today you had

an exercise to write in the rough. For tomorrow you will copy it out (write a fair copy of it). Tomorrow you will hand it in for correction. The day after tomorrow you will hand in your copy-books with all the corrections properly made.

Do the translation in Lesson 15. Do exercises 3 and 4 on page 24.

Translate this page (this chapter, paragraph) in writing. Write out a translation of this page. Complete the following sentences by supplying suitable adjectives to the nouns. Write sentences to show that you know the difference in meaning between the words in each of these pairs. Look up the word (expression) in the dictionary if you are in doubt.

Use a suitable form of the verb "to do" and turn these statements into questions. Answer these questions in as many different ways as you can. Change the meaning of each of these sentences to its opposite meaning. Change one word only. Do not use the word "not".

Turn the following sentences into the plural. Give the following sentences in the negative (interrogative) form. Change the verbs of the following sentences into the past indefinite and present perfect. Change the following passages from direct into indirect speech. Make six sentences containing adverbs of time (of place, of manner).

Write out this story (tale). Give a written summary (write a brief account) of the last part of this lesson (of the story which we have read). Write a précis of the first lesson. The précis must include all of the important ideas. List these as you read. Reduce the important ideas to their bare essentials, making every word count. A word can often be substituted for a clause. The précis should usually be not more than one-third as long as the original.

Put this dialogue in the form of a story. Put this story in the form of a letter. Use this story as the subject of a letter. Tell this poem in prose. Write in prose the poem which you have learned by heart. Tell in prose Longfellow's "Twilight".

For the next lesson write an interesting letter to your pen-friend. Good letters help to keep friends, but a good letter requires careful planning and writing. Consider the interests of the friend to whom you are writing. One friend may be interested in model airplanes; another in good films, a third in music, art, books, football games. Choose

from your experiences those things which will meet the interests of each person to whom you write.

Describe this picture. Give the names of the persons, the animals, and the things you see in this picture. Describe our school-house (school-building), its exterior and interior. Describe a birthday party. Invent a little story which has as its conclusion: Half a loaf is better than no bread.

The subject of your next composition will be: "The Life of Lenin". You have to hand in this composition today fortnight. Two or three pages on this subject will be enough. This subject may be dealt with (discussed) in two or three pages. Do not write any unnecessary sentences. Confine yourselves strictly to the main points of the story (to the principal traits in Lenin's character). Above all, do not make any grammatical mistakes. The main point is to avoid grammatical errors.

Do not consult the dictionary too often. In order to write well (fluently) in English, you must think in English. If you want to improve your style, you must read good English as much as possible. By reading good English at every opportunity, you will improve your English style very much. The school-library contains a large number of books by English authors who write in a plain and easy style. Take some newspapers and magazines and read them at home. Get some English books from the library for home-reading. I recommend them for your private reading. They will interest you and instruct you at the same time. They will prove both interesting and instructive.

How far have you advanced with your composition? How much of your composition have you done? Have you already begun to write it? Have you already made an outline? Have you finished the outline? No theme can be a success without a plan. We all think haphazardly when we are trying to gather materials for a piece of written work. Analyze your material first. Arrange related ideas under appropriate headings. No paper should ever be submitted until you have carefully revised it. Check the spelling, punctuation and grammar. Do not forget to read your compositions over carefully before handing them in. Take care that no mistakes (no slips of the pen) remain after you have looked it over. Be sure that you leave no mistakes uncorrected. It goes without saying that you write your composition in the rough before making the final copy.

Write carefully and cleanly. In all exercises written at home, you must use your best penmanship. Writing exercises you must attach great importance to your handwriting. This does not mean that you can neglect your penmanship in exercises written at the lesson. Your penmanship will be considered in judging your exercises. When I mark your papers (when I look through your exercises), I will take the penmanship into consideration, especially in the case of those written at home. The exercises which are carelessly and badly written, will not be corrected and you will be obliged to write them over again (you will have to rewrite them, to write them once more).

Leave out a few lines (leave two lines unwritten, leave some lines blank, leave a blank space) between your exercises. Leave a line blank between the title and the beginning of your composition. Leave one blank line after the heading before beginning your composition.

Write the date in the margin and do not forget to number each exercise.

For the holidays you will not have any lessons whatever to do, but I hope that you will profit by your leisure to go over what you have already studied. You will have no exercises for the vacation, but you can make good use of your time by going over again what you have already learned. This will leave you plenty of time in which to rest from your school-work.

Write down the homework for next lesson.

Do translation exercise No. 4, page 23. Make translation exercise No. 4 (on) page 23.

Review the words in Lesson 12.

Conversation and Reading.

We shall speak only English during this lesson. In the class today we shall speak only English. You are not to speak a single word of Estonian. Give an outline of what we have just read. Today you have to speak about Jack London. Come up to the desk and speak from here. Go up to the desk and speak from there. While he is speaking, the rest of you will note any mistakes, and we shall consider them at the end of his speech. Notice especially the three following points: mistakes in pronunciation, in grammar and in the facts.

Now you will question each other about "Recognition and Fame". Who will put the first question? Who will volunteer to open the questioning? Whose turn is it to begin the questions?

Take out your books! Open your books at page twelve. Turn to page thirteen. Open your books, page 35, line 10! Turn over the page! Begin with the tenth line! Now pass over to line 2 on the next page. We shall omit (skip) the next paragraph and continue with line 15.

A., stand up! Begin to read! Begin reading! Begin at line 6. Begin in the middle of page 20. Continue, C. D., take it up from there. Read the next sentence, please! That will do. Repeat the last sentence! Stop, that is enough. Sit down! Will you go on, B.? Go on, B.! The next one, please.

Did he make any mistakes in the reading? What sound did she mispronounce?

Not so low. You speak to low. You do not speak loud enough. Louder! Speak up! I cannot hear you. Pronounce the word again! Who can ask a question on the sentence? Ask questions on the text! Read to the bottom of the page. Read to the end of the paragraph.

Once more! Say it again! You read too slowly. You do not read fast enough. That is too slow. Faster! Read faster! Not so fast. Not too fast. Speak more slowly. You hesitate too often. You are continually hesitating. You must read with less hesitation. You must read more smoothly. You omitted a word. You omitted a line. You left out one line. You left out one word. You skipped a line.

Your pauses are not correct. You make pauses in the wrong places. You must not pause unless the sense requires it. Your pauses must be suited to the sense. Be careful with your pauses. Pay more attention to your pauses. You must make your pauses more distinct. Very often the punctuation mark signifies a breathing pause in English. Make a short pause where you find a comma. At the comma make a short pause. The comma signifies a division of the sentence. You must mark this division by a pause in reading or speaking. The divisions of a sentence are set off by pauses in speaking or reading.

Sometimes careless omission of a comma can lead to humorous results, as in the following sentence:

"When we cooked the woman in the next room complained that we rattled pots and pans." At a full stop, a

longer pause must be made. A full stop requires a long pause and a dropping of the voice.

Your intonation is not correct. Read with correct intonation. Your reading does not express the thought of the sentence. Your accent is not correct. You must lay a special stress upon those words which you desire to emphasize. At the end of a general question you must raise your voice.

Read more distinctly. Open your mouth. Do not talk through your teeth. You skip letters in your words. You drop the last letters of your words. Do not drop your h's. That is a bad mistake in speaking English. You lay too much stress on unstressed words. Unstressed words are pronounced indistinctly.

You must speak the "th" more distinctly. You speak the "j" of the word "journal" with a Russian pronunciation; in English you must pronounce it as if it were preceded by a "s" and the "ch" in "chance" is spoken as if preceded by a "t".

The "w" is silent in the word "wrong". "W" is a mute letter in this word. "L" in "calm" is also mute, but in "false" it must be pronounced. Distinguish "l" in "ball" and "l" in "life". The consonant "h" is silent in "hour", but aspirated in "horse". The "s" in "rise" is voiced, but "s" in "so" is voiceless. The "u" is long in "rule" and short in "put". If a noun and a verb have the same written form, the verb usually has the stress on the last syllable and the noun on the first syllable, e. g. to pre'sent — the 'present.

Read this passage once more. Read that over again. Start again at the beginning of the sentence. We shall read this passage once more. Did you practise the reading at home? It is necessary to pronounce correctly.

Practice makes perfect. You must read aloud also at home. The ear must become accustomed to the sounds of the foreign language. The ear must distinguish quickly the sounds of the foreign language.

You can acquire a good pronunciation only by continual repetition.

Translation into English.

Take your books and open them, page 15. We shall translate exercise 4. We shall translate from Estonian into English. A., translate the first sentence! Translate up to the first full stop. Translate as far as the first full stop.

Did you notice any mistakes? What mistakes has he made? What mistakes in grammar has he made? Who noticed any mistakes in pronunciation? Is it possible to translate this sentence with other words? Is it possible to express this thought in other words? Can you tell me this sentence in your own words? Does anybody know a better expression? Who can express this better? Which of these two words is preferable? Who can translate this word otherwise? Your translation is grammatically correct, but we do not say it in English like that. An Englishman would not use it. Expressions which are grammatically correct, are often very unlike the expressions in common usage. Many expressions which are grammatically correct would sound strange to the Englishman. An Englishman would scarcely understand you. You speak nonsense. You distort the English language.

That is not the exact translation. That is not a literal translation. Translate this literally. Translate this sentence word for word. You have left out a word. You have skipped a word. Leave out nothing. Look sharp! This word is not to be found in the text. You do not find such a word in the text. That is not a good translation. That is exactly the right translation. There is another English expression with which you can translate it. What is it? That is just the right translation.

You are almost correct. You have the right idea, but you do not express it correctly. That is very good. Begin once more and translate the entire sentence.

There is only one proper word which exactly expresses the Estonian word in this sentence. The exact meaning of the Estonian word "suits" in this sentence can only be translated by the word "smoke". These two words mean exactly the same in both English and Estonian. These words have an identical meaning.

Pay attention to the different order of words in English and in Estonian.

There are two numbers, singular and plural. This plural

is formed by adding "s" or "es" to the singular. Foreign words ending in "o" merely add "s", e. g. piano, pianos. Some words form the plural by vowel change, e. g. man, men. Some words do not change: sheep, deer, fish. The comparative degree is formed by adding -er to the positive. The superlative degree is formed by adding -est to the positive. When an adjective ends in -e, the e is dropped before adding -er and -est. When an adjective ends in a single consonant preceded by a single vowel, that single consonant is doubled before -er and -est.

You have confused two words — accept and except (bath and bathe, diary and dairy, horse and hoarse, lessen and lesson, piece and peace, quiet and quite, weather and whether, passed and past).

By using this word, you give the sentence an entirely different meaning. The real sense of this sentence would be lost if you use this word in translating it.

A verb must agree with its subject in person and number. The perfect tenses are formed with the auxiliary verb "to have". The auxiliary verb "to be" is used to change the active into the passive. What is the past indefinite of the verb "to lie"? What is the plural of the noun "radius"? "To become", "to grow", "to get", "to turn" are English synonyms. "Coast" and "beach" are also synonymous terms. Give the difference in meaning between these two words. State the different meaning of these two words. Give the synonym of "sure". Give an equivalent of "can". Give the opposite of "to tell a lie". What is the opposite of "to appear"? "If" is used to express a condition. "When" merely expresses time. Avoid double negatives. Modern English has logically decided that two negatives make a positive.

What is the original meaning of this word? From what language is this word derived? From what foreign word is this word borrowed? This word is borrowed from Russian. This is a Latin derivative. You know that the English language has borrowed a great many words from the Russian. Many English words are of French derivation.

Many words have in the course of time lost their original meaning. This word is obsolete. It has gone out of common use. It is used only in poetry.

You have translated: "I have met him yesterday? That is a blunder (a gross mistake). That is incorrect. We make a sharp distinction in English between the present perfect

and the past indefinite. The past indefinite is used to express an action wholly completed in the past. The present perfect is used when the time is indefinite. I explained this difference to you a short time ago, and now you have made the same mistake again. You have forgotten what I said. We have to repeat the rules once more. Today we shall have some new grammar material. First we shall repeat the rules which you had to prepare for today. Do you know what "a participle" is? Who can tell me how the continuous tenses are formed? Where do you think the adverb "only" should be put in this sentence? How many types of conditional sentences are there in English? What part of speech is "well" in this sentence?

Translation into Estonian.

Where did we stop at the end of the last lesson? Where did we leave off reading last time? — Page 10. Open your books at page 10. Let us go on reading now.

What is the title of the book we are reading? Who is the author of the novel? What is the heading of the lesson? What is the subject of this chapter? Tell me about the last paragraph in English. Retell the last paragraph in English. Relate the contents of the last lesson. Give me a summary in English of our last lesson.

Before we start reading, we shall translate once more the last paragraph. Begin reading the text. Read and translate the next paragraph. Very good. Very well done. Now it is your turn. That will do. Who will go on?

Translate this passage into Estonian. Put this sentence into good Estonian. You never say that in Estonian. An Estonian would never say it like that. Do you think you are speaking your mother tongue? That is not good Estonian. Do you call that correct Estonian?

Translate this paragraph orally. Translate this sentence at sight. What does this word mean? What does the word "bright" mean? How do you translate "then and there"? You have missed the meaning entirely. That is quite wrong. You speak without thinking. You speak without paying any attention to the sense of the words. Think before you speak. You must not guess. Do not try to guess. Translate literally?

Translate word for word. You translate too freely. Your

translation is too free. Here a literal translation is needed. Follow your text more closely.

What is the meaning of this word? What is the Estonian for "theft"? What is "theft" called in Estonian? What does the writer intend to say in this sentence? That is wrong. This is not right. Your translation has nothing whatever to do with the author's meaning. That is not the meaning of this word. Try to translate this sentence literally, then you will get its exact meaning.

Who can translate this sentence better? Who can tell me what this sentence means? Who can tell me how we must translate this sentence? I am astonished that nobody can find the correct translation. — I understand the meaning of the sentence, but I cannot translate it. I have forgotten the word. I don't remember the word. I have the word on the tip of my tongue. I will help you.

Your translation is not exactly correct, but you have the right idea. You have not understood the meaning of this paragraph. You have not caught the meaning of the writer. Your translation does not express the author's idea. You must consider it once more. You must think it over again. Do not be so hasty with your answer. Take time to think it over. Now you have got the exact translation. You are right. That was very simple, wasn't it? It was not so difficult, was it?

Have all of you understood this translation? Who has failed to understand it will say so. I will explain it once more. Speak out if you have not understood it. We shall not go on with our translation until this paragraph is quite clear. We shall take up the same subject again in the next lesson.

This lesson contains many unusual words and idiomatic expressions. You cannot find this word in your dictionary. There are no every-day expressions in your dictionary. Write down these words in your vocabularies. In many cases the vocabulary of the spoken language differs from that of the written language.

This word has several different meanings. You can translate this in many ways. Have you grasped the meaning of this word? Can you give me another meaning of this verb. You have to find out which word expresses this meaning best. Which word fits this case best?

What is the best translation for the word "to take" in this

case? How can you translate "to take" in this sentence? "Vōtma" is not right. Which is the only correct translation that can be used in this sentence? "It" is not translated in this sentence. "There" is untranslatable here. If you translate "there", it makes a bad translation. Who can give examples of similar cases? To what noun does "one" relate? To what noun does "she" refer?

How would you express the same thought? What do you say to the word-order in this sentence. Pay attention to the inversion in this sentence. How do you express the same thought in another way? What grammatical construction is used in this sentence?

This word is used in a metaphorical sense. It is not used in its literal meaning. Translate these stanzas into everyday English. By whom is that poem written? From what work is that quotation taken? What writer has been quoted here? Who has written this famous sentence?

Recitation.

Open your books and let us read the poem. Close your books and put them in your desks. All the books must be shut during the recitation. No books should be open while the recitation is going on.

You must recite the poem with proper intonation. You ought not to say it in a singsong way. Don't mumble, nobody can understand you. Speak clearly. You do not speak distinctly. You recite too mechanically. You do not know how to recite. You recite without expression. You have no expression in your recitation. You speak too monotonously. You ought to vary your tone. You should make variations in your tone. You should vary your tone in proper places.

You have recited very well. This was well done. That was a good recitation.

You ought to be able to recite the poem without hesitation. You ought to recite the poem without anybody's help. You should need no prompting. You have omitted some words. You don't know the end of the poem.

At the Blackboard.

Go to the blackboard. Come to the blackboard. Take the chalk. Write the translation on the blackboard. Write the following sentence on the blackboard. Step a little to one side. Stand aside.

Are there any mistakes on the blackboard? Are there any other mistakes on the blackboard? Who can tell what is wrong in the sentence? Who notices any mistakes in what he has written? No one sees a mistake? Is it correct? Is it all right? Is the word "horse" spelt correctly? Cross out the word. Cross out the letter. Write the English for "inimene".

Your t's look exactly like l's. Form your J's and I's carefully. Wipe off the word "immediately" and write it clearly. Don't use your fingers. Use the duster. He has written "writing" with two t's (double t) and there should be only one. He has forgotten the hyphens in "father-in-law". He has written "Shaw's" without the apostrophe. Go to the blackboard and correct the mistakes. Divide the blackboard into four parts. Draw a line down the middle of the blackboard. Write these words in the first column. Write these words at the top of the blackboard. Write this sentence at the bottom of the blackboard. Clean the blackboard. Wipe out what you have written. Take the duster and clean the blackboard. That will do. Sit down. Go back to your seat.

Do not press so hard on the chalk, or it will break. The chalk is not good; it crumbles. Take another piece. The end is too blunt.

You write on a slant. Your writing slants up (down). We shall now examine together the mistakes in the sentence which he has written on the blackboard. First we shall take the mistakes in spelling. Can anybody see a misspelled word? Now we shall take the grammatical mistakes. Who has found one? Who has anything else to say? Who has any further remarks to make? Can anyone see another mistake?

You must write in a straight line. Write properly! Do not begin a sentence with a numeral. Use figures for numerals when more than two words are required. Avoid repetition of the same word.

Dictation.

Now we shall write a dictation. Put away your books. Open your copybooks. You will write some pages from dictation. Write the date and number of your class-work. Don't forget the date and number of your exercise. What is the date to-day? What day of the month is it? What is the day of the month? To-day is the 22nd of March. I think it is the fifth of April.

Let's begin now. First I shall read the whole text. Then I shall read a sentence at dictation speed. Pay attention to your spelling. Be careful with your spelling. There is a great difference between spelling and pronunciation in English. Be careful with your punctuation. Use a comma to separate the words "yes" and "no" from the rest of a sentence. Use a comma to show the omission of a verb in a compound sentence. In contractions be sure to put the apostrophe exactly where a letter has been omitted. Do not confuse the possessive form "its" with the contraction it's (it is). The rules of punctuation in English are not the same as the Estonian rules. The two languages differ chiefly in the use of the comma. The comma is not put in the same place in the two languages. Use a comma to separate an introductory phrase or dependent clause from an independent clause. Use a comma to separate words, phrases or clauses in a series. Quotation marks are used at the beginning and at the end of the exact words which a person says. At the beginning of a quotation, they are placed above and to the left of the first word. In a dialogue, every change of speaker requires a separate paragraph. Use the question mark at the end of every direct question. Do not divide a word at the end of a line if you can avoid doing so. Place the hyphen at the end of the first line, never at the beginning of the second. Never divide a word of one syllable. Write the complete word on the first line, or leave a blank space and carry the whole word over to the next line. Do not write two sentences with no punctuation between them.

New paragraph! Next line! A new line! Begin a new line.

That is all. That will do. Read over carefully what you have written. Put away your pens. Pass your copy-books. A., collect the copy-books. Hand in your copy-books. Put them on my desk. Are all the copy-books handed in? Are any missing.

The Teacher Returns the Home Work.

Now I shall hand back your written work. I shall say a few words about your exercises. On the whole they are satisfactory (good). Most of them are well written. I am quite satisfied with your compositions. You have not made too many mistakes. Only a few of the exercises left to be desired. Most of you have taken great pains with your paraphrases.

The numbers one to five indicate the marks very good, good, satisfactory, unsatisfactory, poor. A mistake in grammar counts as a whole mistake, and a mistake in spelling, as a half mistake. All the mistakes are indicated in the margin. A vertical line indicates a whole mistake. Your composition contains many grammatical errors. Your poor spelling is a matter of laziness. Although it is not possible to regulate the spelling of all words by means of rules, a few simple rules will help a great deal. Poor spellers should watch the printed pages which they read and familiarize themselves with the appearance of words. Your most frequent error in visualizing words is mistaking one for another. Some mistakes are made because you confuse words that sound alike or somewhat alike. You can save time by keeping a record of the words that you misspell and making a special effort to learn them.

Consult your dictionary for the words which are not clear to you. Capitalize the first word of every sentence and the first word of a direct quotation. Capitalize all proper nouns and words derived from proper nouns. As to the form of your composition, there is much to be desired. There are many stiff expressions in your translation. Your expressions are not well put. The style of your composition is very easy, but you have made many grammatical mistakes. You have not prepared the rules of grammar carefully enough. You could have done better. It might have been much better.

Your summary is written in fluent English. I have no complaint to make about it.

Did you devote much time to this exercise? How long did it take you to write this exercise?

You have not done this exercise yourself. Your exercise is not original. You have had some help. You have copied this exercise. Your exercises are exactly the same. You

must do your exercises alone. If you do not write your exercises by yourself, you will make no progress. You may prepare your lessons together, but you must not copy them from each other. You may compare your exercises after they have been done and make corrections.

You must divide your composition into paragraphs. Every new division of the subject requires a new paragraph. A paragraph is a group of sentences developing a single topic or a part of a larger topic. Carefully constructed paragraphs add clarity to your work. Use a topic sentence as an aid in gaining paragraph unity. The topic sentence is often placed at the beginning of a paragraph. The topic sentence may be used at the beginning and at the end of a paragraph. Paragraphs make the meaning much clearer.

Neatness and order are important in every paper. Do not leave part of a line blank unless a new paragraph is to begin on the next line. Keep the margin to the left and the right as symmetrical as possible. Keep the margins as symmetrical as possible.

We shall now point out the mistakes which have been made. It would have been easy to avoid most of these mistakes. You are always making mistakes in the position of words. A sentence is not clear if its parts do not fit together. Do not misplace words such as "only", "hardly", "even". After the word "scarcely", at the beginning of a sentence, the order of the subject and the auxiliary verb is always inverted. When a sentence begins with "scarcely", the inverted order must follow. In some cases it would have been better to use the infinitive or participle in place of a subordinate clause.

A sound knowledge of grammar is highly important. You must always follow exactly the rules prescribed by the grammar. It is the only way to avoid making mistakes in grammar. It is true that some modern writers have ignored the rules of grammar, but it is not wise for pupils to be careless about them.

You have written the word "you" with a capital letter. That is wrong. "You" is always written with a small letter. What words are capitalized in English? Capitalize the pronoun "I" and the interjection "O". Capitalize the names of cities, states, counties, countries, continents, bodies of water, mountains, constellations and planets.

Capitalize the first word in the salutation and the complimentary close of a letter.

The different names for ships may be regarded either as feminine or neuter. The words "sheep" and "deer" take no plural ending. "Well" is compared irregularly.

Have you anything to ask? Have you understood everything? If you have not understood everything, you may ask me now. Is there anything that you have not understood? Is everybody able to correct his mistakes? I presume that each of you is able to correct his mistakes.

You must correct all your mistakes. All the sentences which contain mistakes must be written again. Underline your corrections. Every careless correction must be done over again. Your corrections are to be handed in next lesson. I hope there will be no mistakes in your corrections. Your corrections should be free from mistakes.

Your exercise is carelessly done. You have done your exercise without any care. Your correction is very careless. You have done your exercise too hastily. There are too many mistakes in your exercise. Your composition is beyond correction. You must rewrite your exercise. Copy these exercises. Take the signature of your father (mother).

There are too many needless words in your work. Your composition is incomplete. You have not treated the subject fully. You have misunderstood the subject. Your introduction is too long compared with the contents. That is not your own work. You have had outside help. Your composition is not original.

You have paid no attention to punctuation. You have left out too many punctuation marks. There are many corrections in your exercise. You have crossed out many words.

Your work is absolutely unreadable. It is impossible to understand what you have written. You have written your exercise badly (carelessly). Your writing is illegible. Your work is satisfactory. This exercise is quite satisfactory. Your paraphrase is scarcely satisfactory. There are good expressions in your work, but too many grammatical errors. Your work shows signs of diligence, but it is not yet satisfactory. Your summary is done very carefully. There are too many repetitions in your work. You have used clumsy expressions.

Text-Books and Copy-Books.

Each pupil should have a text-book. You should write your name in your text-book.

Several pages are missing from your book. You have torn out some leaves from your text-book.

This is an old edition. This edition is out of date. This edition is no longer used. You must get the most recent edition.

You must not write in your book. The cover of your text-book is dirty. You must put a protecting cover on it. Your copy-books must have a label on the cover. Your name, the name of the school etc. should be written on your copy-book. Every copy-book must be provided with a piece of blotting-paper. The margin of your copy-book is not wide enough. You must write in copy-books with lined paper. You will spoil your handwriting by using an unlined copy-book. Your blotting-paper is good for nothing. It has been used too much. Next time you must bring a new one.

You always forget to dot your i's and cross your t's. Do not write in the margin. Do not run your writing into the margin. Do not write over the line.

You have crossed out too many words and written in too many. There are too many ink-spots. Look, how many blots there are in your copy-book. You must always wash your hands before beginning to write.

Your book has dog's ears. And there are ink-blots in your book, too. You are too old to need to be blamed for such a thing.

Handwriting.

Your handwriting is good. You write badly. You have quite a good handwriting. Your handwriting has been growing worse and worse. You used to write better. Lately your handwriting has become worse and worse. You must acquire a better handwriting. Take pains with your writing. It is necessary to acquire a good handwriting.

Your handwriting is still very bad (poor). You write poorly. Write carefully. Try to write legibly. Pay more attention to your copying. If you take pains, you can write much better. You must rewrite your exercises, because they are not well written. You will spare time and trouble if

you write your exercises in the first place as carefully as you possibly can.

You make your n's like u's. You make too small letters. Your letters are too large. Your handwriting is too thin (too thick, too fine). You write too far apart. Your handwriting is too much spread out. Your writing is too wide. You write too close together. Your handwriting slants too much. Your handwriting is too straight. You write too slantingly, too straight. Leave a wider space between your words. The words are too far apart. You do not leave space enough between your words. Do not crowd the letters together. Your letters are too close to each other. You must write heavier. Press harder on your fountain-pen. You make your letters too fine. You press too hard on your pen. The letters of your writing are too thick.

All these extra curves do not look well. It does not add beauty to your handwriting. Your writing is unreadable.

You hold your pen incorrectly. You press too hard on the first finger. You hold the pen too near the point. You hold the pen too far from the point.

Your pen is too hard. You should use a softer pen. You must write with a soft pen. Your penholder is too short. Your penholder is too thick. You can write better with a fountain-pen.

I have got no ink. May I use the ink from the next desk? There is no ink in my well, may I fill it? My pen is broken. My pen does not write well. My pen scratches. My pen leaks I cannot write with my pen, it spatters ink. Can anybody lend me a better pen?

The Teacher's Commands and Remarks.

Be attentive! Be more attentive! Attention, please! Pay close attention! You are not attentive. Listen carefully! You do not listen. Your mind is not on the subject. You are thinking of something else. You have something else on your mind. You are so inattentive. Your mind is always wandering. You are dreaming. You are continually looking off your book (copy-book).

You seem to be tired. You appear to be worn-out. You are sleepy. You are yawning. You do not appear to have slept enough. When did you go to bed last night. At 11

o'clock? That is too late for you. You should be in bed by 10 o'clock at your age.

Don't you hear me? I have asked you a question. Can't you hear me? Repeat what I said! Repeat my question! Pay attention to what I am saying. The more attentive you are at the lesson, the less you will have to do at home.

Don't look out of the window. Why are you looking under the desk? I see clearly that you do not follow me.

Don't disturb your neighbour. Don't be disturbed by those around. Repeat my last sentence! Repeat the word!

Good morning. Good afternoon. Take your seats. Each one in his place. When I enter each of you must be in his seat. Take your places. No one must leave his seat. Sit quiet. Keep quiet (still).

You are sitting carelessly. You hold yourself badly. Sit up straight. Do not bend so far over the desk. Do not lean so far forward. Do not lean back. You sit in a stooping position. You stoop. Your position is unhealthy. Move back further from your desk.

Don't lean on your hand. Do not rest your head on your hand. Let your hands rest on the desk. Keep your hands on your desk. Keep your hands still. Take your hand from your mouth. Do not sit cross-legged. Do not cross your legs. Do not sit with crossed legs.

Look at me. Look here. Look straight ahead. Do not look round you. Do not turn round. Do not look up at the ceiling. Do not look down to your feet. Do not look back behind you. Do not keep looking sideways.

Do not disturb him. Do not bother him. Do not push her. Do not annoy your neighbour. Leave your neighbour alone. Do not disturb your neighbours by continually moving. You should not trouble your neighbours with your restlessness. You are too restless (uneasy).

Do not chew your pencil, that is most unmannerly. Take the penholder out of your mouth. Do not put your pencil in your mouth. Do not play with your penholder.

Quiet, please. You are very noisy. Be silent! Silence! Stop talking. Stop that noise. Do not talk. Who is talking there? Who is that speaking? Somebody is whispering. Stop whispering.

Do not speak all together. Do not speak without permission. Stand when you answer. Stand up when you want to speak. Rise when you answer. Do not answer without

being questioned. Do not speak without being asked. Raise your hand when you can answer. When you have anything to say, raise your hands. Wait until you are questioned. Wait until your turn comes. You should wait until it is your turn to speak.

What are you laughing at? Why are you laughing? What makes you laugh? What is it that is so funny. Do not laugh at any little thing. Show more interest in your work. Try to be more interested in your work. Do not be so childish. It is childish.

I have to expel you from the classroom if you continue to be obstinate. What has come over you? What has entered your head? What is the matter with you? Why do you not answer when you are spoken to?

Do not put your hands into your pockets. That is very ill-bred. Do not do it again. Do not let me see you do that again. That is a gross breach of discipline.

Do not prompt. You know that to prompt is strictly forbidden. Has any one prompted you? Who prompted him? Someone has prompted him.

You have cribbed. You are trying to deceive me. You have looked in your neighbour's copy-book. I hope that will never happen again.

Do not be so noisy before the lesson begins. You were too noisy before I came in. Do not make so much noise during the interval. You must be more quiet. You must not strike each other. You may have full freedom in the school-yard to run about and play. You may go to the play-ground during the interval, but you must not make too much noise.

Keep your classroom clean. Do not throw paper or other things on the floor. Put it in the waste-paper basket. Don't litter the floor. Throw the piece of paper in the waste-basket, that is what it is there for. Do not throw anything out of the window. Do not throw lunch-paper around in the refreshment-room and on the steps. Scrape your boots on the scraper when you enter the school-house.

Who has broken the window-pane? Which of you has broken this window? Who did that? You must pay for it.

Walk slowly and quietly in the corridor. Do not run. Do not jump over the benches and desks. Go downstairs softly and slowly. Try to go upstairs quietly. Do not slide down.

the hand-rail. Do not push and jostle as you go in and out of the class-room.

The bell has rung. Leave the class-room. Go out. Go into the corridor (courtyard). Go out into the school-yard. It is only in bad weather that you are permitted to remain indoors. You must leave the building as quickly as possible. You must not stand in the corridor or on the steps. Why are you loitering here?

You must not tell on your class-mates. It is not nice. You must not tell on any one. I do not like tattlers. That is uncomradely.

My copy-book is full. May I write my exercise on a sheet of paper? I have forgotten my copy-book at home. I cannot find my pen. Before break my pen was here, but now it is gone. May I borrow one? I have forgotten my penholder. May I borrow one from my neighbour? I have lost my fountain-pen. I have mislaid my india-rubber (eraser). I cannot find it. My eraser is gone. I have forgotten my English grammar.

Why have you no book? Have you no book? Look at your neighbour's book.

You must not be forgetful. You should develop orderly manners. You should cultivate orderly habits. You must accustom yourself to school discipline (school regulations). Put your books together when you have finished studying your lessons. If you pack your things together ready in the evening, you will not forget them so easily. You should bring all the necessary books and copy-books to school.

You have forgotten to ask your father to sign my remark. You have to bring it tomorrow morning. You must show it to me tomorrow.

If you do not work harder, you will not be advanced. You will remain in this class if you do not apply yourself more to your work.

Begin to work at once, so that you will be moved up to the next class. It is high time that you begin to work. Do not put it off any longer, or else you will regret it sooner or later. There is no time to be lost. Never put off till tomorrow what you can do today. Your parents will be dissatisfied if you remain in this class.

If you do not work harder, you will not be moved up into the ninth class. You must remain in the eighth class. You will not get your remove into the tenth class. You must

be marked "satisfactory" at least if you want to be promoted (in order to be promoted).

You are not able to keep up with your class-mates. You are backward in English. Your knowledge of English is very poor. You must fill up your gaps in English grammar. Your knowledge of English is below the average of the class. You must work very diligently in order to reach the standard of the class before New Year. Your work is below the standard of the class.

If you do not work harder, you will never be able to pass your English examination. If you do not improve your knowledge of English, you will fail in your English examination. You must work very hard to be able to pass your examination in spring.

You are a lazy girl. You are very lazy. You never work. You do nothing in English. I cannot any longer put up with you. You make too many mistakes in your exercises. My patience will give out if you do not improve very soon. I can no longer be mild with you.

You used to be a better pupil. Your work has grown worse and worse in the last few weeks. You have given me much reason to express dissatisfaction with you. You work very irregularly. You work jerkily. You work by fits and starts. You should work better. You ought to try harder. You should try to improve. You must work regularly for every lesson in order to improve your knowledge. It is impossible to study a language irregularly.

I shall inform your parents that you have been lazy. You have been troublesome. You have disturbed the class. You have been deceitful. You have not been straightforward.

Your exercise is badly written. You have to copy it out again for tomorrow.

You have not learned the poem by heart. You must remain an hour after school and learn it by heart. You will be detained for one hour. I shall keep you in for half an hour.

You will get a good mark for this exercise. Your mark is five. If you continue in this way, you will receive a good mark in English. You are doing quite nicely in English. You are rather strong in English.

Your work is not yet satisfactory, but you are taking pains and it will soon improve. Your work has fallen off in the last few weeks, but I am glad to say that you are

improving. I am pleased to see that you are picking up. Your work is not yet equal to that which is required in this class, but you have a good spirit. Do not lose courage. Diligence will achieve a great deal. Well begun is half done. All beginnings are difficult.

Who is in charge of the class? Who is the monitor? You will be on duty this week. You will be in charge of the corridors this week. Write to-day's date on the blackboard. Put down the names of the pupils who enter (stay in) the classroom during the break. Write down the names of any pupils who misbehave.

Shut the windows. There is a draught here. You can catch cold easily in a draught. I cannot stand a draught.

Go to the window and draw the curtains. Pull down the blinds, the sun is shining in your face. I cannot work, because the sun blinds me. The sun is no longer shining, you may pull up the blinds.

You are to see that the windows are opened and nobody is in the classroom during the interval. You must have a change of air in the room.

Switch on the electric light, it is too dark. It is no longer dark, turn it off.

You must see that there is plenty of chalk ready for use. It is your duty to see that the ink-wells are filled.

Whose duty is it to keep the blackboard clean? The blackboard should be cleaned during the break. The duster must be moistened. See that the sponge is wet. Go and wet the sponge at the sink. The sponge is too wet, take it out and squeeze some water out of it. It must not be either too dry nor too wet.

There is no penholder on the table. Pack up your books and copy-books. Put your books and copy-books in your school-bags.

Put your bicycles in the racks which have been placed for them in the school-yard.

Who is absent today? Is there anyone absent? — All are present. Nobody is absent. Why were you absent yesterday? What was the matter with you? — I had caught a cold. I had a bad cold. I had to keep my bed. I had to stay in bed for three days. I had a headache. I had a bad sore throat. I had flu.

Has anyone been to see A.? Has anybody visited him? Do you know how he is getting on? — I went to see him yes-

terday. He is getting better. He is no longer in bed. He will soon be alright again. He expects to come to school to-morrow if he does not grow worse.

You were absent yesterday? Where is your excuse. Have you not brought an excuse with you? Didn't your parents send a written excuse? Have you forgotten to take it with you? You must bring it next lesson. In case of illness which lasts more than three days, your parents must inform the form-master of it.

You are often absent. You must not be absent for every trifle, then you cannot keep up with your class. You have been absent from the last three English lessons. You must make up what you have missed. You have several lessons to make up. Ask your class-mates what exercises we have written in these last lessons. You must make up for the lost time now.

You are late. Why are you late? Why have you not come in time? You are ten minutes late. You must set out for school in time. You should start from home early enough. You must be at school in time.

Excuse my being late. I could not help coming late. It was not my fault. I missed the bus (the train). The bus was ten minutes late. The bus was stuck in the snow. There was a bus accident.

I was awakened too late. I got up too late. I slept too long. My clock was slow. My watch had stopped. I had forgotten to wind it (up). I had forgotten to set the alarm-clock. My watch does not keep good time. Sometimes it loses.

Miscellaneous.

It is the last lesson before the holidays. You have worked hard during the term. I am going to tell you a story in English. Did you understand what I told you? Did you understand the story (that) I told you?

Hang up the picture. What do you see in the picture? What do you see in the background? What do you see in the foreground? Describe a pleasant spring day. What do we see and hear if we take a walk in the park on a fine spring day? What do we see when the sun shines upon the falling raindrops? What is the form of a rainbow? What are its colours?

What is your name? How do you spell your name? Where were you born? What is your birthplace?

Where is London situated? Hang up the map and take the stick. Take the pointer and show me London on the map. On what river is London situated?

What is your father's occupation? What is your mother's profession?

When were you born? What is your age? How old are you? You are too old for this class. You have remained two years in one class, haven't you? In what class were you kept back? What school have you attended until now?

How many years have you studied English? How long have you been learning English? How long have you been studying the English language? When did you begin learning English? What mark have you got in English? What English books have you read?

Where do you live? 10 Kooli Street, second floor.

The benches are too close together. Place the benches farther apart. The benches are too far from each other, place them closer together. The passage between the desks is too narrow, move the benches farther apart.

This bench is too high for you. The benches are not all of the same height. There are benches of different sizes. Take your seats according to your size. You must be comfortably seated.

Can you see from your seat? Come forward. You are hard of hearing and must take a seat in the front row.

Are you short-sighted? Why do you not wear spectacles? Go to the oculist and get him to prescribe glasses for you. Be careful of your eyes. Do not read lying. Do not read in the twilight.

May I change my seat? May I have another seat? It is cold here by the window. May I sit nearer the radiator? I am cold.

I cannot see very well from here. I cannot see what you have written on the blackboard.

You are sitting too close to your neighbour. Sit farther apart. You disturb each other, because you are sitting too close together. Sit a little more to the right. Move further to the left. Move away from your neighbour. Further to the right.

May I leave the classroom? — What is the matter with you? You look so pale. You look rather ill. You do not look

well. — I am ill. I feel giddy. My head is swimming. My nose is bleeding. I have cut my finger. I have a toothache. May I go home, I have a headache. May I leave two hours earlier today? I must go to the dentist. If you want to remain at home, you must get permission from the headmaster.

You must have the report signed by your father or mother (or guardian). You must get your father to sign your report.

In a few months the examinations will be held. Your examinations will take place in May. In some months you must take the examinations. Work hard if you wish to pass. You will have an oral examination in English. I hope that you will all pass the examinations. I hope that nobody will fail. Your admission to the examination will depend on your industry.

School begins on the 1st of September. The school-year closes on Saturday, the 20th of May.

Pleasant holidays! — Thanks, the same to you! The lesson is over. Good-bye!

SISUKORD

1. E. Vool. Oppematerjali jooksvast kontrollimisest võõrkeele tundides	3
2. M. R a u k. Artiklite tarvitamise põhireeglid kaasaegses inglise keeles	19
3. L. Kivimägi. Eesti ja inglise verbi ajavormide kõrvutav käsitus	38
4. Tõlkeharjutusi eesti verbi ajavormide vastetele inglise keeles	74
5. O. M u t t. Stiilidest ja stiilianalüüsis inglise keele õpetamisel	85
6. L. P a i s. Classroom Expressions	101
1. Organization of the Lesson and Assigning Home Work	101
2. Conversation and Reading	105
3. Translation into English	108
4. Translation into Estonian	110
5. Recitation	112
6. At the Blackboard	113
7. Dictation	114
8. The Teacher Returns the Home Work	115
9. Text-Books and Copy-Books	118
10. Handwriting	118
11. The Teacher's Commands and Remarks	119
12. Miscellaneous	125

Lisa: Tegevust iseloomustav inglise ajavormide tabel.

ВОПРОСЫ ПРЕПОДАВАНИЯ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

На эстонском и английском языках

Эстонское Государственное Издательство, Таллин, Пярнуское шоссе, 10

*

Toimetaja V. R u m m e l

Tehniline toimetaja E. L u m e t

Korrektorid H. K u l l ja H. A b o

Yadumisele antud 21. X 1959. Trükkimisele antud 12. I 1960. Paber 54 × 84, 1/16.
Trükipoognaid 8 + 1 lisa. Formaadile 60 × 92 kohaldatud trükipoognaid 6,68. Arvutus-
poognaid 7,36. Trükiarv 1500. MB-00503. Tellimise nr. 4191.

Hans Heidemanni nim. trk., Tartu, Ülikooli 17/19.

Hind rbl. 2,60

Tegevust iseloomustav inglise ajavormide tabel

Tegevuse laad Ajasuhe ja ajavorm	1	2	3	3a	4	5	6	6a	6b	6c	6d	6e	6f
	Alust püsivalt iseloomustav	Harjumus- pärane	Korduv	Korduv tunde- värviline	Üldtuntud, üldiselt kehtiv	Üksiktege- vuste rida	Üksik ja ühekordne tegevus						
						kestus-, tunde- või kavatsus- varjundita	kavatsetav, plaani- või kokkuleppe- kohane	lõpetamata		lõpetatud	lõpetatav		
								teatud hetkel või perioodil toimuv	kogu ajavahe- miku jooksul toimuv			kestus- varjundiga	kestus- varjundita
1. Pres. Indef. (üldolevik)	olevikus toimuv	olevikus toimuv	olevikus toimuv		olevikus toimuv	olevikus toimuv	*)	lähimas tule- vikus toimuv	*)				
2. Pres. Cont. (kestev olevik)				olevikus toimuv				lähimas tule- vikus toimuv	olevikus toimuv				
3. Fut. Indef. (üldtulevik)	tulevikus toimuv	tulevikus toimuv	tulevikus toimuv		tulevikus toimuv	tulevikus toimuv	tulevikus toimuv		*)	*)	tulevikus toimuv		tulevikus toimuv
4. Fut. Cont. (kestev tulevik)				tulevikus toimuv				lähimas tule- vikus toimuv	tulevikus toimuv	tulevikus toimuv			
5. Fut. Perf. (ennetulevik)												teatud hetkeks tulevikus toimu- nud	
6. Fut. Perf. Cont. (kestev ennetulevik)													minevikus ala- nud, teatud het- keks tulevikus lõpetatav
7. Past Indef. (üldminevik)	minevikus toimunud	minevikus toimunud	minevikus toimunud		minevikus toimunud	minevikus toimunud	minevikus toimunud		*)	*)	minevikus toimunud	minevikus toimunud	
	(olevikuga mitte seoses olev)				(olevikuga mitte seoses olev)								
8. Past Cont. (kestev minevik)				minevikus toimunud				lähemas tulevi- kus toimuv ret- rospektiivne	minevikus toimunud	minevikus toimunud			
9. Pres. Perf. (täisminevik)			minevikus toi- munud (seoses sagedust väljend. adverbiga)							*)		minevikus toi- munud, tulemus ulatub olevikku	
10. Pres. Perf. Cont. (kestev täisminevik)			minevikus ala- nud, olevikku ulatuv	minevikus toimunud							minevikus ala- nud, olevikku ulatuv		
11. Past Perf. (enneminevik)											minevikus toi- munud, oleviku- ga mitte seoses olev	teatud hetkeks minevikus toimunud v. teisele toimunud tegevusele eelnenud	
12. Past Perf. Cont. (kestev enneminevik)										minevikus toi- munud, oleviku- ga mitte seoses olev			

Märkus: Märk *) tähistab, et vastaval vertikaaljoonel esinevat ajavormi kasutatakse kestvaid ajavorme mitteomavate verbide puhul

Rbl. 2.60